

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:36

Socialdepartementet

SOU

1964: 36 A

ÖKAT STÖD TILL BARNFAMILJER

PROMEMORIA AVGIVEN AV
FAMILJEBEREDNINGEN

Stockholm 1964

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Kronologisk förteckning

1. Indexlin. Del I. Kihlström. 96 s. Fi.
2. Indexlin. Del II. Kihlström. 526 s. Fi.
3. Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. Esselte 212 s. I.
4. Effektivare konsumentupplysning. Esselte. 111 s. H.
5. Bättre åldringsvård. Esselte. 121 s. S.
6. Alkoholdreklamen. Norstedt & Söner. 278 s. Fi.
7. Staten: skogar och skogsindustrier. Svenska Reproduktions AB. 144 s. Fi.
8. Kapitautvecklingen i det svenska lantbruket. Esselte 88 s. Jo.
9. Arbetsidsförkortningens verkningar. Esselte. 216 s. S.
10. Företagsinteckning. Tiden-Barnängen Tryckerier AB. 14 s. Ju.
11. Älgfrågan. Norstedt & Söner. 188 s. Jo.
12. Veterinärmedicinsk forskning och undervisning. Del II. Esselte. 302 s. Jo.
13. Religionsfrihet. AB Wilhelmssons Boktryckeri. XXVII + 594 s. E.
14. Svensk namnbok 1964. AB E G Johanssons Boktryckeri, Karlshamn. 227 s. Ju.
15. Utlåtarde av Juristkommissionen i Wennerströmafären. Norstedt & Söner. 117 s. Ju.
16. Historik översikt. Kyrkobegrepp. Almqvist & Wiksels Boktryckeri AB, Uppsala. 324 s. E.
17. Rapport av parlamentariska nämnden i Wennerströmafären. Norstedt & Söner. 46 s. Ju.
18. Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska atomenergigemenskapen (Euratom) och tillhörande dokument. Marcus. 187 s. E.
19. Kommunal skatteutjämning. Kihlström. 419 s. Fi.
20. Krigsmaktens förbandssjukvård. Esselte. 222 s. Fö.
21. Bilskrotning. Esselte. 75 s. K.
22. Förbud mot utförsel av kulturföremål. Kihlström. 67 s. E.
23. Kronhjortsreservat m. m. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 109 s. Jo.
24. Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna. Esselte. 279 s. S.
25. Nytt skattesystem. Esselte. 827 s. Fi.
26. Offentliga byggnader 3. Ekonomiskt byggande. Esselte. 103 s. K.
27. Lag om förvaltningsförfarandet. Esselte. 719 s. Ju.
28. Beräkning av pensionsreserv i pensionsstiftelse. Holmqvist skrivbyrå & kontorstryckeri. 39 s. Ju.
29. Koncernbidrag m. m. Esselte. 160 s. Fi.
30. Kristendomsundervisningen. Esselte. 182 s. E.
31. Skadestånd II. Esselte. 170 + 62 s. Ju.
32. Förtida tillträde, expropriationskostnad m. m. Marcus. 118 s. Ju.
33. Översättning av viktigare följdförfattningar till fördragen angående Europeiska ekonomiska gemenskapen och Europeiska kol- och stålgemenskapen. Marcus. 521 s. H.
34. Äktensapsrätt I. Författningstext. Marcus. 96 s. Ju.
35. Äktenskapsrätt II. Motiv. Marcus. 597 s. Ju.
36. Ökat stöd till barnfamiljer. Esselte. 148 s. S.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964:36

Socialdepartementet

ÖKAT STÖD TILL BARNFAMILJER

PROMEMORIA AVGIVEN AV
FAMILJEBEREDNINGEN

inriktning med utvärdering av de olika förslagen. Vidare har Kungl. Maj:t till beredningen överlämnat ett antal riksdagsbeslut för behandling i de delar som inte följer inom ramen för vissa andra kontrollföretags utvärderingar. Till beredningen har såvitt överlämnats bl. a. en skrivelse från 1962 års riksdag med anseende om utvärdering rörande förhållanden om samhällets ansvar för barnfamiljerna och om särskilda åtgärder för att förbättra barnfamiljernas ekonomiska ställning samt rörande beträffande förväntade effekter. Vidare en skrivelse från 1967 års riksdag angående ekonomiskt stöd till barnfamiljer, inriktad på barn i förskoleåldern.

Förväntade programmet, vilket lämnat överlämnats, innehåller en sammanfattning av vissa uppgifter gällande att belysa den aktuella ekonomiska situationen för barnfamiljerna. Vidare innehåller en redogörelse för familjebereidningens utvärdering i samband med utvärdering av beträffande stödprogram för till viss ekonomisk stödåtgärder för familjer med barn i olika redogörelse i en inriktad utvärdering avseende på till

Till Konungen

beredningen har utvärderat barnfamiljerna och samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna. Familjebereidning är den följande sammansättning: Ståthöfdet Lillo Lindkvist, ordförande, barnfamiljerna och Gille Almqvist, professor, Ragnar Höglund, för barnfamiljerna, barnfamiljerna Karl-Erik Granvall, professor, för barnfamiljerna, Maj-Lis Landberg, redaktör, Kerstin Lindberg, barnfamiljerna, Linné Nyman, barnfamiljerna. Beredningen har utvärderat barnfamiljerna och barnfamiljerna. På grund av utvärdering har barnfamiljerna inte kunnat deltaga i beredningen av de frågor som utvärderas i denna programmet.

Stockholm 1 april 1967

Undertecknad:
Lillo Lindkvist

Linné Nyman

Familjebereidningen — tillsatt av Kungl. Maj:t den 6 juni 1962 — har till huvuduppgift att kartlägga och analysera olika problem i anknytning till samhällets service för barnfamiljerna och inkomma med de förslag bered-

ningen med anledning härav finner påkallade. Vidare har Kungl. Maj:t till beredningen överlämnat ett antal riksdagsskrivelser för beaktande i de delar som inte faller inom ramen för vissa andra kommittéers utredningsuppdrag. Till beredningen har sålunda överlämnats bl. a. en skrivelse från 1962 års riksdag med anhållan om utredning rörande frågorna om samhällets ansvar för barnkostnaderna och om särskilda åtgärder för att förbättra barnfamiljernas ekonomiska ställning, samt rörande befolkningsfrågans olika aspekter. Vidare en skrivelse från 1963 års riksdag angående ekonomiskt stöd till hemarbetande mödrar med barn i förskoleåldern.

Föreliggande promemoria, vilken härmed överlämnas, innehåller en sammanställning av vissa uppgifter ägnade att belysa den aktuella ekonomiska situationen för barnfamiljerna. Vidare lämnas en redogörelse för familjebereidningens överväganden i anledning härav och beredningens ståndpunkter till vissa ekonomiska stödåtgärder för familjer med barn. I bilaga redovisas resultaten från en intervjuundersökning avseende bl. a. attityderna till barnantal, barnbegränsning, barnkostnader och samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna.

Familjebereidningen har följande sammansättning: Statsrådet Ulla Lindström, ordförande, landstingsdirektören Gillis Albinsson, professorn Ragnar Bentzel, fru Barbro Bornedal, barnavårdsdirektören Karl-Erik Granath, professorn Georg Karlsson, kassörskan Maj-Lis Landberg, redaktören Kerstin Lundberg, bitr. skyddskonsulenten Linnéa Nyman, byrådirektören Bertil Rehnberg, docenten Bertil Söderling samt fru Katarina Wilandh. På grund av utlandsvistelse har ledamoten Bentzel inte kunnat delta i behandlingen av de frågor som avhandlas i denna promemoria.

Stockholm i april 1964

Underdånigst

Ulla Lindström

/ Gustav Jönsson

Innehåll

1.	Inledning	7
1	Utredningsarbetet	7
2	Familjestruktur och befolkningsutveckling	9
3	Nuvarande familjestöd	11
2.	Barnfamiljernas ekonomiska situation	13
1	En tioårsperiod för barnfamiljerna	13
2	Barnfamiljerna i 1960 års inkomststatistik	14
3	Barnen och kvinnornas förvärvsarbete	17
4	Barnkostnaderna	19
3.	Familjeplanering — omfattning och motiv	24
1	Intervjuundersökningen	24
2	Barnbegränsningens omfattning	25
3	Motiv för barnbegränsning	26
4	Vad man anser om samhällets familjestöd	28
4.	Familjeberedningens ståndpunkter	30
1	Några allmänna aspekter på barnfamiljernas situation	30
2	De allmänna barnbidragen	32
3	Stöd till småbarnsfamiljer	36
4	Ökat stöd till flerbarnsfamiljer	41
5	Sammanfattning	44

Bilaga 1

FAMILJEPLANERING OCH BARNKOSTNADER

1.	Planläggning och utförande	46
1	Undersökningens syfte	46
2	Population och urval	46
3	Materialinsamling	47
4	Bortfall	49
2.	Tillförlitligheten hos data	51
1	Slumpmässigt förekommande fel	51
2	Fel som snedvrider resultaten	51
3	Generalisering från stickprov till population	53
3.	Förekomst av familjeplanering och metoder för barnbegränsning	55
1	Förekomst av familjeplanering	55
2	Metoder för barnbegränsning	59
3	Sammanfattning	63

4.	Önskat och planerat barnantal	66
1	Önskat barnantal	66
2	Planerat barnantal	68
3	Sammanfattning	72
5.	Orsaker till att man önskar respektive planerar ett visst barnantal.	73
1	Allmänt om materialet.	73
2	Orsaker till att man önskar ett visst barnantal	74
3	Orsaker till att man planerar ett visst barnantal	80
4	Sammanfattning	87
6.	Samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna.	89
1	Rangordning av stödåtgärderna.	89
2	Önskemål avseende en eventuell ökning av samhällets stöd till barnfamiljerna	91
3	Sammanfattning	94
7.	De uppfattade barnkostnaderna.	96
1	Allmänt om materialet.	96
2	Redovisning av totala barnkostnaderna	97
3	Redovisning av barnkostnaderna fördelade på olika utgiftsposter	99
4	Sammanfattning	102
Appendix: Redogörelse för medelfelsberäkningar		103
Litteraturförteckning		108

Bilaga 2

INTERVJUFORMULÄR 109

1. Inledning

1.1 Utredningsarbetet

Familjeberedningen, som närmast arbetar med sikte på att öka samhällets serviceåtgärder för barnfamiljerna, har — inte överraskande — funnit att mesta delen av den service, som underlättar arbetet med barnens fostran och vård, har ett nära samband med de ekonomiska betingelser, varunder barnfamiljerna lever. Det arbete, som inte modern själv uträttar för sin familj, måste köpas eller betalas för till utomstående. Priserna på daghemsvård och hemhjälp, bostadskomfort och »färdigköpt» blir — sammanvägda — av allt större betydelse för den enskilda familjen i valet mellan en större familjeinkomst genom båda makarnas förvärvsarbete eller en mindre kontantinkomst varjämte hustruns arbetskraft tillföres hemmet. Detta tydliga samband har föranlett familjeberedningen, sedan den under sitt första arbetsår penetrerat och ställt förslag i daghemsfrågan (Kungl. Maj:ts proposition nr 62:1963) och beträffande den sociala hemhjälpen (PM om social hemhjälp, stencil 1963:8), att upptaga även ett par undersökningar i avsikt att belysa barnfamiljernas ekonomiska läge.

Eftersom den hemarbetande moderns arbetskraft utgör en betydande faktor i barnkostnaderna, har familjeberedningen inlett en undersökning av hem- och barnvårdnadsarbetets omfattning och tidsåtgång. Den beräknas bl. a. kunna ge visst underlag för en värdering av det barnavårdande arbetet i hemmet. Enbart att få fram en realistisk schablonvärdering av detta arbete kan bli av värde för bedömningen av de sociala förmåner, ersättningar m. m. som anknytes till husmorsarbetet. Denna undersökning, som omfattar ett slumpmässigt urval hushåll med olika barnantal och utföres i samarbete med Statistiska centralbyrån, väntas bli färdig under sommaren 1964.

Vidare har familjeberedningen företagit en intervjuundersökning om familjeplanering och barnkostnader för att tränga närmare in i sammanhanget mellan familjeekonomi och samhällsservice å ena sidan och å andra sidan motiven för det barnantal man önskar sig eller planerar i familjerna. Resultaten av denna senare undersökning, som utförts under hösten 1963, redovisas i det följande.

Färska kunskaper om de svenska barnfamiljernas ekonomiska situation ger också 1960 års folkräkning. Familjeberedningen har bearbetat och sammanställt uppgifter ur folkräkningen, av intresse ur de synpunkter beredningen företräder. De återges nedan.

I sin diskussion av de material, som sålunda föreligger, har familjeberedningen även upptagit tankegångarna i ett antal riksdagsmotioner, som genom riksdagsskrivelser och Kungl. Maj:ts beslut överlämnats till beredningen för beaktande.

I motion II: 22 till 1962 års riksdag hemställes om utredning av befolkningsfrågans olika aspekter i anledning av att födelsetalet i Sverige hör till de lägsta i världen. Motionärerna antar, att den standardsänkning som drabbar barnfamiljerna, särskilt flerbarnsfamiljerna, är en framträdande orsak till den svaga reproduktionsviljan. I motionerna I: 511 och II: 584 samma år hemställes om en utredning av samhällets ansvar för barnkostnaderna, varvid också försäkringsvägen borde prövas. Möjligheterna för småbarnsmödrar att få högre tilläggssjukpenning och tillgodoräkna sig pensionspoäng under vissa vårdnadsår önskas utredda. I motionerna I: 652 och II: 805 till 1963 års riksdag ifrågasättes om inte direkt ekonomiskt stöd till kvinnor, som själva tar omvårdnaden om sina barn under de första levnadsåren, borde finnas som alternativ till daghem och annan institutionsvård som samhället ställer till förfogande. Motionärerna tänker sig »någon form av särskilt barnbidrag» och framhåller som motiv dels värdet av att modern själv har hand om vården under de första levnadsåren, dels att kvinnorna bör ha valfrihet mellan förvärvsarbete och att stanna hemma hos sina barn.

Även i den allmänna mötes- och pressdebatten har under senare år vid sidan om krav på en generell och lika höjning av de allmänna barnbidragen förekommit önskemål om s. k. vårdbidrag till småbarnsmödrar och om differentierade barnbidrag för att stötta särskilt flerbarnsfamiljerna. Familjeberedningen har för sin del gjort en genomgång av dessa olika tankegångar och funderingar mot bakgrund av fakta ur beredningens eget undersökningsmaterial och för övrigt insamlade uppgifter. Den har därefter förutsättningslöst diskuterat olika möjligheter att förstärka familjestödet och de antagliga verkningarna av olika tillvägagångssätt. Beredningens överväganden har resulterat i ett antal principiella ståndpunkter till stödåtgärdernas inriktning. Skattefrågorna har lämnats därefter, då de ju behandlas av särskilda sakkunniga. Beredningen förordar inte heller några bestämda bidragsbelopp. Storleken av diskuterade bidrag sammanhänger med det statsfinansiella utrymme, som kan komma att stå till förfogande för ett ökat familjestöd, sedan allmänna skatteberedningen gjort den omfördelning av skattetrycket som ingår i dess uppdrag. Familjeberedningen har vidare uppehållit sig huvudsakligen vid »normalfamiljer» och lämnat utanför de familjekategorier, som är föremål för uppmärksamhet i annan ordning: ensamstående med barn och familjer med handikappade barn. Förslag om höjda bidragsförskott och barnpensioner samt nya vårdbidrag för handikappade barn har sålunda förelagts 1964 års riksdag. Familjeberedningen i sin tur upptar i denna promemoria frågan om allmänna barnbidrag med påbyggnad av vårdbidrag och familjetillägg.

1.2 Familjestruktur och befolkningsutveckling

Barnfamiljernas situation bör ses mot bakgrund av nuvarande familjestruktur och befolkningsutvecklingen under de senaste decennierna. Här följer en kort beskrivning av denna bakgrund.

Av tabell 1 framgår antalet familjer av olika typ enligt preliminära uppgifter från 1960 års folkräkning. Som familjeenhet räknas därvid en grupp om minst två personer, mantalsskrivna inom samma hushåll och bestående antingen av samboende äkta makar jämte eventuella hemmavarande barn under 16 år eller av en ogift, förut gift eller gift ej samboende person och dennes hemmavarande barn under 16 år. Till familjeenheten har hänförs samtliga hemmavarande barn under 16 år, inräknat adoptivbarn, fosterbarn och styvbarn. Som vuxna räknas personer födda år 1944 eller tidigare. Det är alltså att märka, att familjeförhållandena belyses endast vad gäller antalet barn under 16 år, medan däremot t. ex. eventuell förekomst av äldre syskon i hushållet inte framgår av tabellen.

Tabell 1. Familjer av olika typ den 1 november 1960

Familjetyp	Familjer		Personer					Totalt Antal
	Antal	%	Vuxna män Antal	Vuxna kvinnor Antal	S:a vuxna %	Barn under 16 år		
						Antal	%	
Gifta samboende makar med								
0 barn under 16 år	825 300	44,6	825 300	825 300	28,8	.	.	1 650 600
1 » » 16 år	447 100	24,1	447 100	447 100	15,6	447 100	25,2	1 341 200
2 » » 16 år	319 300	17,2	319 300	319 300	11,2	638 700	35,9	1 277 300
3 » » 16 år	110 100	5,9	110 100	110 100	3,9	330 200	18,6	550 400
4 » » 16 år	34 500	1,9	34 500	34 500	1,2	138 100	7,8	207 100
5+ » » 16 år	13 500	0,7	13 500	13 500	0,5	73 700	4,1	100 700
Summa	1 749 800	94,4	1 749 800	1 749 800	61,2	1 627 800	91,6	5 127 300
Ensamstående vuxna med								
1 barn under 16 år	73 300	4,0	8 000	65 300	1,3	73 300	4,1	146 600
2 » » 16 år	20 500	1,1	2 000	18 500	0,4	41 100	2,3	61 600
3 » » 16 år	6 700	0,4	600	6 100	0,1	20 200	1,1	26 900
4+ » » 16 år	2 300	0,1	200	2 100	..	9 800	0,6	12 000
Summa	102 800	5,6	10 800	92 000	1,8	144 400	8,1	247 100
Vuxna personer ej ingående i familj:								
Gifta ej samboende...	.	.	34 200	24 600	1,0	.	.	58 700
Ogifta.....	.	.	851 300	688 000	26,9	.	.	1 539 300
Änklingar/Änkor.....	.	.	117 200	275 800	6,9	.	.	393 100
Skilda.....	.	.	63 000	62 000	2,2	.	.	125 000
Barn under 16 år ej ingående i familj....	.	.	.	.	.	4 700	0,3	4 700
Summa	.	.	1 065 700	1 050 400	37,0	4 700	0,3	2 120 800
Totalt	1 852 700	100	2 826 300	2 892 200	100	1 776 800	100	7 495 300
därav barnfamiljer	1 027 400	55,4	935 300	1 016 500	34,2	1 772 100	99,7	3 723 800

Anm. Talen är avrundade, varför vissa summeringar avviker något.

Av 5 718 500 vuxna personer är det 1 951 800 eller 34 % som tillhör familjer med barn. Hela antalet barnfamiljer utgör 1 027 400. Särskilt bör observeras det låga antalet vuxna, som är föräldrar i familjer med 3 eller flera barn. Hela antalet föräldrar i sådana familjer utgör inte mer än 325 200 eller 5,7 % av alla vuxna. Däremot finns 572 000 barn — 32 % av samtliga barn — i familjer med minst 3 barn. De ofullständiga familjerna är 102 800 eller 5,6 % av alla familjer. Barnen i dessa familjer utgör 8,1 % av samtliga barn.

Tabell 2. Befolkningsutvecklingen under 1900-talet

År	Levande födda		Medelfolkmängd	Folkökning per år
	årligen	per 1 000		
1901—10.....	136 840	25,8	5 310 120	38 596
1911—20.....	126 283	22,2	5 712 967	38 208
1921—30.....	105 840	17,5	6 044 818	23 770
1931—40.....	90 328	14,5	6 250 791	22 996
1941—50.....	123 419	18,5	6 688 203	67 039
1951—60.....	107 049	14,8	7 287 639	46 029
			Folkmängd 1/1	
1954.....	105 096	14,6	7 192 316	42 348
1955.....	107 305	14,8	7 234 664	55 448
1956.....	107 960	14,8	7 290 112	48 879
1957.....	107 168	14,6	7 338 991	49 620
1958.....	105 502	14,2	7 388 611	41 064
1959.....	104 743	14,1	7 429 675	33 148
1960.....	102 219	13,7	7 462 823	35 144
1961.....	104 501	13,9	7 497 967	44 061
1962.....	107 158	14,2	7 542 028	38 778

Som framgår har barnkullarnas storlek varierat avsevärt. De fyra första decennierna visar sjunkande siffror och det lägsta antalet födda noterades under trettioalet. 1934 var födelsetalet så lågt som 13,68. Fyrtioalet medförde en markant omsvängning med 1945 som toppår med 130 392 födda. Under femtioalet har barnkullarna sedan åter minskat medan ökade tal noteras fr. o. m. 1961. Antalet födda är givetvis beroende av antalet personer i fruktsam ålder. Trettioalets små kullar avspeglas alltså i femtioalets vikande siffror medan de stora kullarna under fyrtioalet kan väntas medföra en uppgång i antalet födda under sextioalets senare år.

Förändringarna i folkmängden bestäms förutom av antalet födda av antalet döda samt in- och utvandring. Med den ökande medellivslängden i vårt land blir antalet dödsfall främst beroende av antalet åldringar och blir alltså av sekundärt intresse när det gäller att studera familjer med barn under 16 år. Det förtjänar emellertid att omnämnas, att spädbarnsdödligheten avsevärt minskat sedan århundradets början. Under 1950-talet har invandringsöverskottet utgjort i genomsnitt 10 000 personer per år. De flesta av dessa tillhör de produktiva åldrarna.

1.3 Nuvarande familjestöd

Samhällets nuvarande familjestöd berör olika stadier av barnfamiljernas tillvaro liksom även olika områden av deras konsumtion. Det har sin egentliga upprinnelse i 1930-talets arbetslöshetskris med de försörjningssvårigheter den medförde särskilt för barnfamiljerna. Det avsåg att upprätthålla en rimlig levnadsstandard för familjer med barn i förhållande till de barnlösa hushållen. En del av försörjningsbördan för barnen borde sålunda delas av samtliga medborgare. Barnen skulle i framtiden komma att svara även för de åldringars försörjning som aldrig haft egna barn. Investeringar i det unga släktet borde alltså betraktas som en gemensam uppgift. Solidaritets- och rättvisesynpunkter bestämde familjestödets utformning. Under kriget med arbetskraftsbrist och knapphet på varor blev motiveringen för familjestödet delvis annorlunda. Trygghetsmotivet blev starkare accentuerat i familjepolitiken. Stödet utbyggdes efterhand, och efterkrigstiden har bevitnat hur familjereformer har utformats och gång efter annan reviderats för att fullständiga den ekonomiska tryggheten så långt möjligt. I dag innefattar det egentliga familjestödet följande förmåner:

Moderskapspenning utgår vid enkelbörd med 900 kr. och ökas med 450 kr. för varje ytterligare barn vid flerbörd. *Tilläggsjukpenning* utgår under högst 180 dagar om kvinnan i samband med barnsbörden avhåller sig från förvärsarbete under villkor att hon före nedkomsten under minst 270 dagar varit sjukpenningplacerad efter en årsinkomst av 2 600 kr. eller däröver. Det *allmänna barnbidraget* kommer den 1 juli 1964 att höjas till 700 kr. per barn och år. Barnbidraget, som beslöts av 1947 års riksdag i samband med att barnavdragen slopades vid den statliga beskattningen, kommer därvid så när som på några tiotal kronor att motsvara bidragets ursprungliga köpkraft jämte standardstegring. De *fria skolmåltiderna* beräknas i medeltal kosta 1:25 per portion. Vid ett utnyttjande under 190 dagar kommer värdet av den fria måltiden att uppgå till ca 240 kr. per barn och år. För att barnfamiljen skall vara berättigad till *familjebostadsbidrag* måste vissa villkor uppfyllas. Bostaden skall uppfylla krav på tillräckligt utrymme och ha viss sanitär utrustning och bidraget är vidare beroende av den beskattningsbara inkomsten. Inkomstgränserna höjdes den 1 januari i år. För t. ex. en 2-barnsfamilj utgår bidraget med 690 kr. (förhöjt 1 020 kr.) vid en högsta beskattningsbar inkomst om 12 000 kr. (8 000 kr.). För varje ytterligare barn ökas bidraget med 180 kr. och även inkomstgränsen stiger med 1 500 kr. Vidare förekommer reducerade bidrag vid något högre inkomster. Samtliga belopp är något högre i Norrland och norra Svealand. Bidragen till *barnstugor* har väsentligt höjts genom beslut av 1963 års riksdag.

För de ensamstående föräldrarna finns speciella stödåtgärder. De har sålunda rätt till dubbla ortsavdrag samt förvärsavdrag vid beskattningen. Har någon av föräldrarna avlidit utgår barnpension. Vidare föreligger för-

2. Barnfamiljernas ekonomiska situation

2.1 *En tioårsperiod för barnfamiljerna*

För jämnt 10 år sedan gjorde 1954 års familjeutredning en grundlig analys av barnfamiljernas dåvarande ekonomiska situation i förhållande till de barnlösa hushållens. Utredningens rekommendationer föranledde förslag till 1957 års riksdag om höjning av de allmänna barnbidragen, om utfyllnadsbidrag, om försöksverksamhet med daghem m. m. Även i bostadspolitiken nyttiggjordes en del av utredningens rön. Fram till 1964 har sedan familjestödet som tidigare nämnts utvecklats genom ett antal reformer som ökat den ekonomiska tryggheten för barnfamiljer i allmänhet eller för vissa grupper barnfamiljer.

När 1954 års familjeutredning framlade sitt betänkande 1955, byggde detta på bl. a. uppgifter ur 1950 års folkräkning. Utredningen definierade makar med minst 3 barn samt ensamstående med minst 2 barn såsom personer med »stor barnförsörjningsbörda». Man konstaterade, att ca 8 % av den vuxna befolkningen under 65 år svarade för försörjningen av 38 % av alla landets barn under 16 år och var att hänföra till denna betungade grupp. Utredningen gjorde vidare antagligt, att klyftan i levnadsstandard mellan barnfamiljer och barnlösa hushåll utgjorde vid pass 30 % till barnfamiljernas nackdel. En minskning av denna klyfta vore motiverad både ur rättvisesynpunkt och av befolkningsskäl: Även de barnlösa skulle en dag dra nytta av den arbetskraft, som de växande generationerna representerar, och borde rättvisligen betala en del av utgifterna för barnen. Även det låga födelsetalet (14,6 promille år 1954 och en barnkull på 105 000) syntes kräva åtgärder för att de barn skulle komma till världen, som familjerna skulle välkomna om de haft bättre råd.

Under den senaste tioårsperioden har en ansenlig standardhöjning ägt rum för alla medborgare i vårt land. Reallöneökningen per arbetstimme har i genomsnitt överstigit 3 % per år. Familjeinkomsterna har alltså stigit. Under 1950-talet ökade dessutom yrkesverksamheten bland de gifta kvinnorna med 1 % om året, vilket innebär att 15 000—20 000 gifta kvinnor per år tillförts arbetsmarknaden och därmed har också respektive familjer tillförts en inkomst utöver mannens. Härmed har också barnfamiljerna fått det ekonomiskt bättre.

Även om barnfamiljernas situation har blivit bättre absolut taget, är det emellertid en öppen fråga huruvida den blivit relativt bättre, d. v. s. bättre jämförd med den standardökning, som de barnlösa hushållen kunnat gottgöra sig. Då detta är viktigt, eftersom människan alltid upplever sina egna villkor i relation till omgivningens och hennes attityder bestäms av jämförelsen, har familjeberedningen försökt tolka utvecklingen härvidlag bl. a. genom studium av relevant material ur 1960 års folkräkning.

Av tabell 1 kan utläsas att ca 34 % av alla vuxna år 1960 hade barn under 16 år. Resten var barnlösa eller hade endast barn över 16 år. Av samtliga barn fanns 32 % (1950: 36 %) i familjer med minst 3 barn, och för deras försörjning och vård svarade 5,7 % (1950: 6,4 %) eller 325 200 av alla vuxna personer i landet. Personer med »stor försörjningsbörda» enligt samma definition som 1950 utgjorde 6 %. De svarade för 35 % av barnantalet.

Fördelningen av barnfamiljerna 1950 och 1960

	1950		1960	
	Antal	%	Antal	%
Familjer med 1 barn.	492 000	50,5	520 000	50,6
2 » .	308 000	31,6	340 000	33,1
3 » .	113 000	11,6	117 000	11,4
4 » .	40 000	4,1	36 000	3,5
5+ » .	22 000	2,2	14 000	1,4
	975 000	100,0	1 027 000	100,0

Förändringarna under tioårsintervallen mellan de båda folkräkningarna är som synes små. En granskning ger vid handen, att andelen 1- och 3-barnsfamiljer är i stort sett oförändrad, att andelen familjer med 4 eller flera barn har minskat, medan 2-barnsfamiljernas andel har ökat något. De absoluta talen har ökat för 1-, 2- och 3-barnsfamiljerna medan de sjunkit för familjer med 4 eller flera barn. Men alltså växer omkring $\frac{1}{3}$ av de svenska barnen upp i syskonskaror på 3 eller flera minderåriga. De försörjes därvid av ca $\frac{1}{17}$ av den vuxna befolkningen. Denna bråkdelens försörjningsbördor belyses i följande avsnitt.

2.2 Barnfamiljerna i 1960 års inkomststatistik

I anslutning till 1960 års folkräkning insamlades vissa inkomstuppgifter avseende en urvalspopulation för att belysa inkomstfördelningen inom olika familjetyper. Bearbetningen av materialet för familje- och inkomststatistiken har tyvärr inte hunnit slutföras när detta skrives, varför här endast kan redovisas vissa preliminära beräkningar, som under hand erhållits från folkräkningen. Materialet, som alltså grundas på en urvalspopulation, har uppräknats till att gälla hela befolkningen. Talen är därför inte exakta, men

Tabell 3. Andelen familjer under viss nettoinkomst 1960 fördelat efter antal hemmavarande barn under 16 år

Familjetyp	Summa familjer	Därav familjer med nettoinkomst under			
		8 000 kr %	12 000 kr %	18 000 kr %	25 000 kr %
A. Samboende makar med					
0 barn.....	825 300	27	44	70	87
1 »	447 100	10	25	62	85
2 »	319 300	8	23	61	83
3 »	110 100	10	29	66	84
4 »	34 500	14	37	75	89
5+ »	13 500	18	46	83	94
Summa barnfamiljer	924 500	9	25	63	84
<i>därav</i> ¹					
Endast mannen förvärvsarbetar					
0 barn.....	429 100	18	41	76	90
1 »	323 200	9	27	69	88
2 »	260 800	8	25	66	85
3 »	94 400	9	30	70	86
4 »	30 600	14	38	77	90
5+ »	12 300	15	46	84	95
Summa barnfamiljer	721 300	9	28	69	87
Båda makarna förvärvsarbetar					
0 barn.....	196 200	7	14	37	73
1 »	111 300	5	11	35	74
2 »	54 100	5	11	33	71
3 »	13 900	5	15	40	73
4 »	3 400	9	21	56	85
5+ »	1 000	15	30	60	70
Summa barnfamiljer	183 700	5	11	36	73
B. Ensamstående kvinnor med					
0 barn.....	1 050 400	77	92	98	99
1 »	65 300	68	90	98	99
2 »	18 500	73	90	98	99
3 »	6 100	87	95	98	100
4 »	1 600	100	100	100	100
5+ »	500	100	100	100	100
Summa barnfamiljer	92 000	71	90	98	99

¹ Här redovisas inte mindre grupper, t. ex. samboende, där ingen av makarna eller endast hustrun förvärvsarbetar, varför summan för delgrupperna inte blir densamma som för totalgruppen.

avvikelserna torde inte vara så stora att de har någon betydelse i detta sammanhang.

I tabell 3 redovisas andelen familjer under en viss nettoinkomst med fördelning efter antalet hemmavarande barn under 16 år. För makar upptas den sammanlagda inkomsten. Med nettoinkomst avses i folkräkningen summan av inkomsttagarnas inkomster med avdrag för underskott å förvärvskälla och exklusive icke skattepliktiga inkomster såsom allmänna barnbidrag, ersättning från sjukförsäkring, socialhjälp o. dyl. Det här använda be-

greppet nettoinkomst får alltså inte förväxlas med taxerad eller beskattningsbar inkomst, som framkommer först efter vissa avdrag. Den motsvarar inte heller det nettobelopp, som återstår sedan skatter och vissa obligatoriska avgifter erlagts.

Av tabell 3 framgår, att andelen barnfamiljer under en viss nettoinkomst genomgående ökar allteftersom barnantalet i gruppen ökar. Denna tendens gäller oavsett om endast den ene av makarna eller båda är förvärvsarbetande och för samtliga angivna inkomstgränser. Enda undantaget utgör tvåbarnsfamiljerna, där andelen under viss nettoinkomst mestadels synes ligga under motsvarande andel bland ettbarnsfamiljerna. Samma tendenser med minskande familjeinkomster vid ökande barnantal kan utläsas av tabell 4, som visar medianinkomsten inom olika familjetyper med fördelning efter barnantal samt även inkomstgränser för 25 % respektive 75 % av familjerna. Som framgår av tabellen ligger medianinkomsten för samboende makar, där båda förvärvsarbetar, mellan 3 100 och 7 300 kr. högre än i familjer där endast mannen förvärvsarbetar. Den största inkomstskillnaden redovisas för familjer utan barn och skillnaden minskar därefter med ökande barnantal i familjerna. Det markant sämsta inkomstläget har ensamstående kvinnor med flera barn.

Det är dock av flera skäl vanskligt att göra jämförelser mellan inkomstläget i familjer med, respektive utan barn samt i familjer med olika barnantal. Materialet ger inte information om förekomst av hemmavarande barn över 16 år i de olika familjegrupperingarna. Dessa äldre barn kan i vissa fall utgöra en ekonomisk belastning, t. ex. studerande, men de kan också vara till hjälp genom eget arbete. Olikheter i makarnas ålder respektive åldern hos de ensamstående kvinnorna i olika grupper kan också påverka inkomstrelationerna. I tabell 4 redovisas emellertid medianinkomsten i olika familjetyper även med hänsyn till familjeföreståndarens ålder. Därav framgår, att det negativa sambandet mellan medianinkomst och barnantal i stort sett kvarstår även inom samma åldersgrupper.

Enligt inkomststatistiken befinner sig sålunda familjer med 3 eller flera barn under 16 år i ett klart sämre inkomstläge än familjer med färre barn. Inkomstförhållandet mellan dessa senare familjer och familjer utan barn varierar något mellan olika familjetyper och är därför mera svårtolkat. Orsakerna till dessa inkomstskillnader kan inte fastställas på grundval av det begränsade material, som ännu föreligger från folkräkningen i detta avsnitt. Eftersom löne marknaden inte tar hänsyn till familjestorleken, torde en del av förklaringen till inkomstskillnaderna vara att mödrarna i flerbarnsfamiljerna har mindre tid och möjlighet att bidra till familjens försörjning med extrainkomster av regelbunden eller tillfällig natur samt att flerbarnsfamiljerna kan vara överrepresenterade bland befolkningsgrupper med jämförelsevis låga kontantinkomster, t. ex. lantbrukare samt skogs- och jordbruksarbetare.

Tabell 4. Inkomstfördelning inom olika familjetyper efter barnantal och familjeföreståndarens ålder

Familjetyper	Undre kvartil kr	Medianinkomst kr	Övre kvartil kr	Medianinkomst i familjer med familjeföreståndaren i åldern	
				30—39 år	40—49 år
<i>Samboende makar:</i>					
Endast mannen förvärvsarbetar					
0 barn.....	9 700	13 400	18 000	15 000	15 300
1 »	11 800	15 100	19 600	15 700	16 000
2 »	12 200	15 500	20 500	15 900	16 200
3 »	11 500	14 800	19 700	15 100	15 400
4 »	10 500	13 800	17 700	14 100	14 100
5+ »	9 600	12 600	15 700	12 900	12 400
Hela gruppen	11 000	14 500	19 200		
Båda makarna förvärvsarbetar					
0 barn.....	15 900	20 700	25 700	22 700	21 700
1 »	16 400	20 600	25 600	21 600	21 100
2 »	16 500	20 900	26 300	21 000	21 600
3 »	15 200	20 300	26 300	19 700	21 200
4 »	13 700	17 500	21 400	17 300	18 300
5+ »	11 800	15 700	26 800	14 500	16 000
Hela gruppen	16 100	20 600	25 700		
<i>Ensamstående förvärvsarbetande kvinnor</i>					
Ogifta med					
0 barn.....	4 300	7 100	10 000	10 500	10 100
1 »	4 300	7 000	9 600	8 500	8 600
2 »	4 400	7 000	9 100	7 000	7 000
3 »	3 200	4 000	9 000	4 000	..
4+ »	..	..	..	..	..
Hela gruppen	4 300	7 100	9 900		
Änkor med					
0 barn.....	5 100	7 800	11 100	8 900	9 300
1 »	5 400	8 400	11 800	10 800	7 500
2 »	4 100	5 900	11 300	7 000	5 500
3 »	3 100	7 500	9 800	3 500	8 000
4+ »	..	..	..	..	..
Hela gruppen	5 000	7 800	11 200		
Frånskilda med					
0 barn.....	6 200	8 700	11 300	9 700	8 900
1 »	6 500	9 100	11 500	9 500	8 600
2 »	5 700	8 200	10 500	8 300	8 200
3 »	5 600	7 800	9 700	7 800	6 500
4+ »	3 800	5 200	5 800	5 000	..
Hela gruppen	6 200	8 700	11 300		

2.3 Barnen och kvinnornas förvärvsarbete

En eftersläpning i barnfamiljernas levnadsstandard uppkommer redan av det faktum att en inkomst, som konsumeras av flera personer, rent arit-

Tabell 5. Andelen förvärvsarbetande kvinnor efter ålder och antal barn av samtliga kvinnor i motsvarande grupp (i procent)

Kvinnans ålder	Antal hemmavarande barn under 16 år					Samtliga förvärvsarbetande med barn
	0	1	2	3	4+	
<i>Gifta samboende kvinnor</i>						
—24 år.....	70,5	20,9	8,5	5,6	..	16,9
25—34 år.....	69,6	29,9	15,4	10,8	7,0	19,7
35—44 år.....	48,0	30,1	20,5	14,7	11,1	22,8
45—54 år.....	30,3	21,4	17,1	14,5	10,4	19,7
Samtliga över 16 år	25,8	25,7	17,3	12,9	9,4	20,5
<i>Ensamstående kvinnor</i>						
—24 år.....	..	68,3	81,3	..	—	69,1
25—34 år.....	..	79,3	66,1	55,4	34,5	72,6
35—44 år.....	..	80,0	70,9	52,7	40,6	73,4
45—54 år.....	..	65,6	53,6	40,0	..	61,5
Samtliga över 16 år	..	71,4	66,2	51,7	35,2	68,2

metiskt ger mindre åt varje konsument. Men härtill kommer som nämnts, att familjeinkomsten ofta blir mindre i barnfamiljerna på grund av att den ena av två potentiella försörjare bindes vid vårdnaden om barnen. Den inverkan barnen har på kvinnornas möjligheter att förvärvsarbete framgår av tabellerna 5 och 6. Uppgifterna har erhållits från 1960 års folkräkning, som med förvärvsarbetande avser personer, som vid räkningstillfället (nov. 1960) arbetade minst halv normal arbetstid.

Som framgår av tabell 5 minskar andelen förvärvsarbetande gifta kvinnor från drygt 25 % bland kvinnor utan barn till mindre än 10 % bland kvinnor med 4 eller flera barn. Därvid är att märka, att andelen förvärvsarbetande bland kvinnor utan minderåriga barn totalt för hela gruppen hålles nere av det relativt stora antalet kvinnor över 54 år. Denna åldersgrupp finns inte särredovisad i tabellen men ingår i totalsumman. Nedgången i förvärvsintensitet när barn tillkommer är särskilt markant bland de lägre åldersgrupperna, där ju andelen yrkesarbetande kvinnor utan barn är högst, men där motsvarande andel bland 3-barnsmödrarna går ner till en lägre nivå än vad som gäller för något äldre flerbarnsmödrar. Procenttalen för de olika åldersgrupperna visar hur kraftigt det första barnet påverkar möjligheterna till förvärvsarbete och hur varje ytterligare barn minskar dessa möjligheter ännu mer.

Även bland ensamstående kvinnor med barn registreras en nedgång i andelen yrkesverksamma vid ökande barnantal. Här blir dock inte nedgången lika markant som för gifta kvinnor. Det har sin naturliga förklaring i att de ensamstående är tvungna att för sin försörjning yrkesarbete även när de har flera barn att ta hand om.

Tabell 6. Andelen förvärvsarbetande kvinnor efter yngsta barnets ålder av samtliga kvinnor i motsvarande grupp (i procent)

Kvinnans ålder	Yngsta barnets ålder				Samtliga förvärvsarbetande med barn
	0—2	3—6	7—10	11—15 år	
<i>Gifta samboende kvinnor</i>					
—24 år.....	14,4	28,2	..	—	16,9
25—34 år.....	14,3	19,2	30,6	51,4	19,7
35—44 år.....	12,1	15,3	23,4	34,5	22,8
45—54 år.....	11,0	12,2	17,5	22,0	19,7
Samtliga över 16 år	13,8	17,5	23,3	27,6	20,5
<i>Ensamstående kvinnor</i>					
—24 år.....	69,1		..		69,1
25—34 år.....	69,5		78,1		72,6
35—44 år.....	59,5		79,1		73,4
45—54 år.....	49,9		62,3		61,5
Samtliga över 16 år	65,3	68,0	71,2	68,7	68,2

Av tabell 6 kan vidare utläsas hur möjligheterna till förvärvsarbete påverkas av det yngsta barnets ålder. Som väntat återfinnes den lägsta andelen förvärvsarbetande i gruppen med de yngsta barnen. Andelen yrkesverksamma mödrar med barn i åldern 0—2 år kan ändå synas förvånande hög med hänsyn till att $\frac{1}{4}$ av denna tid täckes genom moderskapsförsäkringen. Dessutom kan man vänta sig att tillsynsmöjligheterna är sämst för denna åldersgrupp. Andelen yrkesverksamma mödrar ökar sedan med stigande ålder hos barnen. Denna tendens är mest framträdande bland de yngre mödrarna. Detta kan antas bero på att de äldre kvinnorna i större utsträckning har ytterligare barn, samt att kvinnor, som hunnit upp i medelåldern när barnen uppnått tonåren, har svårare att erhålla förvärvsarbete.

Materialet om de ensamstående mödrarna är relativt osäkert och utvisar dessutom inte några klara tendenser. Man kan dock där konstatera den höga förvärvsandelen även bland mödrar med barn i förskoleåldern.

2.4 Barnkostnaderna

Hittills har här endast inkomstsidan berörts. En analys av barnfamiljernas ekonomiska situation förutsätter att även utgiftssidan behandlas, varvid det i första hand är kostnaderna för barnen som är av intresse. Dessa varierar givetvis med ålder och bosättningsort, med familjeinkomst och levnadsvanor, varför alla generella beräkningar av barnkostnadernas storlek måste bli behäftade med stor osäkerhet.

Flera försök till beräkning av barnkostnaderna har dock gjorts under årens lopp med tillämpning av skiftande metodik. Sålunda försökte 1954 års familjeutredning att med hjälp av uppgifter från socialstyrelsens dåvarande levnadskostnadsundersökning beräkna kostnaderna för barnens individuella

konsumtion. Härtill lades värdet av barnens utnyttjande av för familjen gemensama nyttigheter jämte värdet av arbetsinsatsen för vård och tillsyn av barnen. Man konstruerade bl. a. en konsumtionsskala som utvisade värdet av konsumtionen för barn i olika åldrar, mätt i relation till en vuxen persons konsumtion. Det kan nämnas, att utredningen med hjälp av denna konsumtionsskala samt 1952 års inkomsttaxeringar även sökte beräkna hur familjer av olika typ var fördelade i förhållande till ett visst konsumtionsbelopp per konsumtionsenhet. Man kom därvid fram till att följande andelar inom respektive familjetyp låg *under* ett konsumtionsbelopp av

	2 500 kr per konsumtionsenhet	3 000 kr per konsumtionsenhet
Ensamstående	10 %	16 %
Makar utan barn	10 %	17 %
Makar med 1 barn	14 %	36 %
» » 2 »	18 %	48 %
» » 3 »	35 %	61 %

På basis av material från 1958 års levnadskostnadsundersökning har socialstyrelsen senare gjort en uppräknig av barnkostnaderna.¹ I stort sett har samma metodik som den ovan beskrivna kommit till användning. Till grund för beräkningarna ligger alltså faktiska observationer avseende hushållens utgifter för olika grupper av varor och tjänster. Fördelningen av beloppen på vuxna resp. barn i olika familjetyper bygger däremot på schematiska uppskattningar. Enligt dessa beräkningar skulle familjens årskostnader för barnens *konsumtion* uppgå till följande belopp i 1961 års priser:

	Hushåll med			Samtliga barnhushåll
	1 barn	2 barn	3+ barn	
Individuell konsumtion	1 800	3 260	4 900	2 860
Andel i hushållets gemensamma konsumtion	1 950	3 210	3 490	2 640
Summa konsumtion	3 750	6 470	8 390	5 500
Kostnad per barn	3 750	3 235	2 470	3 060

Konsumtionskostnaderna per barn beräknas således sjunka med ökande barnantal i hushållet — inte därför att de senare barnen i syskonskaran skulle ha mindre behov att tillfredsställa utan främst därför att den ekonomiska ramen tvingar till en ofrivillig konsumtionsbegränsning. Socialstyrelsen har försökt beräkna värdet även av arbetsinsatsen för vård och tillsyn av barnen i hemmet. Man kom därvid fram till årsbeloppen 3 280, 4 830 resp. 5 590 kr. i hushåll med 1, 2 resp. 3 eller flera hemmavarande barn un-

¹ Sociala Meddelanden, Statistisk Information nr 6/1961.

der 16 år. Genomsnittligt för samtliga barnfamiljer skulle dessa belopp motsvara 4 510 kr. per hushåll och ca 2 500 kr. per barn.

Mycket talar för att barnkostnaderna till sitt innehåll inte fördelar sig lika inom olika åldersgrupper. Konsumtionen ändrar i hög grad karaktär från spädbarnsåldern till tonåren och likaså förändras kravet på vård och tillsyn. Enligt socialstyrelsens ovannämnda undersökning beräknas barnkostnaderna till följande belopp för olika åldrar (1961 års priser).

	Barnets ålder				
	0—2 år	3—6 år	7—10 år	11—13 år	14—16 år
Individuell konsumtion.....	800	1 120	1 660	1 970	2 480
Andel i hushållets gemensamma konsumtion.....	1 460	1 460	1 460	1 460	1 460
Summa konsumtion	2 260	2 580	3 120	3 430	3 940

Konsumtionskostnaderna stiger alltså allteftersom barnet växer upp och de skulle enligt dessa beräkningar vara drygt 70 % högre i 14—16-årsåldern än i spädbarnsåldern. Om även barnens vård och tillsyn tas med i bilden, blir dock förhållandet ett annat. Det kan nämnas, att värdet av denna vård och tillsyn enligt socialstyrelsens uppskattning har antagits (1961) uppgå till drygt 3 600 kr. per år, när det gäller barn i åldern 0—2 år. Beloppet sjunker sedan och har beräknats till drygt 1 400 kr. i åldern 14—16 år.

Familjeberedningens intervjuundersökning, som närmare redovisas i nästa kapitel samt i bilaga 1, omfattade bl. a. ett antal frågor om kostnaderna för familjernas barn enligt intervjupersonernas uppfattning. Undersökningen har i detta avsnitt omfattat 617 mödrar med sammanlagt 1 159 hemmavarande barn, varav 1 060 under 17 år. Frågor ställdes rörande utgifterna för olika poster i familjebudgeten, dels totalt för familjen i dess helhet och dels med uppdelning för varje hemmavarande barn. Avsikten med detta undersökningsavsnitt har varit att belysa hur barnkostnaderna *uppfattas* inom olika familjer. Uppgifterna baseras inte på någon direkt observation i form av bokföring eller liknande och måste därför tas med stor reservation för bl. a. minnesfel hos intervjupersonerna.

Av efterföljande tablå framgår de genomsnittliga barnkostnaderna enligt intervjupersonernas uppskattningar. Det är att märka, att i de redovisade kostnaderna ingår i huvudsak endast konsumtionskostnader och alltså inte någon uppskattning av värdet av arbetsinsatsen för vård och tillsyn av barnen i hemmet. Beloppen här ligger som synes lägre än enligt de tidigare redovisade beräkningarna, som delvis grundats på levnadskostnadsundersökningar. I båda fallen redovisas dock lägre kostnader per barn med ökande antal barn i hushållet. Delvis kan detta förklaras av att vissa slags konsumtionskostnader blir lägre per barn i flerbarnsfamiljer: barnen »ärver» var-

Medelkostnad per barn för	Hushåll med				Totalt kr
	1 barn kr	2 barn kr	3 barn kr	4+ barn kr	
Bostad.....	394	451	435	215	410
Mat.....	1 385	1 396	1 305	1 056	1 337
Kläder.....	385	376	366	273	365
Fickpengar.....	84	82	68	74	78
Leksaker, hobby, sport.....	130	121	138	72	122
Semester (inkl. resor).....	80	96	103	58	90
Övriga resekostnader.....	15	24	15	3	17
Hälsovård.....	51	46	28	17	39
Tillsyn.....	145	132	40	10	99
Skolutgifter.....	31	28	24	8	25
Övrigt.....	76	50	52	30	53
Summa medelkostnad per barn	2 780	2 800	2 570	1 820	2 640
Medelkostnad för familjens samtliga barn.....	2 780	5 600	7 720	7 920	4 930

andras kläder m. m., bostaden förblir ofta densamma fastän barnantalet ökar o. s. v. Den väsentligaste orsaken torde dock vara det ovan antydda faktumet, att familjens totala konsumtionsutrymme förblir i stort sett oförändrat även vid ökande barnantal, vilket innebär att konsumtionsutrymmet per familjemedlem minskar för varje ytterligare barn. Denna slutsats styrkes av redovisningen i tabell 60, sid. 98, som visar hur de uppfattade barnkostnaderna stiger med växande familjeinkomst. Den uppgivna kostnaden per barn uppgår sålunda i medeltal till mer än dubbla beloppet i de högsta inkomstlägena jämfört med de lägsta. Liknande variationer återfinnes även mellan olika socialgrupper, där socialgrupp 1 uppgår de jämförelsevis högsta barnkostnaderna medan gruppen jordbrukare redovisar betydligt lägre belopp.

De uppskattade barnkostnaderna har även grupperats med hänsyn till barnens ålder. Därvid erhålles följande fördelning.

	Barnets ålder					Totalt
	0—2 år	3—6 år	7—12 år	13—16 år	17— år	
Medelkostnad per barn	1 790	2 340	2 800	3 420	3 140	2 640

Liksom enligt socialstyrelsens beräkningar stiger här konsumtionskostnaderna med barnets ålder fram till 13—16 år. En viss minskning av kostnaderna synes inträda med högre ålder. Det kan förklaras av att det då blir vanligare att barnet tjänar egna pengar, vilket minskar föräldrarnas utgifter för beklädnad m. m. Det är också lättförklarligt, att konsumtionskostnaderna stiger allteftersom barnet växer upp. Kraven på kläder, leksaker, hobbyartiklar m. m. är givetvis helt andra hos barn i exempelvis 7—12-årsåldern än hos spädbarn. Man bör också hålla i minnet att de här redovisade

kostnaderna inte innefattar värdet av vård och tillsyn i hemmet. Om en sådan post tas med i bilden blir förhållandet ett annat, eftersom den största arbetsinsatsen erfordras för barnen i de lägsta åldrarna och avtar successivt med stigande ålder.

Väl medveten om svårigheterna har familjeberedningen inte haft som målsättning att kunna lämna en fullständig och till alla delar tillförlitlig redovisning av barnfamiljernas ekonomiska läge, jämfört med övriga grupper, och med hänsyn tagen till familjeinkomster och barnkostnader. Särskilt när det gäller de senare erfordras ett långt mer omfattande arbete än beredningen haft möjlighet att nerlägga på uppgiften, för att få fram en nyanserad bild av vad barnen kostar i dagens samhälle.

Här skall endast omnämnas att beredningen, utöver vad som redovisats ovan, har utfört ett antal räkneexempel med utgångspunkt från vissa antaganden om ett barns genomsnittliga totalkonsumtion i förhållande till en vuxen. Av dessa räkneexempel har bekräftats, att konsumtionsutrymmet per konsumtionsenhet i en familj alltid minskar med stigande barnantal, även när hänsyn toges till samhällets nuvarande familjestöd, och att det inte är möjligt att ge alla barnfamiljer inom samma inkomstskikt en lika konsumtionskraft — lika levnadsstandard — utan någon form av inkomstförstärkning, differentierad efter barnantal. Härtill kommer att barnfamiljernas konsumtion stiger med inkomsterna såsom för alla andra människor, som efterfrågar mera när de får bättre råd.

3. Familjeplanering — omfattning och motiv

3.1 Intervjuundersökningen

Här har redan betonats att stödet till barnfamiljerna har sitt främsta motiv i rättvisepincipen. Det kan inte vara rättvist, att de medborgare som drar försorg om de kommande generationerna skall behöva göra detta under försakelser som överstiger en viss rimlig »självrisk». Men även befolkningsfrågan skymtar i bakgrunden såsom påpekats tidigare. Om det blir alltför oförmånligt och pressande att ha barn, kan födelsetalet sjunka under den gräns, där befolkningen reproducerar sig själv och samhällsaktiviteten kan upprätthållas i medborgarnas gemensamma intresse. Sverige har ett lågt födelsetal — bland de lägsta i världen. Utvecklingen härav har beskrivits i inledningsavsnittet.

Om folkmängden skall hållas oförändrad krävs, att varje generation efterföljes av lika många som den ursprungligen själv omfattat. Härvid bortses då från den in- och utflyttning, som kan komma att äga rum. För att befolkningen skall behålla sin numerär räcker det inte med 2 barn per familj, eftersom en hel del inte bildar familj. För full reproduktion skulle det behövas ungefär 2,3—2,5 barn på varje 50-årig gift kvinna. För att uppnå en sådan genomsnittssiffra fordras det uppenbarligen ett stort antal familjer med 3 eller flera barn.

Familjeberedningen beslöt våren 1963 att undersöka hur de svenska familjerna ser på olika frågor som anknyter till barnfamiljernas situation i dag. Målsättning var att såvitt möjligt belysa följande frågeställningar:

a) I vilken utsträckning försöker man i vårt land genomföra någon form av *familjeplanering* och vilka metoder använder man sig av i barnbegränsningssyfte;

b) vilken *familjestorlek* anser man lämpligast för egen del;

c) hur föreställer man sig de *motiv*, som bestämmer uppfattningen om en viss familjestorlek som den mest lämpliga;

d) vilka attityder hyser man gentemot *samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna*;

e) till vilka belopp uppskattar barnfamiljerna sina *utgifter för barnens räkning*.

Undersökningen planlades av en arbetsgrupp inom familjeberedningen varefter ett statistiskt representativt urval gifta kvinnor i åldrar upp till 45

är intervjuades genom statistiska centralbyråns utredningsinstitut. Av de ca 870 uttagna intervjuobjekten har — efter ett naturligt bortfall av personer som hunnit ändra civilstånd, avlidit etc., och ett egentligt bortfall av 5,2 % som vägrat medverka till en intervju — 810 kvinnor deltagit i undersökningen. Med hänsyn till att undersökningen delvis avsett ett högst personligt område är svarsprocenten glädjande hög. Bilaga 1 innefattar en utförlig redogörelse för undersökningens uppläggning, tillförlitlighet och resultat. Här skall endast återges de viktigaste rönen i sammanfattning. Avsnittet om barnkostnaderna har redan berörts.

3.2 Barnbegränsningens omfattning

Enligt undersökningen synes majoriteten av svenska gifta kvinnor i fruktsam ålder försöka planera sitt barnantal. Totalt säger sig 92 % försöka planera sin familj. Så gott som alla — cirka 96 % — av dem som sagt sig planera sitt barnantal har även uppgivit sig använda någon eller några metoder för barnbegränsning. Tillämpningen av födelsekontroll synes ha samband med familjens socialgrupp, kvinnans utbildning och antalet födda barn. Familjeplanering blir sålunda vanligare ju högre utbildning kvinnan har. Vidare synes sådan planering vara vanligast i socialgrupp 1, därefter kommer i ordning socialgrupperna 2 och 3. Jordbrukare planerar sitt barnantal i minst utsträckning — ca 88 % — bland de olika socialgrupperna.

Vad beträffar sambandet mellan förekomsten av familjeplanering och antal barn i familjen, föreligger en förhållandevis stor skillnad mellan de barnlösa kvinnorna och kvinnor med 1—3 barn. Av de kvinnor som inte har några barn säger sig endast 75 % försöka genomföra någon form av barnplanering mot 93 % bland 1-barnsmödrarna. Sedan ökar andelen planerande successivt för att stanna vid cirka 97 % hos 3-barnsfamiljerna. Bland dem som har fler än 3 barn minskar därpå andelen som planerar till omkring 84 %. Det verkar som det just vore 3-barnsfamiljen som är mest rädd för att få flera barn och som planerar för att undvika detta. Helt naturligt är familjeplanering, sedd i dess barnbegränsande bemärkelse, minst vanlig i de ännu barnlösa äktenskapen. Yrkesarbetande kvinnor, med ett yrke som hänförs till socialgrupp 1 eller 2, planerar i större utsträckning än yrkeskvinnor från socialgrupp 3.

Beträffande barnantalet har frågeställningarna gällt dels vilket barnantal som ansetts mest lagom (önskat barnantal), dels hur många barn man planerar att skaffa sig (planerat barnantal). Av svaren att döma synes i båda fallen 2 barn vara det ojämförligt populäraste antalet. Som framgår av efterföljande tablå har 48 % ansett 2 barn vara mest idealiskt, medan närmare 46 % själva planerar just det antalet barn. Därefter kommer 3 barn, som anses mest lagom av drygt 30 % och är det planerade barnantalet för omkring 27 %. På tredje plats kommer 1 barn som önskat och planerat an-

Barnantal	Önskat %	Planerat %
0 barn.....	0,8	3,4
1 »	7,7	13,8
1—2 »	0,3	0,2
2 »	47,9	45,7
2—3 »	2,8	1,3
3 »	30,8	26,7
3—4 »	1,5	0,3
4 »	6,5	6,0
5+ »	1,7	2,6
	100	100

tal. Genomgående tycks det barnantal som anses mest idealiskt genomsnittligt ligga något högre än det barnantal man sagt sig planera att skaffa.

Att familjeplaneringen inte alltid »lyckas» framgår av att en hel del av de tillfrågade kvinnorna faktiskt sagt sig önska ett mindre antal barn än de har. Bland kvinnor med 3 barn har 12 % uppgivit, att de anser 2 barn vara det lämpligaste antalet, och bland 4-barnsmödrarna har drygt 33 % sagt sig föredra ett lägre barnantal än de faktiskt har fått. Det förefaller vidare som om de olika socialgrupperna skiljer sig åt även i fråga om önskat barnantal. Bland jordbrukare vill man ha det jämförelsevis högsta antalet barn. Därpå följer socialgrupp 1, medan man inom socialgrupp 3 säger sig vilja ha det jämförelsevis lägsta barnantalet.

När det gäller planerat barnantal i förhållande till antalet redan födda barn i familjen, har närmare hälften av de barnlösa kvinnorna sagt sig inte ämna försöka få några barn. Drygt 45 % av 1-barnsmödrarna och 84 % av 2-barnsmödrarna ämnar stanna vid nuvarande barnantal, medan resterande andelar sagt sig planera 1—2 barn ytterligare. Sambandet mellan socialgrupp och planerat barnantal tycks vara i stort sett detsamma som för önskat barnantal. Vidare synes det föreligga ett samband mellan familjeinkomst och planerat barnantal. Den lägsta inkomstgruppen planerar det genomsnittligt högsta barnantalet, vilket sedan minskar allteftersom man går uppåt i inkomstklasserna. Familjer i hyreshus planerar ett genomsnittligt lägre barnantal än familjer i enfamiljshus och lantgårdar. Detta återspeglas i skillnaden mellan tätort och landsbygd — familjer i större tätorter planerar det jämförelsevis minsta barnantalet och landsbygdsfamiljerna det största.

3.3 Motiv för barnbegränsning

I anslutning till frågorna till intervjupersonerna om vilket barnantal de ansåg mest lagom respektive hur många barn de planerade att försöka få för egen del, ställdes även frågan om motiven för de uppgivna barnantalen.

Som »positiva» motiv till att man anser ett visst barnantal mest lagom för egen del har i första hand angetts, att man önskar att barnen skall ha

syskon, att man önskar barn av visst kön, samt det allmänna motivet att man tycker om barn. Många har endast kunnat hänvisa till att man själv har just det uppgivna barnantalet och är nöjd med detta. Som »negativa» motiv har främst framkommit ekonomiska skäl och meningen att arbetsbördan skulle bli alltför stor vid ett större barnantal än det uppgivna.

Som första nämnda orsaker till att inte stanna vid ett högre barnantal (än ett visst angivet) såsom mest lagom, förekommer ekonomiska skäl (39 %) och arbetsbördan (32 %). I övrigt nämns sådana skäl som ålder och hälsa, bostadssituationen och hustruns förvärvsarbete. Vissa skillnader i svarsfördelningen kan iakttagas vid en uppdelning av materialet på olika bakgrundsvariabler. De ekonomiska motiven är sålunda mest dominerande bland kvinnor utan barn samt bland 1-barnsmödrarna. Dessa motiv förekommer mest frekvent som angivet skäl till att anse 2—3 barn som lämpligaste antalet. De ekonomiska motiven är vidare mest framträdande inom socialgrupperna 2 och 3 samt bland de yngre gifta kvinnorna. Arbetsbördan anges som motiv företrädesvis i flerbarnsfamiljerna och då som orsak till att stanna vid ett visst antal över 3 barn.

När det gäller motiven för att inte *planera* fler än ett visst antal barn i familjen spelar åldern en betydande roll liksom även här de ekonomiska skälen. Åldersskäl har angivits som främsta orsak av 27 % och familjeekonomin av 26 % av de intervjuade kvinnorna. Därefter kommer arbetsbördan 19 %, hälsoskäl 10 % och vidare bl. a. bostadssituationen samt hustruns förvärvsarbete. Hur dessa motiv fördelar sig med hänsyn till planerat barnantal framgår av följande tabell.

Främsta orsak till att inte planera fler än ett visst antal barn

Orsak	Planerat barnantal					Totalt %
	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4+ barn %	
Ålder	37,5	45,6	27,1	16,4	27,0	26,9
Ekonomiska skäl	4,2	6,7	25,7	35,2	37,4	25,9
Arbetsbördan	4,2	6,7	16,1	28,5	25,0	18,6
Hälsa	4,2	15,6	9,3	9,7	6,2	9,7
Bostadssituationen	4,2	1,1	5,4	5,5	—	4,2
Besvär i samband med graviditet o. förlossning	—	4,4	5,0	2,4	—	3,6
Hustruns förvärvsarbete	4,2	10,0	4,3	—	—	3,6
Bundenhet	—	1,1	2,9	0,6	2,1	1,8
Ansvar (ej ekonomiskt)	8,3	—	1,8	0,6	2,1	1,5
Övrigt	33,3	8,9	2,5	1,2	—	4,1
Summa procent	100	100	100	100	100	100

Åldersskälen är som synes mest framträdande bland dem som planerar bara 1 barn samt dem som inte avser att försöka få några barn alls. Ekonomin får däremot allt större betydelse ju flera barn man planerar att skaffa sig. Samma tendens gäller beträffande arbetsbördans inverkan.

Vid en uppdelning av materialet med hänsyn till kvinnornas ålder, framkommer att i åldersgruppen under 30 år har de ekonomiska motiven nämnts först av 46 % och arbetsbördan av 25—30 %. Dessa motiv får mindre betydelse i de högre åldersgrupperna, där åldersskälen helt naturligt blir dominerande. Arbetsbördan är vidare mest framträdande som motiv inom socialgrupp 1, där även hustruns förvärvsarbete angivits som orsak oftare än inom övriga grupper. De ekonomiska motiven är mest framträdande inom socialgrupp 3.

3.4 Vad man anser om samhällets familjestöd

På frågan om vilka av ett antal angivna samhällliga stödåtgärder för barnfamiljerna som man anser viktigast, har drygt hälften av de intervjuade satt det allmänna barnbidraget på första plats. På andra plats kommer den fria tandvården och hälsokontrollen samt därefter studiebidragen.

Betoningen av barnbidraget är mest markerad bland flerbarnsfamiljerna, men det placeras främst i samtliga familjegrupper, oberoende av barnantal. Den fria tandvården och hälsokontrollen uppnår ungefär samma medelpoäng, oberoende av barnantal, medan studiebidragen når den bästa positionen bland gifta kvinnor utan eller med endast 1 barn.

Vidare förefaller det att finnas ett samband mellan socialgruppstillhörighet och gradering av stödåtgärderna. Detta ger sig tillkänna sålunda, att socialgrupp 3 jämte gruppen jordbrukare ger barnbidraget en mer framträdande position än socialgrupperna 1 och 2. Studiebidragen får den jämförelsevis bästa positionen inom socialgrupperna 1 och 2, medan de fria skolmåltiderna föres fram på tredje plats bland jordbrukarna efter tandvård och hälsokontroll. Sett i förhållande till familjeinkomsten betonas barnbidraget mest i de lägre inkomstgrupperna, dock med en viss avvikelse för den allra lägsta inkomstklassen, som istället givit kontantbidraget vid barnsbörd en jämförelsevis framträdande plats. Studiebidraget betonas mera i de högre inkomstlägena än i de lägre, medan familjebostadsbidragen av naturliga skäl värdesättes mest i något lägre inkomstgrupper.

Även när det gäller önskemål om utformningen av ett eventuellt ökat familjestöd intar det allmänna barnbidraget en framskjuten ställning. Totalt cirka 40 % av de tillfrågade vill helst se, att ett eventuellt ökat samhällsstöd får formen av höjda barnbidrag. Dessutom har ett mindre antal framfört önskemål om ändring av barnbidragets utformning. Även här är barnbidragets dominans mest markerad bland flerbarnsfamiljerna. På andra plats kommer önskemålet om förbättrade studiebidrag främst markerat bland 0-barnsfamiljerna, inom socialgrupp 1 samt bland högre inkomsttagare. Reformerade familjebostadsbidrag framföres som tredje önskemål totalt sett, främst av flerbarnsfamiljer i socialgrupperna 2 och 3 samt lägre inkomsttagare. Cirka 10 % har satt förbättringar av den fria tandvården

och hälsokontrollen som första önskemål. Slutligen har omkring 9 % inte ansett att det föreligger behov av något ökat familjestöd utan svarat att det är bra som det är.

Att märka är att de ovan redovisade svaren givits med ledning av ett svars-kort, som upptagit sex olika former av familjepolitiska åtgärder. (Se närmare därom i bilaga 1, kapitel 6.) Härutöver har dock intervjupersonerna getts tillfälle att ange ytterligare områden, där ett utvidgat familjestöd vore önskvärt. Drygt hälften har inte kunnat ange något sådant område. Bland de önskemål, som framkommit från den övriga delen, dominerar frågor rörande barntillsyn och övriga anordningar för barn och ungdom; lekplatser, barnstugor och fritidslokaler. Vidare intar bostadsfrågan en framträdande plats med önskemål om flera, billigare och rymligare bostäder för barnfamiljerna. Dessutom nämns olika servicefrågor, t. ex. behovet av hemhjälp i olika situationer, samt skattefrågor.

4. Familjeberedningens ståndpunkter

4.1 Några allmänna aspekter på barnfamiljernas situation

Realinkomsterna har under den senaste 10-årsperioden ökat med omkring 30 procent. Även barnfamiljerna har fått del av denna standardhöjning och de ca 6 % vuxna svenska medborgare, som svarar för vården av en tredjedel av landets barn under 16 år, har i dag för sig och sina barn kanske 30 procent större konsumtionsutrymme än i början av 50-talet. Men avståndet från vad de har råd med till vad barnlösa grannar, släkt och vänner i samma inkomstlägen kan kosta på sig kvarstår. Relationstänkandet i lönefrågor hos arbetstagargrupperna på arbetsmarknaden har sin motsvarighet i standardhänseende hos den enskilde. Jämförelserna bestämmer attityderna till bl. a. frågan »fler barn eller inte». Familjeplaneringsundersökningen ger övertygande belägg för hur starka dessa attityder är. Hälften av alla gifta kvinnor i barnproducerande åldrar anser, att 2 barn är lagom. De dominerande motiven — ekonomi och arbetsbörda — må verka svaga vid en jämförelse med vad människor för ett antal decennier sedan orkade med — låt vara ofrivilligt — av stora barnkullar under större försakelser och tyngre arbetsbördor. Men i dagens samhälle är dessa motiv inte desto mindre realiteter. Man jämför inte sina villkor bakåt i tiden med föräldragenerationens utan med nuets värld och med förväntningar på framtiden.

Om man skulle anse, att genomsnittligt 3 barn per familj i de fruktsamma åldrarna är vad som skulle behövas för att upprätthålla en önskvärd befolkningsutveckling, får man försöka minska underlaget för de betänkligheter hos de enskilda människorna, som nu sätter in efter det andra barnet. När kvinnorna i socialgrupp 3 önskar sig färre barn och skjuter fram det ekonomiska motivet för sin familjeplanering mer än vad medsysstrarna i högre socialgrupper gör, ligger förmodligen bakom detta en närmare inlevelse i de villkor, som ett större barnantal innebär för lägre inkomsttagare. Det oberoende som pengar kan ge eftersträvas av alltfler gifta kvinnor och de söker sig egna förvärsarbeten. De siffror som återgivits i det föregående speglar också denna tendens. Enligt de kvartalsvis återkommande arbeidskraftsundersökningarna, där även gifta kvinnor som förvärsarbetar bara någon timme i veckan medtages i statistiken, försöker dubbla antalet mot i folkräkningen skaffa sig mer eller mindre tillfälliga deltidsarbeten. Det faktum att 3-barnsfamiljerna och ändå mer familjer med flera barn befinner sig i

lägre inkomstlägen än andra familjetyper torde — eftersom avtalslöner utgår efter prestation och inte efter familjestorlek — till en inte ringa del ha sin orsak i att flertalet mödrar i dessa familjer inte orkar med något som helst förvärvsarbete vid sidan om hemarbetet. Och även om de orkar kan de inte ordna barntillsynen under arbetstiden.

De ensamstående mödrarnas situation är ekonomiskt lika pressande som flerbarnsfamiljernas, men beror inte på att deras arbetskraft är bunden vid barnen och hemmet. Den har istället sin grundorsak i att de som ensamma familjeförsörjare måste överlåta barntillsynen helt eller delvis på andra och för en ofta lägre »kvinnoön» bekosta alla utgifter som ingår i föräldrafunktionen. Dessa ensamstående mödrar har inte ingått i intervjumaterialet för familjeplaneringsundersökningen av främst undersökningstekniska skäl. Härtill kommer att deras attityder ur befolkningspolitisk synpunkt får anses mindre intressanta än andra familjers. Men deras faktiska situation är givetvis ingalunda mindre viktig. 1960 års folkräkning visar exempelvis att 90 % av de ensamstående mödrarna hade mindre än 12 000 kr. i årsinkomst. Enförälderfamiljen är emellertid föremål för utredning i annat sammanhang.

Mångbarnsfamiljerna liksom familjer med ensamstående försörjare hör otvivelaktigt till välfärdssamhällets sämst ställda minoriteter f. n. Antalet familjer med 3 eller flera barn utgjorde 1960 167 100 med ett barnantal av i runt tal 572 000 barn. De representerar ett ytterligare trappsteg nedåt i levnadsstandard under 2-barnsfamiljens och givetvis under de ändå mindre hushållens nivå. Tillika representerar de — enligt familjeplaneringsundersökningen — de starkaste betänkligheterna mot att kliva ner ännu ett trappsteg: den högsta siffran för medveten barnbegränsning utgår sålunda från 3-barnsmödrarna. Inom samma kategori är det som familjeplaneringsundersökningen redovisar sporadiska önskemål om en omformning av familjestödet, närmast av barnbidragen.

Enligt 1959 års socialhjälpundersökning var förekomsten av socialhjälp påfallande ymnig bland familjer med tre eller flera barn. Frekvensen var ca 4 gånger större än hos ettbarnsfamiljerna, ca 3 gånger större än hos tvåbarnsfamiljerna (och t. ex. 3—4 gånger större än hos ålderspensionärerna).

De nämnda siffrorna gäller fullständiga familjer. Ser man på både fullständiga och ofullständiga familjer blir bilden i stort sett densamma, trots att frekvensen av ensamstående kvinnor med ett eller två barn är förhållandevis stor i socialhjälpklientelet. Ettbarnsfamiljerna är klart underrepresenterade, tvåbarnsfamiljerna förekommer bland socialhjälpstagarna i någon mindre utsträckning än genomsnittet. Fr. o. m. trebarnsfamiljerna går hjälpkurvan brant uppåt, och familjer med fem och flera barn har t. ex. 6 gånger större hjälpfrekvens än ettbarnsfamiljerna. I de familjer som fick socialhjälp 1960 fanns sammanlagt 110 000 barn. De flesta fanns i familjer med tre eller flera barn. Vart 9:e barn i denna kategori tillhörde socialhjälpklientelet.

De flesta människor ser inget orimligt i att föräldrarna prutar av på sin egen standard för barnens skull. Någonstans går dock en gräns. Var den skall anses ligga kan alltid diskuteras. Med säkerhet kan man påstå, att när familjen har tre eller flera barn, måste standardsänkningen normalt gå ut också över barnen. Det kan inte vara rätt att barn i en mångbarnsfamilj skall behöva växa upp under sämre yttre betingelser än barn i andra familjer. Inte heller kan det vara rätt att föräldrar med många barn skall hänvisas till att leva på en påtagligt sämre standard än familjer med ett par barn.

Om normalfamiljen skaffar sig fler än 1 barn beror på en rad överväganden, varav en del återfinnes i familjeplaneringsundersökningen. Det framgår bl. a. att arbetsbördan är en hindrande faktor. Familjeberedningen har som sin huvuduppgift att undersöka hur familjernas arbetsbördor skall kunna minskas genom ökad service från samhällets sida. I det syftet har beredningen i andra sammanhang föreslagit utökning av samhällsstödet till institutionsvård och vidgade kriterier för rätten att åtnjuta social hemhjälp. En del andra undersökningar pågår — om ett bekvämare öppethållande av institutioner som familjer benyttar sig utav, om fritidshem, om barnparkering m. m. Men den centrala frågan för den enskilde liksom för samhället är det avgörande som ekonomin framtvingar: barn eller inte, stanna hemma och sköta barnet när det kommer, eller ordna tillsyn på annat sätt och yrkesarbeta parallellt.

I en tidsålder, då preventivtekniken ger familjerna allt större säkerhet mot oönskade barn (familjeplaneringsundersökningen ger ett tvärsnitt av de aktuella barnbegränsningsmetoderna) får man räkna med att det redan finns en viss valfrihet hos medborgarna: de kan undvika vad de inte anser sig ha råd med. Att göra valfriheten fullständig innebär att ge familjerna ekonomisk trygghet för det barnantal de väljer, även om det blir större än »normalfamiljens». Likaså att låta kvinnan slippa välja mellan barn och yrke, utan möjliggöra för henne ett både/och som kan tillfredsställa henne både som kvinna och individ. Möjligheterna att trygghetsförsäkra medborgarna även inför de beslut, som sammanhänger med barnalstrandet, är säkerligen inte uttömda ännu. Här står vi bara i början av en utveckling.

4.2 *De allmänna barnbidragen*

Sammanfattningsvis kan sägas, att barnfamiljerna generellt sett lever på en lägre standard än ensamstående och familjer utan barn. Samtidigt som barnens ankomst ofta innebär ett temporärt eller mera stadigvarande bortfall av ena föräldrarnas förvärvsinkomst ökar familjens utgifter. Det ekonomiska läget för familjen försämras med varje ytterligare barn. Samhällets ekonomiska stödåtgärder för barnfamiljerna måste därför förstärkas, om man vill minska nuvarande mycket betydande standardskillnader mellan barnfamiljer och övriga. De allmänna barnbidragen utgör i dag både siffermässigt

och — som tidigare framgått — enligt familjernas egna värderingar det betydelsefullaste familjestödet. Den mest näraliggande åtgärden med standardutjämnande effekt är därför en höjning av dessa bidrag.

Det har från början funnits ett klart samband mellan skatter och barnbidrag. När barnbidragen infördes 1948, ersattes därmed de dåvarande barnavdragen vid den statliga beskattningen. I flera omgångar har barnbidragen sedan höjts för att följa penningvärdeutvecklingen och förskjutningar inom skattesystemet — under senare år förskjutningar från direkt till indirekt skatt. I den pågående skatteberedningens uppdrag ingår följdriktigt frågan om barnbidragen. Som tidigare nämnts har de under årens lopp genomförda höjningarna av barnbidragen utöver kompensation för penningvärdeförändringarna även räckt till att följa standardutvecklingen ett gott stycke på väg, vilket belyses i tabell 7.

Nuvarande barnbidragets (550 kr.) andel av kostnaderna för barnens konsumtion uppgår till ca en femtedel av dessa kostnader enligt socialstyrelsens beräkning, grundad på 1958 års levnadskostnadsundersökning med uppräknings till 1961 års prisnivå. Om vidare socialstyrelsens siffror för 1961 skulle justeras till nuläget — d. v. s. uppåt med ca 10 % — skulle konsumtionskostnaden för ett barn under 16 år i genomsnitt ligga mellan 3 300 och 3 400 kr. per år. Enligt beredningens intervjuundersökning hösten 1963 uppskattas konsumtionskostnaderna till 2 640 kr. per barn. I båda fallen är förbrukningen av moderns arbetskraft (eller hennes ersättares) icke medräknad. Denna kostnad, som varierar med arbetsmarknadsläget, med dagspriset på vårdarbetet och med moderns utbildning och förvärvsförmåga i ett alterna-

Tabell 7. Barnbidrag, penningvärdeförändring (konsumentprisindex) och standardutveckling (konsumtionsindex)

	1947	1948	1950	1952	1958	1960	1962	1963
Allmänna barnbidragen per barn under 16 år kr/år	—	260		290	400	450	550	550
Konsumentprisindex								
1947 = 100	100	104	107	128	162	169	181	186
1950 = 100	93	97	100	119	150	157	168	173
Reglerat efter konsumentprisindex								
260 kr från 1947 kr/år	260	270	278	333	421	439	471	484
30 kr från 1950 kr/år			30	36	45	47	50	52
Summa kr/år	260	270	308	369	466	486	521	536
Privat konsumtion per invånare i löpande priser. . . kr/år	2 390	2 570	2 759	3 370	4 634	5 061	5 845	6 198
Index 1947 = 100	100	108	115	141	194	212	245	259
1950 = 100	87	93	100	122	168	183	212	225
Reglerat efter ovanstående index								
260 kr från 1947 kr/år	260	281	299	367	504	551	637	673
30 kr från 1950 kr/år			30	37	50	55	64	68
Summa kr/år	260	281	329	404	554	606	701	741

tivt yrke, är för övrigt mycket svår att ange i enhetliga belopp. Med den mindre konsumtionen per barn i flerbarnsfamiljer, där varje barn får »kosta» mindre än i 2-barns- och 1-barnsfamiljerna, har barnbidraget en relativt större betydelse i dessa familjer. Av familjeplaneringsundersökningen framgår också, att attityden till barnbidraget är positivare ju fler barn man har och positivare ju lägre socialgrupp man tillhör.

Det enhetliga svenska barnbidraget är uppbyggt på förutsättningen, att alla barn i princip bör få kosta lika mycket. När man i Norge inte ger något barnbidrag alls till första barnet och när man i Finland differentierar barnbidragsbeloppen med mindre belopp till första barnet, ett något större till andra och ytterligare större till det därpå följande (se översikten nedan), avviker alltså detta från det svenska systemet. Barnbidragen i nedan redovisade länder måste dock ses i sammanhang med koordinerade skattelindringsbestämmelser.

Barnbidragets konstruktion i några andra länder

Danmark: Bidraget utgår med lika belopp (480 Dkr.) för varje barn under 18 år, som icke beskattas självständigt. För person, som inte sambeskattas med make utgår förhöjning (300 Dkr. för varje barn).

Finland: Bidrag utgår för barn under 16 år med

180 mark för första barnet	(ca 290 sv. kr.)
204 » » andra »	(» 328 » »)
240 » » varje ytterligare barn	(» 380 » »)

Specialbidrag kan utgå efter behovsprövning (högst 288 mark = 465 sv. kr. per barn).

Norge: Bidrag först fr. o. m. andra barnet under 16 år med 400 Nkr. som ökar med 100 Nkr. för varje ytterligare barn.

Finland och *Norge* har därutöver ett familjebeskattningsystem som avser att lindra skatten med hänsyn till antalet barn. I Finland tillämpas vid statsbeskattnings lindrigare skatteskala för barnförsörjare, dyrortsavdragen är graderade efter barnantalet och skattebeloppet minskas med 100 kr. för varje barn medan vid kommunalbeskattningen förekommer speciella barnavdrag. I Norge medges stigande avdrag från statsskatten efter antalet barn och vid kommunalbeskattningen tillämpas graderade avdrag från inkomsten.

Frankrike har ett invecklat familjebidragssystem, som dock ofta har fått lämna exempel till den familjepolitiska debatten i vårt land. Där är det arbetsgivaren som ensam svarar för den anställdes avgifter för familjebidragen. Dessa betalas alltså inte av staten. Arbetsgivaren erlägger ca 15 % av lönen upp till ett visst års-lönebelopp (ca 7 600 kr. 1961. Samtliga uppgifter härefter avser detta år). Icke löntagaren betalar själv sina avgifter.

Barnbidrag utgår först fr. o. m. andra barnet (ca 55 kr. per mån.) och med ett något högre belopp (ca 80 kr. per mån.) för tredje och följande barn. Bidragsberättigade är generellt barn under 15 år och gränsen höjs till 17 år, resp. 20 år för dem som genomgår lärlingsutbildning eller fullföljer högre studier. Vissa tillägg utgår till barnbidragen vid låg inkomst eller om endast en make arbetar (d. v. s. i

regel kvinnan stannar i hemmet). Detta tillägg utgår även till 1-barnsfamiljen tills barnet blivit 5 år (ca 40 kr. per mån.). Moderskapspenning (ca 500 kr.) utgår om modern ej fyllt 25 år eller om barnet föds inom 2 år från äktenskapets ingående. Förmånen utgår även för de följande barnen, om dessa kommer inom 3 år från föregående födsel. Dessutom förekommer havandeskapsbidrag. Vidare är familjen berättigad till bostadsbidrag om dels en viss del av inkomsten (andelen sjunker med antalet barn) anslås till bostadskostnaden, dels bostaden motsvarar vissa krav på bekvämlighet och utrymme. Ålderspensionen ökas med en mindre del om pensionstagaren uppfostrat minst 3 barn.

Det svenska barnbidraget har sedan det infördes 1948 förblivit oförändrat till sin konstruktion. Denna konstruktion har dock gång efter annan ställts under debatt och olika politiska opinioner i riksdagen har fört fram olika synpunkter på barnbidragets anknytning till barnantal och civilstånd, på dess eventuella differentiering, dess storlek och sammankoppling, resp. frikoppling från familjebeskattningen.

Barnbidraget till det första barnet har sålunda tidvis varit ganska omtvistat. Det har påpekats, att två vuxna människor tillsammans bör kunna försörja ett barn utan särskilt samhällsstöd och att ett barnbidrag till första barnet varken gör till eller från i familjebildningens intresse eller ur befolkningspolitisk synpunkt, eftersom de flesta makar ändå vill skaffa sig åtminstone ett barn. Ett inbesparande av detta första barnbidrag skulle också kunna ge statsfinansiella resurser för ett betydligt ökat stöd åt flerbarnsfamiljerna, har man menat. Mot dessa synpunkter på det första barnbidraget och för bibehållande av nuvarande ordning har emellertid anförts starka skäl, vartill familjebereidningen ansluter sig. Omställningen i livsföring, när första barnet anlant, är så genomgripande och medför så kraftig sänkning av standarden, att det är motiverat med barnbidrag redan för barnfamiljens s. a. s. initialkostnader. Speciellt gäller detta, då det första barnet föds utom äktenskapet. Förslag att bibehålla barnbidraget för förstfödda i fall där modern är ensamstående, men eljest avskaffa det, stupar rent administrativt på svårigheten att avgöra hur pass ensamstående modern är i realiteten, den preventiva verkan det skulle kunna få på legitimeringen av uä-barn, överflyttningar till fosterhem och vid skilsmässa etc.

I debatten om barnbidraget har även uppmärksammats behovet av förstärkt stöd för flerbarnsfamiljerna. Förslag om förhöjda eller differentierade barnbidrag har sålunda vid olika tillfällen framförts i riksdagen. Liksom riksdagen avvisat förslag att slopa det första barnbidraget har den emellertid avvisat förslag om en differentiering av de allmänna barnbidragen efter antalet syskon i barnkullen. Invändningarna har varit lika mycket av psykologisk natur som administrativ-praktisk. Växande barnbidrag verkar som en premiering av barnafödandet. Det skulle vara stötande, om samhället gav intryck av att vilja »köpa» barn. Att taxera barnen till olika värde är också stötande. Med en förhöjning av barnbidragen till flerbarnsfamiljen skulle det yngsta barnet få högsta bidraget, fast det i regel medför de lägsta kon-

sumtionskostnaderna. När å andra sidan det äldsta barnet upphör att vara bidragsberättigat, skulle man behöva göra en svårförklarig omtaxering av de yngre.

Genom alla åren och debatterna har det nuvarande allmänna och lika barnbidraget bibehållits oförändrat. Det har blivit inarbetat och har förvärvat en anseelig good-will i sin nuvarande form. Enligt familjeberedningens uppfattning finns inte heller nu någon anledning att förändra dess konstruktion. Beredningen anser, att det grundläggande stödet även fortsättningsvis bör vara lika för alla barn och utgå i form av allmänna barnbidrag. Beredningen anser vidare att detta grundläggande stöd bör förstärkas i samband med den omfördelning av skattetrycket och det därigenom ökade utrymme för förbättring av barnfamiljernas villkor, som allmänna skatteberedningen väntas framlägga förslag om.

Behovet av en differentiering av familjestödet bör istället tillgodoses genom en påbyggnad med särskilda familjetillägg, vilket närmare beröres i avsnitt 4.4.

4.3 Stöd till småbarnsfamiljer

Bartillsynen och dess kostnader

Det allmänna barnbidraget är ett konsumtionsstöd och som sådant ökar dess betydelse ju mer barnet konsumerar. Konsumtionskostnaderna stiger helt naturligt med barnets ålder. I gengäld är behovet av vård och tillsyn störst för det späda barnet och avtar med åldern. Kostnaderna för vårdinsatsen — om den ombesörjes av annan person än modern — är följaktligen mest kännbara för småbarnsfamiljen, och de avspeglas även indirekt i den faktiska eller möjliga inkomst, som vårdnadshavaren avstår från när hon sköter barnet. En prissättning av arbetsinsatsen för barnets vård skulle väsentligt höja de beräknade barnkostnaderna och ge en annan bild av kostnadernas fördelning på barnets åldrar, än när enbart konsumtionen tages med i kalkylen. Familjeberedningen har avstått ifrån att här göra några egna antaganden om den ekonomiska avbränning, som barnens vård och tillsyn förorsakar familjerna. Som nämnts inledningsvis pågår emellertid inom beredningen en undersökning om hemarbetet, som i sig inkluderar den arbetsinsats för barnens räkning som utföres i hemmen. Volymen och karaktären av denna arbetsinsats kan måhända sedermera bilda utgångspunkt för en ekonomisk värdering av vårdnadsuppgiften.

Det står likväl klart, att vården och tillsynen av barn i förskoleåldern i många fall utgör ett besvärligt problem för familjerna. Här drabbas fåbarnsfamiljerna i stort sett lika hårt som flerbarnsfamiljerna genom att redan det första barnet binder en av föräldrarna vid hemmet och därmed orsakar ett bortfall av dennes förvärvsinkomst. Från att tidigare två personer har

levat på två inkomster, skall plötsligt tre personer leva på en inkomst. Bortfallet av den ena förälderns förvärvsinkomst är dock inte ovillkorligt, eftersom barntillsynen ju kan ordnas på annat sätt. Men det blir då en extra kostnad av varierande storlek, vartill kommer att möjligheterna att ordna barntillsynen på ett tillfredsställande sätt ofta är starkt begränsade.

Barnets behov av vård och tillsyn utgör alltså en ekonomisk fråga men även en fråga om vilken service, som finns att tillgå för ändamålet. Vad det senare beträffar har familjeberedningen tidigare avlämnat en promemoria med förslag om utbyggnad av barnstugeverksamheten, medan familjedaghemsverksamheten och andra former av barntillsyn är föremål för fortsatt behandling inom beredningen. Möjligheten att ordna barntillsynen genom daghem är av stor betydelse för många familjer, särskilt som det även innebär en ekonomisk förmån: daghemsverksamheten finansieras ju till större delen av kommunerna med bidrag från staten. Även om en ökad aktivitet när det gäller planerade utbyggnader av daghemmen kan noteras efter riksdagsbeslutet 1963 om höjda statsbidrag, kan långt ifrån alla småbarnsfamiljer inom överskådlig tid få sin tillsynsfråga ordnad genom daghem. För flertalet återstår alternativet att antingen den ena föräldern stannar hemma eller att tillsynen ordnas genom familjedaghem eller privat, varvid man som regel själv får svara för hela eller större delen av kostnaden.

Motiv för vårdbidrag

Under senare år har diskuterats tanken på ett särskilt vårdbidrag, att utgå speciellt under de första åren av barnets uppväxttid. Två huvudmotiv har anförts för ett sådant bidrag, nämligen dels att det är fördelaktigast att modern själv vårdar sitt barn under spädbarnsåren, och att hon bör ges tillfälle att göra detta, dels att man bör ge full valfrihet för modern att stanna hemma och vårda sitt barn, respektive att gå ut i förvärvsarbete och överlåta barntillsynen på betald arbetskraft. Ett vårdbidrag skulle skapa ekonomiska möjligheter för modern att stanna hemma, samtidigt som det för den förvärvsarbetande skulle utgöra ett värdefullt bidrag till kostnaderna för barntillsynen.

Det förstnämnda motivet bygger på uppfattningen, att barnet får en lugnare och mer harmonisk utveckling i hemmet tillsammans med modern, givetvis under förutsättning att hon är normalt lämpad för barnavård. Särskilt värdefull anses moderskontakten vara under de första levnadsåren, då barnets trygghet i tillvaron grundlägges genom intimiteten och den emotionella kontakten med en viss vuxen. I hemmet löper barnet mindre risk för infektioner och barnsjukdomar än när det vistas i daghem och familjedaghem tillsammans med andra barn.

Å andra sidan erbjuder daghemmet pedagogiskt utbildad vårdpersonal, och enda-barnsituationen (ca $\frac{1}{3}$ av alla barn är enda-barn) innebär inte samma fostran till social anpassning som en daglig samvaro med andra barn i ett

kollektiv kan skänka. För barn som växer upp utan någorlunda jämngamla syskon kan daghemmet därför vara ett föredraga.

De som betraktar ett vårdbidrag som ett medel att friare välja mellan de här beskrivna alternativen utgår ifrån, att den enskilda familjen inte skall påverkas i sitt val av vårdbidraget annat än av dess roll i den ekonomiska kalkylen. Andra ställer sig kritiska till vårdbidragstanken just ur valfrihets-synpunkt: vårdbidraget skulle kunna bli en moralisk pekpinne, kunna öka det sociala trycket på småbarnsmammorna att göra sin skyldighet och stanna hemma hos sina barn, kunna bli en dirigerande faktor i ett konjunkturläge då kvinnorna är mindre välkomna på arbetsmarknaden än nu. När bidraget efter viss tid upphör, skulle detta i sin tur kunna uppfattas som ett moraliskt tryck på mödrarna att gå ut i förvärsarbetet, om samhället har bruk för dem just då.

Ett ytterligare motiv som åberopas av både dem, som hoppas att ett vårdbidrag skulle resultera i fler hemmafruar, och dem som hoppas att det skulle tillföra arbetsmarknaden fler förvärsarbetande kvinnor och bistå kvinnorna i deras frigörelseprocess är rättvisemotivet. Senast i samband med riksdagsbeslutet om förstärkta statsbidrag till daghem och fritidshem drevs rättviseargumentationen med stor livlighet. Den utgår ifrån att de mödrar, som har sina barn på daghem, får en mer eller mindre kraftig samhälls-subventionering av vårdkostnaderna, medan de mödrar i likartad ekonomisk ställning, som bor på orter utan daghem eller som inte har kommit tillräckligt långt fram i sin orts daghemskö, får vidkännas ett betydligt större avbräck i familjeekonomin genom en barntillsyn som måste ordnas på annat sätt. Med barnet i familjedaghem, utvalt genom barnavårdsnämndens försorg, kan mamman få en mindre subvention. Är hon hemmamamma får hon dock alls inget samhällsstöd för sin ständiga barnpassning. Genom ett särskilt vårdbidrag till samtliga familjer med barn under en viss ålder skulle där- emot föräldrarna själva få avgöra, om någon av dem skall stanna hemma och vårda barnet eller om bidraget skall användas till att täcka de kostnader för barntillsyn, som uppkommer när båda föräldrarna förvärsarbetar.

Storleken av eventuellt vårdbidrag och ekonomiska effekter

Hur ett vårdbidrag skulle komma att verka i olika avseenden är i hög grad beroende av vilken storlek det skulle få. Så mycket är tydligt, att om det överhuvudtaget skall vara någon mening med att införa ett särskilt vårdbidrag får det inte röra sig om alltför små bidragsbelopp. Bidraget bör något så när motsvara en rimlig vårdkostnad. Här kan som exempel på tänkbara utgångspunkter för en beräkning nämnas vårdkostnaden vid daghem. År 1963 utgjorde denna i genomsnitt 4 700 kr. per år och plats. Därav uppgick personalkostnadernas andel till närmare 3 700 kr. eller 78 %. Daghems-avdelningarna för de yngsta barnen kräver den största personalinsatsen, och man kan utgå ifrån att personalkostnaderna för en avdelning, avsedd för

barn i åldrarna 6 mån.—3 år, överstiger 3 700 kr. per plats. Daghemmet erbjuder emellertid särskilt utbildad personal och det kan ifrågasättas, om det vore rimligt att ge alla som blir mödrar ett vårdbidrag, som står i paritet med institutionernas personalutgifter. En annan vårdmöjlighet är som nämnt familjedaghemmen. Ersättningarna till de hem, som anskaffas genom Stockholms barnavårdsnämnd är f. n. 10 kr. per dag. I andra orter är avgiften någon eller några kronor lägre. De hem, som ordnas utan de kommunala myndigheternas medverkan, tar i Stockholm ofta mer än 10 kr. per dag. Om barnet antages vistas i genomsnitt ca 250 dagar om året i familjedaghemmet, blir årskostnaden således ca 2 500 kr., om man räknar med en genomsnittlig dagavgift av 10 kr. Det finns även andra möjliga anknytningspunkter: t. ex. beloppet för barnpension som 1964 föreslagits bli 1 200 kr., eller bidraget till handikappade barn som föreslås bli 2 400 kr. per år. Vårdbidragets storlek sammanhänger med huruvida det blir fråga om en reell ersättning för barn tillsynen eller bara ett handtag till denna. Kostnaderna i det förra fallet blir avsevärda.

Det har spekulerats över vilken inverkan ett vårdbidrag skulle ha för mödrarnas yrkesverksamhet. Den lokala tillgången på arbetstillfällen och tillsynsmöjligheter har därvidlag stor betydelse liksom vårdbidragets storlek, jämfört med nettointäkten av förvärvsarbetet. Småbarnsmödrarna är överlag unga kvinnor och har en gynnad ställning på arbetsmarknaden. Det är därför sannolikt, att nettointäkten av deras heltidsarbete skulle komma att betydligt överstiga vårdbidraget. Genom sitt förvärvsarbete kan modern dessutom hålla sina yrkeskunskaper aktuella (flera års bortovaro från arbetsmarknaden betyder försämrat konkurrens- och löneläge); hon kan avancera i ett yrke som hon intresserar sig för; hon förvärvar ATP-poäng och hennes sjukpenning blir högre än den icke förvärvsarbetandes etc. Detta tyder på, att ett vårdbidrag inte skulle verka för en hemmamamma-tillvaro för flertalet. Måhända kommer dock benägenheten att deltidsarbeta för att få ett mindre tillskott till familjeekonomin att minska. Ett sådan tillskott skulle kunna te sig mera betydelselöst.

En annan faktor, som kan komma att påverka mödrarnas ställningstagande, är möjligheten att daghems- och familjedaghemsavgifterna skulle komma att avpassas efter vårdbidragets storlek och institutionernas huvudmän komma att tillgodogöra sig bidraget helt eller till större delen. För de familjer som redan har tillgång till daghem eller subventionerad familjedaghemsplats och betalar en låg avgift för detta, skulle vårdbidraget då få mindre betydelse.

Ofta har debatten utgått ifrån att vårdbidraget skall avse de tre första barnåren. Man har ansett det angelägnast, att modern får möjlighet att vårda sitt barn själv under de åren. Men utgår man från valfrihetsmotivet förefaller en sådan gränsdragning mera diskutabel. Behovet av tillsyn och vård kvarstår även efter treårsåldern. Ett bortfall av vårdbidraget vid en så-

dan ålder, att vårdbehov kvarstår, finge en del oberäkneliga verkningar vid skarven. Den förvärvsarbetande, för vilken bidraget helt eller till största delen betalar de faktiska vårdkostnaderna, skulle plötsligt drabbas av en kännbar utgift för fortsatt vård. Kanske skulle de subventionerade vårdformerna avpassa sina taxor nedåt för de ålderskategorier som inte längre är vårdbidragsberättigade. För dem, som hade tillgång till kommunal daghems- eller familjedaghemspåsar, skulle bortfallet därmed bli mindre kännbart än för övriga föräldrar, som betalade tillsynen privat genom lejd arbetskraft eller avtal med ett annat privat hem. En del skulle inte finna det lönt att betala detta själva som avbränning på lönen utan hellre sluta förvärvsarbeta. Hemmamammor som vant sig vid ett tillägg till familjebudgeten, vilket plötsligt försvinner, skulle däremot kanske kompensera sig genom att söka anställning och tjäna egna pengar.

Beredningens principiella ståndpunkt

Verkningarna av ett vårdbidrag kan alltså bli komplicerade, och det är inte säkert att någon får bevittna den verkan han eller hon önskat sig. Det hindrar inte att det kan vara principiellt riktigt att samhället solidariskt påtager sig en större andel av den enskildes uppoffringar för barnets vård. Att investera i nya generationer är att investera i framtiden för samhället, för näringslivet och den aktiva befolkningen, som en gång blir orkeslös och beroende av de ungas tjänster. Ett vårdbidrag kan ses som en sådan investering.

Ett vårdbidrag skulle emellertid bli mycket kostnadskrävande. På varje årsklass om grovt räknat 110 000 barn skulle ett vårdbidrag av 2 500—3 000 kr. om året kosta 275—330 milj. kr. Ett vårdbidrag av 10 kr. per dag — analogt med familjedaghemavgiften — skulle kosta i runt tal 400 milj. kr. per årsklass. Huruvida belopp av denna storleksordning kan inpassas i samhällsekonomin undandrar sig familjeberedningens bedömande. Beredningen har endast — för att hörsamma riksdagens beställning — velat redovisa de skäl som kan anföras pro et contra särskilda vårdbidrag och ange vilka olika verkningar som ett vårdbidrag skulle kunna få.

I princip anser familjeberedningen

att ett extra stöd till småbarnsfamiljer — utöver det allmänna barnbidraget — är motiverat, i första hand så länge barnet befinner sig i spädbarnsålder;

att ett sådant stöd bör ges alla familjer med barn i den åldersgrupp, vars vårdnad man bestämmer sig för att underlätta, oberoende av om barnets båda föräldrar är förvärvsarbetande eller inte. Hur barnets vård därefter ordnas bör familjen själv avgöra;

att ersättningen för vårdarbetet hellre bör vara realistisk — d. v. s. något så när täcka en rimlig kostnad för barntillsynen — under en kortare tid än utgå med ett mindre och otillräckligt belopp under en längre tid, samt

att man bör undersöka huruvida en successiv utbyggnad av ett vårdbidragssystem — under en relativt lång övergångsperiod — kan anknytas till socialförsäkringarna med en avgiftsfinansiering av vårdbidragen. Beredningen vill för sin del rekommendera att denna möjlighet prövas närmare med utgångspunkt från exempelvis moderskapsförsäkringen.

4.4 Ökat stöd till flerbarnsfamiljer

Familjeberedningens material har visat att barn utan tvivel medför en dubbel påfrestning för familjeekonomin. Barnets konsumtion medför ökade direkta kostnader och barnets vård medför minskade inkomster när modern inte kan fortsätta sitt förvärsarbete. I flerbarnsfamiljer stiger i princip konsumtionsutgifterna proportionellt med barnantalet, men inkomstramen tvingar i praktiken till en sammanpressning av utgifterna med varje nytt syskon som tillkommer. Därmed sjunker familjens totala standard. 1958 års konsumtionsundersökning visade exempelvis att värdet av konsumtionen i familjer med 3 eller flera barn skilde sig med endast 3 % från 2-barnsfamiljernas, och inom arbetarhemmen var familjernas totala konsumtion rent av något mindre i familjer med 3 eller flera barn än i familjer med 2 barn. Samhällets konsumtionsstöd till flerbarnsfamiljerna måste dock utgå ifrån, att alla familjens barn är lika »dyra» eller borde ha rätt att vara det.

Vårdkostnaderna för barnen är i sin tur icke proportionella till barnantalet vare sig i princip eller i praktiken. Tillsynen av 1—3 barn kräver samma närvarotid, ehuru vederbörande blir mer eller mindre intensivt engagerad av uppgiften. Däremot kan det vara lättare att till en annan familj eller en institution överlämna tillsynen av ett enda barn än tillsynen av två eller flera barn. Den sjunkande sifferserien över procentandelen förvärsarbetande mödrar vid stigande barnantal bekräftar att så är fallet. Endast hälften så stor andel 3-barns- som 1-barnsmödrar förvärsarbetar sålunda minst halv normal arbetstid. Inkomststatistiken från 1960 års folkräkning bestyrker likaså att flerbarnsfamiljerna genomsnittligt får ett mindre inkomsttillskott från ena föräldr parten (modern) än fåbarnsfamiljerna. Den absoluta familjeinkomsten för flerbarnsfamiljerna är lägre, samtidigt som det relativa konsumtionsutrymmet blir mindre när det delas på flera.

Samhällets familjestöd täcker som nämnts endast en del av utgifterna för barnen. I det föregående har påpekats att det allmänna barnbidraget torde svara för ca femtedelen av barnens konsumtionskostnad. Återstoden ankommer på föräldrarna. Även om $\frac{4}{5}$ av 1-barnskostnaden skulle anses vara en rimlig uppoffring för glädjen att ha barn — vilket ingalunda är givet —, gäller inte detta om samma andel utgifter multipliceras med tre eller flera. Familjeplaneringsundersökningen, som visar att barnbegränsningsmetoder allmänt tillämpas i äktenskapen, visar också att svenska familjer i allmänhet och främst av ekonomiska skäl hejdar sig inför ett barnantal som över-

stiger två. Hälften av alla gifta kvinnor tycker att det räcker med två barn i familjen, medan en tredjedel kan tänka sig tre barn. Födelseåtalet synes också nära överensstämma med de redovisade attityderna. Om attityderna ändras, så ändras även födelseåtalet.

Om barn är dyra att föda och fostra för den enskilda familjen, är de också dyrbara — i annan bemärkelse — för samhället. Befolkningsstrukturen i Sverige uppvisar en stark förskjutning mot högre åldrar. Antalet ålderspensionärer ökar med ca 30 % under innevarande tioårsperiod. Försörjningen av de gamla ställer växande krav på de arbetsföra åldrarna och på de nya släkterna efter dem. Barnfamiljerna svarar för den framtida arbetskraften såväl kvantitativt som kvalitativt. Det är inte tillfredsställande, att 5,7 % av den vuxna befolkningen försörjer hela 32 % eller nära tredjedelen av de barn under 16 år som f. n. växer upp i svenska hem. Enligt familjeberedningens åsikt är det en orimlig snedbelastning av den försörjningsbörda som barnen åsamkar.

I det föregående har beredningen studerat de aktuella barnkostnaderna. De viktigaste konsumtionsutgifterna för barnen gäller mat och kläder. Kring dessa två huvudposter grupperar sig de många mindre utgifter, som höjer standarden ovan existensminimum: utgifter för hälsovård och hygien, för skola och sport m. m. När samhället har utformat det hittillsvarande familjestödet, har naturhjälpn fått stå tillbaka för kontantbidragen. De farhågor, som yppades när de allmänna barnbidragen introducerades, att kontantsystemet skulle komma att missbrukas av föräldrarna, besannades inte. Förmyndarinställningen mot familjerna försvann efterhand från det ena området efter det andra. Längst bibehölls naturprincipen inom mödranhjälpn tills den även där fick träda tillbaka till förmån för fritt konsumtionsval och med tillit till människors förmåga att själva bedöma den egna familjens behov. Endast där klart praktiska skäl föreligger — såsom beträffande fri skoltandvård och fria skolmåltider — har naturstödet förblivit.

Enda större undantaget är familjebostadsbidraget, som är avsiktligt konsumtionsdirigerande. I familjeplaneringsundersökningen såväl som i socialstyrelsens tidigare konsumtionsundersökningar har gjorts försök att fördela bostadskostnaderna på barnen. Dessa försök har med nödvändighet blivit schablonmässiga och mindre exakta än de utgifter för barnen, som kan bokföras på dem direkt. Ett nytt barn i familjen medför inte automatiskt någon ökad bostadskostnad. Mera sällan kan familjen omgående flytta till en annan lägenhet och utöka med ett nytt rum för den nya familjemedlemmen, även om detta vore önskvärt. Familjebostadsbidraget bibehålles dock under en övergångstid av två år om ett nytt barn innebär att familjen blir trångbodd enligt bidragsreglerna. Bostadskostnaden blir därmed mindre per familjemedlem genom det nya barnet, utrymmesstandarden blir lägre. En beräkning av barnets andel i bostadskostnaden blir i sådana fall helt

fiktiv. Detsamma gäller den fjärdedel av alla barnfamiljer, som inte erhåller familjebostadsbidrag, emedan de inte kunnat uppbringa en lägenhet, som fyller storleks- och standardkraven och som inte heller ändrar sina boendeförhållanden efter barnantalet. Familjebostadsbidragen är emellertid till viss mindre del differentierade efter barnantal och utgör ett försök att tillmötesgå flerbarnsfamiljernas behov av ökat stöd samt att på samma gång stimulera barnfamiljerna att välja en högre bostadsstandard. F. n. utgör familjebostadsbidraget en avsevärd del av det totala familjestödet. Men det kommer inte alla barnfamiljer tillgodo, inte heller speciellt flerbarnsfamiljerna som har mest behov av ett förstärkt konsumtionsstöd.

Riksdagens andra lagutskott framhöll 1962, att man vid diskussion av stödet åt barnfamiljerna »icke alltför ensidigt» borde inrikta sig på stödet i form av allmänna barnbidrag, och samma utskott tillfogade 1963, att »det kunde ifrågasättas om icke andra och bättre former för samhällets stöd åt barnfamiljerna än barnbidrag kunde tillskapas». Den här redovisade familjplaneringsundersökningen har visat, att det allmänna barnbidraget är det familjestöd som röner mesta uppskattningen bland barnfamiljerna själva, men att man inte heller är främmande för behovet av kompletterande åtgärder. Familjeberedningen har redan för sin del uttalat, att det grundläggande stödet till barnfamiljerna bör vara lika för alla barn och utgå kontant i form av allmänna barnbidrag. Men eftersom behoven varierar mellan olika kategorier barnfamiljer, menar beredningen, att en differentiering av stödet bör ske för att avhjälpa behov som inte täckes genom grundbidraget.

Påbyggnader av olika slag förekommer redan. Som exempel på kompletterande bidrag kan nämnas de lagstadgade bidragsförskotten för barn till ensamstående föräldrar, barnpensioner och vårdbidrag för svårt handikappade barn. 1964 års riksdag tar ställning till förslag i samtliga dessa avseenden. På samma sätt bör enligt familjeberedningens mening ett särskilt bidrag utgå till flerbarnsfamiljerna, här förslagsvis kallat *familjetillägg*, i syfte att bidra till en utjämning av standardskillnaderna mellan familjer med olika barnantal. Stödet per barn räknat bör därmed göras större för familjer med 3 eller flera barn och differentieras efter barnantal med ökande belopp i förhållande till barnantalet. Storleken av ett dylikt familjetillägg bör stå i rimlig relation till storleken av det grundbidrag (det allmänna barnbidraget), varpå tillägget bygger. Sannolikt måste det även samordnas med familjebostadsbidragen, som ju berör en viss sektor av den konsumtion, som familjetillägget rent allmänt skulle avse att bistå flerbarnsfamiljerna med. Även om ett visst särskilt bostadsstöd kan komma att vara behövligt länge än för att hjälpa barnfamiljerna ut ur det trånga och undermåliga bostadsbestånd, där blott alltför många av dem hamnar eller stannar på grund av dålig betalningsförmåga, är det åtskilligt som talar för att en del av det på bostadsefterfrågan inriktade familjestödet skulle kunna generaliseras till ett mera allmänt familjetillägg. Detta tillägg skulle utgå

till alla flerbarnsfamiljer för att användas efter deras eget fria val för de konsumtionsändamål, som de känner mest trängande behov av.

Familjeberedningen anser således i princip

att ett familjetillägg bör utgå till familjer med 3 eller flera barn, större ju fler barn familjen har, och att storleken av detta familjetillägg bestäms i förhållande till det allmänna barnbidragets storlek och att det samordnas med familjebostadsbidragen eller del därav så att alla flerbarnsfamiljer får ett mera generellt familjetillägg för valfri konsumtion.

4.5 Sammanfattning

Det material som presenteras i föreliggande promemoria visar, att barnfamiljerna generellt sett lever på en lägre standard än ensamstående och familjer utan barn. Samtidigt som barnens ankomst ofta innebär ett temporärt eller mera stadigvarande bortfall av ena föräldrarnas förvärvsinkomst, ökar familjens utgifter. Det ekonomiska läget för familjen försämras med varje ytterligare barn, eftersom en i stort sett oförändrad familjeinkomst skall täcka konsumtionskostnaderna för flera personer. Den ekonomiska faktorn har därför också av naturliga skäl stor betydelse i dagens familjeplanering.

Familjeberedningen konstaterar, att samhällets ekonomiska stödåtgärder för barnfamiljerna måste förstärkas, om man vill minska nuvarande mycket betydande standardskillnader mellan barnfamiljer och övriga. *Det grundläggande stödet* bör, enligt beredningens mening, vara lika för alla barn och utgå i form av *allmänna barnbidrag*. Detta grundläggande stöd bör förstärkas i samband med den omläggning av skattesystemet, varom förslag väntas från allmänna skatteberedningen.

Familjeberedningen anser det vidare motiverat med ett extra stöd — *vårdbidrag* — till familjer med småbarn, i första hand så länge barnet befinner sig i späda ålder. Beredningen rekommenderar att olika frågor som hör samman med införandet av ett sådant bidrag blir föremål för närmare utredning. Lämpligen kan moderskapsförsäkringen tagas till utgångspunkt.

Utöver det grundläggande stödet förordar beredningen ett särskilt *familjetillägg* till flerbarnsfamiljerna, avsett att bidra till en utjämning av standardskillnaderna mellan familjer med olika barnantal. Detta familjetillägg bör utgå med ökande belopp i förhållande till barnantalet och beloppen bör därvid stå i rimlig relation till de grundläggande barnbidragen. Införande av ett familjetillägg torde förutsätta en samtidig översyn av reglerna för familjebostadsbidrag.

Familjeberedningen har här endast framfört vissa principiella ståndpunkter vad beträffar samhällets ekonomiska stödåtgärder för barnfamiljerna. Den närmare fördelningen på de olika komponenterna i bidragssystemet och möjligheterna till samordning dem emellan kräver en särskild

FAMILJEPLANERING OCH BARNKOSTNADER

Redovisning av en intervjuundersökning bland gifta kvinnor

1. Planläggning och utförande

Föreliggande undersökning har planlagts av en arbetsgrupp inom familjeberedningen under ledning av beredningsledamoten och t.f. professorn i sociologi vid Uppsala universitet Georg Karlsson. Själva intervjuundersökningen har utförts av statistiska centralbyråns utredningsinstitut och den maskinella bearbetningen av dess maskincentral. Föreliggande redovisning har i huvudsak utarbetats av fil. kand. Agneta Linné. För redogörelsen beträffande medelfelen (se appendix) svarar aktuarien Lars Lindgren, statistiska centralbyråns utredningsinstitut.

1.1 *Undersökningens syfte*

Syftet med denna undersökning har varit att söka belysa följande frågeställningar:

- a) i vilken utsträckning försöker man i Sverige genomföra någon form av *familjeplanering*, och vilka metoder använder man sig av i barnbegränsningssyfte;
- b) vilken *familjestorlek* anser man lämpligast för egen del;
- c) hur föreställer man sig de *motiv* som bestämmer uppfattningen om en viss familjestorlek som den mest lämpliga;
- d) vilka attityder hyser man gentemot *samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna*; samt
- e) till vilka belopp uppskattar barnfamiljerna sina *utgifter för barnens räkning*.

1.2 *Population och urval*

Frågan om vilken *population* undersökningen skulle omfatta behandlades ingående i samband med undersökningens planläggning, och man stannade för att urvalet skulle göras bland *gifta kvinnor upp till och med 45 års ålder*. Detta val av population har i huvudsak två stora svagheter: dels hade det varit av stort värde att få kännedom även om männens inställning till de här aktuella spörsmålen, dels borde också ensamstående personer ingått i populationen. Dessutom kan den uppställda åldersgränsen ifrågasättas, då urvalet nu kom att innefatta en hel del kvinnor som kommit över den period i livet då barnafödande är möjligt, och för vilka de ovan antydda frågeställningarna angående familjeplanering därför inte längre är aktuella. Undersökningens andra huvudsyfte (uppskattning av familjens barnkostnader) fordrade dock att tillräckligt många personer med barn i tonåren ingick i populationen, då en snedvriden bild av barnkostnadernas fördelning annars skulle erhållas.

En av de främsta anledningarna till att den nämnda populationen valts var den ekonomiska ram som givits för undersökningen. För att möjliggöra en meningsfull analys av resultaten måste materialet vara stort nog att kunna delas in i mindre grupper utifrån vissa bakgrundsdata hos de undersökta individerna. I de flesta fall kan man nämligen med fog anta att vissa relevanta skillnader i attityder föreligger mellan exempelvis olika åldersgrupper eller yrkeskategorier. Om undersökningen skulle ha utsträckts till att gälla även män, skulle urvalet — för att ge samma analysmöjligheter — behövt göras dubbelt så stort som vid en begränsning till enbart kvinnor. En sådan utökning skulle ha medfört betydligt högre kostnader. Samma sak gäller givetvis om undersökningen skulle ha omfattat även ensamstående personer, som likaså måste behandlas som en grupp för sig vid analysen på grund av sina speciella karakteristika.

En ytterligare anledning till valet av population har varit att statistiska centralbyråns utredningsinstitut därvid kunnat använda sig av ett delvis redan färdigdraget urval, varigenom såväl kostnaderna som tidsåtgången för urvalsdragningen kunnat nedbringas.

Liknande undersökningar som denna saknas nästan helt i Sverige, och den tid som här stått till förfogande har dessutom varit starkt begränsad. Detta gör att föreliggande undersökning närmast är att betrakta som ett slags förundersökning till en mera omfattande undersökning. Därmed bör också de invändningar, som kan resas mot begränsningen av populationen, kunna tillmätas mindre vikt.

Urvalet har omfattat 872 personer, fördelade över hela landet och uttagna genom slumpmässigt urval i två steg med utredningsinstitutets basurval av geografiska områden som första steg. I andra steget har ett urval av individer (oavsett kön, civilstånd och ålder) uttagits ur 1963 års mantalslängder. Personer som inte tillhört undersökningens population har därefter strukits ur urvalet. Individerna har dragits med lika sannolikhet, s. k. självvägt urval.

I detta sammanhang bör även påpekas att 1963 års mantalslängder grundar sig på uppgifter som insamlats i slutet av år 1962. Detta innebär att urvalet inte omfattar de kvinnor, som ingått äktenskap under tiden från avlämnandet av mantalsuppgift och till intervjuernas genomförande i september 1963. Det hade självfallet varit av värde att få med även representanter för dessa kvinnor i undersökningen, men detta har inte låtit sig göras.

1.3 *Materialinsamling*

Undersökningen har som nämnts utförts i form av en landsomfattande stickprovsmässig intervjuundersökning. Intervjuerna har utförts genom personliga besök av för uppgiften särskilt utbildade kvinnliga intervjuare. Varje intervjuperson har i förväg fått ett introduktionsbrev med en kort presentation av undersökningen.

Tidsplanen har i huvudsak varit följande. Undersökningens planläggning påbörjades under våren 1963, och en provundersökning genomfördes under juni månad. Frågeformulär förelåg i slutlig utformning vid månadsskiftet juli/augusti, och efter utbildningskurs för de i undersökningen deltagande intervjuarna utfördes det egentliga fältarbetet med materialinsamlingen under september 1963. Den manuella och maskinella bearbetningen av de inkomna svaren pågick sedan i olika omgångar fram till ett stycke in på 1964.

Undersökningens mätinstrument har utgjorts av ett frågeformulär. Vissa impulser, avseende både uppslag till frågeformuleringar och utkast till bearbetningsplan, har erhållits från befintlig litteratur i ämnet, bl. a. två amerikanska arbeten som behandlar två relativt aktuella undersökningar på familjeplaneringens om-

råde (Freedman, Whelpton, Campbell 1959 samt Westoff, Potter, Sagi, Mishler 1961). Dessa undersökningar har dock utförts under andra förutsättningar och med andra målsättningar än vad som gällt här, varför man endast i viss mån kan dra paralleller till dem. Föreliggande undersökning är därför, som tidigare nämnts, närmast att betrakta som en inledande kartläggning på ett område, där ytterligare forskning är nödvändig för att få de aktuella förhållandena tillräckligt belysta.

Frågeformuläret, som föreligger i fullständig form i *bilaga 2*, är i stort sett uppbyggt av tre huvudavdelningar.

Del I (fråga 1—44) gäller vissa *bakgrundsdata*. Dessa har ansetts väsentliga för att man vid analysen skall kunna dela in materialet i vissa mindre grupper, mellan vilka man kan förmoda att skillnader föreligger beträffande de attityder undersökningen avser att belysa. De viktigaste av dessa s. k. bakgrundsvariabler utgörs av intervjupersonens ålder, familjens socialgrupp (baserad på makens yrkestillhörighet), makarnas gemensamma inkomst, intervjupersonens utbildning samt antal barn i familjen.

Del II (fråga 45—71) består av frågor rörande de ungefärliga *kostnaderna för familjens barn* (gäller endast familjer med barn i hushållet). Frågorna avser dels den totala kostnaden för samtliga barn i familjen, dels kostnaderna för varje barn för sig. Familjens utgifter har därvid delats upp på de viktigaste posterna i familjebudgeten, varav främst bör nämnas kostnaderna för bostad, mat och kläder. Många av dessa frågor saknar fasta svarsalternativ. Denna form av frågor har använts för att man vid analysen lättare skall kunna göra summeringar och beräkna medelvärden.

Del III (fråga 72—103) omfattar frågor på *familjeplaneringens* område. Frågorna 100—102 kan dock i viss mån sägas utgöra en avdelning för sig, då dessa frågor behandlar samhällets stödåtgärder för barnfamiljerna.

Fråga 72 gäller makarnas förmåga att i framtiden kunna få barn, och frågorna 73—99 har ställts endast till kvinnor som ej anser sig ha starka skäl att ifrågasätta sin framtida fruktsamhet. Frågor om hur många barn man planerar att försöka få i framtiden är ju varken aktuella eller på annat sätt lämpliga att ställa till personer som betvivlar sin förmåga att kunna få barn. För övrigt består detta frågeavsnitt av två delar. Dels innehåller det frågor om önskat barnantal och om de uppfattade motiven till en önskan om ett visst antal barn. Dels följer härpå några frågor som mer direkt rör familjeplaneringen. Avsikten med denna form av frågekonstruktion, som vid en första anblick kan förefalla att innebära en något omotiverad upprepning, kanske bör påpekas. Det kan förmodas, att intervjupersonen vid frågor om de allmänna önskemålen rörande ett visst barnantal och motiven för detta mer ser till den bakomliggande orsak, som hon generellt uppfattar vara bestämmande för sin attityd till den nämnda familjestorleken. Däremot tänker hon kanske vid direkta frågor om planering i högre grad på de för stunden mest aktuella och mer specifika orsakerna — t. ex. ålder, plötsligt inträffad sjukdom, förestående skilsmässa. Det har bedömts vara av intresse att äga information om båda dessa aspekter.

Även huvuddelen av frågorna i avsnitt III saknar fasta svarsalternativ, vilket medfört vissa svårigheter vid bearbetningen. Att trots detta öppna frågor kommit till användning är betingat av strävandena att söka erhålla data om hur kvinnorna själva tänker och uppfattar dessa problem, eftersom undersökningen rör sig på ett så pass okänt område. För att söka undvika en mängd intetsägande och flertydiga svar har grupper av frågor vidare konstruerats enligt en teknik där man inleder med en rent allmän fråga, som intervjupersonen får besvara i den dimension hon först kommer in på. För att inte förlora information om andra viktiga

aspekter har därtill följdfrågor konstruerats, där man med avsikt leder in intervjupersonen på ett mer preciserat område.

Avsnittet innehåller även en fråga (98) rörande vilka metoder för barnbegränsning intervjupersonen och hennes make använder sig av. Denna fråga har ställts enbart till dem som sagt sig på något sätt försöka planera sin familj. På grund av frågans strängt personliga karaktär har använts ett svarskort, försedd med numrerade svarsalternativ. Intervjupersonen fick läsa igenom kortet tyst för sig själv och därefter svara med den eller de siffror som stod framför namnet på den eller de metoder hon använde sig av. Detta system fungerade utmärkt, och ett ytterst obetydligt fåtal av alla tillfrågade har vägrat svara på just denna fråga.

Efter den sista frågan i formuläret har funnits utrymme för personliga anteckningar från intervjuarens sida avseende intervjun och intervjusituationen. I instruktioner till intervjuarna och i introduktionsbrevet till intervjupersonerna framlades som önskemål att intervjun om möjligt skulle ske vid en tidpunkt då intervjupersonen var ostörd. Detta har man i flertalet fall lyckats genomföra. Givetvis har mindre barns närvaro godtagits — det väsentliga i sammanhanget har varit att undvika andra vuxna personer. Vidare kan nämnas att ett ovanligt stort antal positiva omdömen om intervjun inkommit, både från intervjupersoner och intervjuare. Man har ansett frågorna mycket intressanta och roliga att besvara, även om intervjun tagit förhållandevis lång tid — i genomsnitt mellan en och två timmar.

Avseende *bearbetningen* är att säga att kodningen av de öppna frågorna skett på så sätt att svaren på de aktuella frågorna i ett hundratal formulär gick igenom, och de vanligaste förekommande svarskategorierna fick sedan ligga till grund för kodningen. De kodade svaren har därefter stansats på hålkort, och tabeller har framställts med hjälp av konventionella hålkortsmaskiner.

1. 4. Bortfall

Ett problem vid undersökningar av denna typ utgörs alltid av bortfallet, eftersom ett stort bortfall ifrågasätter möjligheterna att generalisera från stickprovet till populationen. I detta fall har ett betydande arbete nedlagts på att försöka hålla bortfallet så lågt som möjligt, men ansträngningarna därvidlag har givetvis begränsats något av tidsskäl. Besvarade intervjuer har slutligen erhållits från 810 personer eller 92,9 % av de uttagna intervjuobjekten. Härigenom har det totala bortfallet begränsats till 62 personer eller 7,1 %.

Det s. k. naturliga bortfallet har mindre betydelse i sammanhanget. Det har utgjorts av personer som hunnit ändra civilstånd, avlidit eller emigrerat efter det att senaste mantalsuppgifter lämnats, och som alltså egentligen inte borde kommit med i urvalet.

Tabell 1. Olika typer av bortfall

	Antal personer	Procent av urvalet
Naturligt bortfall.....	7	0,8
Sjukdom.....	5	0,6
Intervjupersonen oanträffbar.....	2	0,2
Vägran.....	45	5,2
Uppgift saknas.....	3	0,3
Totalt bortfall	62	7,1
Genomförda intervjuer.....	810	92,9
Summa	872	100

Det egentliga bortfallsproblemet utgörs av de 5,2 % som vägrat medverka till en intervju. Man skulle nämligen kunna misstänka, att dessa 45 personers attityder på något sätt avviker från åsikterna hos de 810 kvinnor som deltagit i intervjuundersökningen. Dock kan man inte med fog påstå att detta bortfall är särskilt mycket större än vad som allmänt brukar godtas vid intervjuundersökningar av denna typ. Om man dessutom tar i betraktande att undersökningen till stor del utgörs av frågor om familjens ekonomi, något som i allmänhet brukar erbjuda problem av bortfallsnatur, och att därtill frågor på familjeplaneringens område ju av många kan anses »känsliga» och alltför personliga, får man nog i stället hävda att undersökningens svarsprocent varit glädjande hög.

Tabell 1. Bortfall

Ålder	Antal	Procent
15-19	1	0,1
20-24	1	0,1
25-29	1	0,1
30-34	1	0,1
35-39	1	0,1
40-44	1	0,1
45-49	1	0,1
50-54	1	0,1
55-59	1	0,1
60-64	1	0,1
65-69	1	0,1
70-74	1	0,1
75-79	1	0,1
80-84	1	0,1
85-89	1	0,1
90-94	1	0,1
95-99	1	0,1
100	1	0,1
101	1	0,1
102	1	0,1
103	1	0,1
104	1	0,1
105	1	0,1
106	1	0,1
107	1	0,1
108	1	0,1
109	1	0,1
110	1	0,1
111	1	0,1
112	1	0,1
113	1	0,1
114	1	0,1
115	1	0,1
116	1	0,1
117	1	0,1
118	1	0,1
119	1	0,1
120	1	0,1
121	1	0,1
122	1	0,1
123	1	0,1
124	1	0,1
125	1	0,1
126	1	0,1
127	1	0,1
128	1	0,1
129	1	0,1
130	1	0,1
131	1	0,1
132	1	0,1
133	1	0,1
134	1	0,1
135	1	0,1
136	1	0,1
137	1	0,1
138	1	0,1
139	1	0,1
140	1	0,1
141	1	0,1
142	1	0,1
143	1	0,1
144	1	0,1
145	1	0,1
146	1	0,1
147	1	0,1
148	1	0,1
149	1	0,1
150	1	0,1
151	1	0,1
152	1	0,1
153	1	0,1
154	1	0,1
155	1	0,1
156	1	0,1
157	1	0,1
158	1	0,1
159	1	0,1
160	1	0,1
161	1	0,1
162	1	0,1
163	1	0,1
164	1	0,1
165	1	0,1
166	1	0,1
167	1	0,1
168	1	0,1
169	1	0,1
170	1	0,1
171	1	0,1
172	1	0,1
173	1	0,1
174	1	0,1
175	1	0,1
176	1	0,1
177	1	0,1
178	1	0,1
179	1	0,1
180	1	0,1
181	1	0,1
182	1	0,1
183	1	0,1
184	1	0,1
185	1	0,1
186	1	0,1
187	1	0,1
188	1	0,1
189	1	0,1
190	1	0,1
191	1	0,1
192	1	0,1
193	1	0,1
194	1	0,1
195	1	0,1
196	1	0,1
197	1	0,1
198	1	0,1
199	1	0,1
200	1	0,1

2. Tillförlitligheten hos data

2.1 *Slumpmässigt förekommande fel*

Här skall först något beröras undersökningens tillförlitlighet i fråga om fel som kunnat uppstå genom frågeformulering och frågeformulärets konstruktion i övrigt, under själva intervjun eller i samband med bearbetningen, och som begränsar den tilltro man kan sätta till erhållna data.

Huvudundersökningen föregicks av en provundersökning omfattande 35 intervjuer, vilka utfördes i Stockholm och Södertälje. Erfarenheterna härifrån gav ytterst värdefull hjälp för frågekonstruktionen, så att bl. a. många missuppfattningar och otydliga svar kunnat undvikas i det slutliga formuläret. Även det faktum att flera olika frågor i formuläret mätt samma attityd (jämför t. ex. fråga 88 respektive 93 med fråga 96) har bidragit till att undvika fel av ovannämnda typ.

Huvudundersökningen har vidare föregåtts av relativt utförliga instruktioner till intervjuarna samt av en detaljerad utbildningskurs i form av en brevkurs, där uppgifterna rättats individuellt av undersökningsledningen och återsänts till intervjuaren ifråga. Vidare fick var och en av intervjuarna utföra en övningsintervju, som även den blev kommenterad av undersökningsledningen. Dessutom har frågeskrivelser till intervjuaren sänts ut i de fall där oklarhet uppstått under granskningen av de inkomna formulärena. Vid granskningen har alla fall av tveksamhet avgjorts av undersökningsledningen. Stickprovskontroller avseende vissa moment av kodningen har utförts fortlöpande, och vad beträffar avsnittet om familjeplanering har kodningen i samtliga fall kontrollerats av undersökningsledningen, för att en enhetlig klassificering av svaren på de öppna frågorna skulle kunna äga rum. Förutom dessa olika kontroller har eventuella kodnings- och stansningsfel till stor del eliminerats genom en maskinell kontroll av hela materialet härvidlag.

I stort sett kan nog sägas att förekomsten av slumpmässigt uppträdande fel här i möjligaste mån begränsats genom de kvalitetskontroller som satts in i olika led av undersökningen, och tillförlitligheten hos data torde härvidlag vara relativt god. I följande avsnitt skall emellertid redogöras för begränsningar i tillförlitligheten som kunnat uppstå på annat sätt.

2.2 *Fel som snedvrider resultaten*

Risker finns för ytterligare en typ av fel i en undersökning av detta slag, nämligen systematiskt uppträdande fel. Dessa är allvarligare än de slumpmässiga felen, eftersom de kan medföra att resultaten blir snedvridda.

Fel kan t. ex. uppstå genom att en viss fråga missuppfattats av en grupp intervjupersoner, eller genom att dessa medvetet lämnat felaktiga uppgifter. Om en fråga avseende familjens utgifter för barnens kläder under det senaste året av några intervjupersoner uppfattats som gällande utgifterna under den senaste månaden, uppstår givetvis en felkälla som kan snedvrider resultaten. Likaså kan en

fråga om familjeplaneringen för en person, vars religiösa övertygelse förbjuder familjeplanering, lätt fresta till att en felaktig uppgift lämnas.

Det är mycket svårt att komma åt fel av dessa slag. Någon generell kontroll av uppgifternas riktighet har inte varit möjlig vid denna undersökning. En ytterlig noggrannhet vid frågeformuleringar, intervjuarinstruktioner och bearbetning kan hjälpa i viss utsträckning, men helt säker på att ha undgått alla felkällor av denna typ kan man aldrig vara.

Utöver i föregående avsnitt omnämnda kvalitetskontroller har i någon mån svaren på vissa frågor kunnat testas mot svaren på andra frågor, där man kunnat förvänta sig en viss överensstämmelse. Som exempel kan nämnas fråga 85, som lyder: »Försöker Ni och Er man planera antalet barn så långt det går, eller låter Ni det bli så många det blir?» (Intervjupersonen hade inför denna fråga redan förberetts av fråga 83, där formuleringen är denna: »Tycker Ni att man så långt det är möjligt bör försöka planera sin familj, så att man försöker skaffa sig just det antal barn man helst vill ha, eller tycker Ni att man inte bör göra något för att begränsa barnantalet?» Härigenom har betydelsen av ordet »planera» tydligare klargjorts i sammanhanget.) Man kan emellertid testa om fråga 85 missuppfattats genom att ställa den i relation till fråga 98, där de intervjuade personer som sagt sig försöka planera sin familj blev tillfrågade om vilka barnbegränsningsmetoder de använt sig av. Bland svarsalternativen förekom även alternativet »ingen barnbegränsning». Av tabell 9 framgår att endast drygt 2 % av dem som svarat på fråga 98 använt sig av detta alternativ. Det innebär att ungefär 96 %¹ av dem som sagt sig försöka planera sin familj även sagt sig använda någon form av metod för att begränsa barnantalet. Därmed torde också kunna hävdas att fråga 85 verkligen mäter vad den avsetts att mäta, nämligen förekomsten av försök till familjeplanering. (Att drygt 2 % sagt sig inte använda någon form av barnbegränsning kan mycket väl förklaras av att de ännu inte fått det antal barn de ansett lämpligt för egen del. De kan givetvis komma att vidta åtgärder i barnbegränsningssyfte längre fram under äktenskapet, när de kanske fått så många barn de önskat.)

När det gäller avsnittet om barnkostnader är det givet att man måste vara ytterst försiktig vid tolkningen av de siffror som här kommer fram. I de flesta fall har intervjupersonen ombetts försöka erinra sig sina utgifter för en viss post i budgeten under så lång tid som de senaste 12 månaderna. Att en så lång tidsperiod tillämpats beror på att inköp av vissa typer av varor eller tjänster, som kläder, sportartiklar, läkarvård, knappast går att mäta under en kortare period, eftersom sådana inköp kanske endast sker under en eller två av årets 12 månader. Familjeberedningen har givetvis varit ytterst medveten om svårigheterna på den här punkten. Resultaten får därför endast betraktas som en *uppskattning* från intervjupersonens sida av utgifterna för barnen, inte som de faktiska barnkostnaderna. Vad undersökningen visar är hur de tillfrågade uppfattar sina kostnader för barnen.

Vid undersökningens planläggning hystes starka tvivel om möjligheten att överhuvud få fram några kvantifierbara svar på frågorna om familjens totala barnkostnader, än mindre att kunna erhålla uppgift om kostnaderna för varje barn för sig. Enligt erfarenheterna från provintervjuerna visade det sig emellertid att intervjupersonerna i allmänhet utgått från kostnaderna för varje enskilt barn för sig vid beräkningen av utgifterna för samtliga barn i familjen. Detta gjorde att det ansågs möjligt att ta med uppgifter om utgifterna för varje barn. Dessutom visade provintervjuerna att förvånansvärt många intervjuade personer förefallit att kunna lämna relativt övertänkta uppgifter avseende de olika utgifterna.

¹ Omkring 2 % av de tillfrågade har vägrat svara på fråga 98, varför vi ej kan dra några slutsatser om huruvida de använder sig av några barnbegränsningsmetoder eller ej.

Något som troligen i hög grad bidragit till att undersökningens resultat kan trots allt inte utgöras av enbart lösa gissningar är det faktum att barnkostnaderna delats upp på olika poster i budgeten. Dessutom har frågorna avseende utgifterna för bostad, mat och kläder först gällt kostnaderna för hela familjen, och därefter har man försökt få fram ungefär hur stor andel kostnaderna för barnen utgjort. Vad man skulle kunna kontrollera i validitetshänseende är väl här främst en eventuell dubbelräkning av samma utgift under två olika poster. Detta problem har man försökt undvika genom noggranna instruktioner till både intervjuare och intervjuperson.

Det bör här påpekas att avsikten med dessa frågor om familjens kostnader för barnen på intet sätt varit att ersätta de av socialstyrelsen tidigare utförda undersökningarna rörande de faktiska barnkostnaderna. Dessa har utförts genom insamling av bokförda kostnadsuppgifter under en viss tid och får alltså tänkas fylla ett annat syfte. (Se vidare bl. a. Hushållens konsumtion år 1958, Sveriges officiella statistik, samt artikeln »Kostnader för barns konsumtion, vård och uppfostran åren 1958 och 1961», Sociala Meddelanden 1961: 6.)

Något bör även sägas rörande en annan aspekt av problemet om giltigheten hos föreliggande data. Vi rör oss i denna undersökning med uppgifter, som till stor del betecknar attityder hos intervjupersonerna. Det stöter på stora svårigheter att testa svaren på dessa attitydfrågor mot några interna eller externa kriterier. Många frågor rör dessutom inställningen till olika förhållanden som kan ändras i framtiden. När det gäller exempelvis frågan om hur många barn en kvinna planerar att försöka skaffa sig, kan ju hennes attityd här förändras allteftersom tiden går. Hon kanske för närvarande anser två barn lämpligast men kan sedan vilja ha ytterligare ett barn, när hon väl fått de två hon först önskat. Dessutom kan ju familjplaneringen vara mer eller mindre effektiv. Vi kan inte här avgöra tillförlitligheten hos de barnbegränsningsmetoder intervjupersonen sagt sig använda, vi vet endast att hon sagt sig använda dem.

Vad som ovan sagts medför att man på grundval av denna undersökning inte kan göra några trovärdiga förutsägelser om befolkningens storlek i framtiden. Undersökningen visar endast vilket barnantal gifta kvinnor i fruktsam ålder för närvarande anser lämpligast. Ingenting hindrar att dessa kvinnor senare under äktenskapet låter sig påverkas av olika förhållanden i sin omgivning — t. ex. ändrade ekonomiska förhållanden, ändrad bostadssituation, ändrad inställning hos maken — så att de kanske kommer att anse ett annat barnantal vara det mest önskvärda.

2.3 Generalisering från stickprov till population¹

Denna undersökning omfattar som nämnts ett landsomfattande stickprov om ca 800 gifta kvinnor, ej äldre än 45 år. Genom att undersökningen omfattar kvinnor över hela landet, genom att stickprovet är slumpmässigt, och genom att bortfallet är obetydligt, borde man från resultaten i princip kunna dra slutsatser som är giltiga för alla gifta kvinnor i Sverige i åldrarna upp till 45 år.

Genom att undersökningen avser ett stickprov och inte hela populationen tillkommer emellertid en felkälla genom de *samplingfel* en stickprovsundersökning alltid för med sig. Observerade skillnader mellan t. ex. två olika åldersgrupper

¹ Utgångspunkten för resonemanget i detta avsnitt har i huvudsak varit den diskussion som redovisas i kapitlet »Speciella tolkningsproblem» av Ulf Himmelstrand i *Karlsson* (utg.), Sociologiska metoder, 1961.

avseende en viss fråga kan med en viss sannolikhet ha uppkommit på grund av att ett stickprov undersökts och inte hela populationen.

Genom statistiska metoder kan man emellertid fastställa samplingfelets storlek. Man kan alltså med en viss sannolikhet säga huruvida den funna skillnaden mellan de två åldersgrupperna kan förklaras av samplingfelet eller kan tänkas vara förorsakad av någon annan faktor.

Men även om man funnit att skillnaden mellan två grupper i stickprovet sannolikt inte beror på den varians som samplingförfarandet medfört, går det ändå inte att med säkerhet sluta sig till vad som orsakat skillnaden mellan de båda grupperna i populationen. Skillnaden i resultaten kan vara förorsakad av någon bakomliggande faktor, som inte kommit fram vid den aktuella analysen. En skillnad mellan två åldersgrupper kan kanske i stället för åldern bero på att de båda grupperna skiljer sig åt i fråga om barnantal, och det alltså är detta som betingat olikheterna i svaren på den fråga vi undersökt. Inom fältundersökningar av den typ det här gäller är det omöjligt att kontrollera alla tänkbara bakgrundsvariabler, som kan ha påverkat resultaten. Signifikansanalys säger inte någonting om dessa okända variabelers inverkan. Det enda man i ett sådant fall kan göra är att försöka få med så många bakgrundsdata som möjligt för de undersökta individerna i stickprovet.

Ytterligare ett argument kan anföras mot användandet av detaljerad signifikansanalys vid undersökningar av denna typ. Ett samband finns alltid mellan storleken hos de undersökta grupperna och signifikanstestets utslag. Om man har stora grupper att bearbeta får man nästan alltid signifikanta skillnader mellan dessa grupper, medan signifikanta resultat sällan erhålls om grupperna är små. Eftersom det i denna undersökning överallt rör sig om små grupper, kan alltså signifikanta skillnader mellan grupperna förväntas i ytterst få fall. — Trots detta kan det vara berättigat att diskutera vissa skillnader som indikatorer på möjligt orsakssamband.

Om en signifikansprövning skall företagas, måste detta alltså ske i medvetande om att dess utslag utgör ett kriterium bland många på tillförlitligheten hos data. I de fall där grupperna i materialet är förhållandevis stora, skulle man alltså med hjälp av en signifikansprövning kunna delvis eliminera en tänkbar orsak till variationerna i resultaten. Däremot är problemet om okända variabelers inverkan inte löst i och med detta. Det kan endast i viss mån ske genom att ytterligare tänkbara bakgrundsdata sätts i relation till den aktuella tabellen.

Någon signifikansprövning har undersökningsledningen ej ansett sig kunna utföra i detta fall, bl. a. på grund av tidsmässiga skäl. Däremot har beräkningar skett för att få fram samplingfelets storlek i vissa viktiga tabeller, där grupperna varit förhållandevis stora.

Utifrån de värden på samplingfelets storlek som föreligger i appendix kan läsaren själv göra signifikansberäkningar, om han anser detta vara av intresse.

Vad som ovan sagts innebär inte att föreliggande resultat överhuvud saknar tillförlitlighet. Det måste endast påpekas, att man bör vara ytterst försiktig vid tolkningen av de siffror som kommit fram, dels på grund av samplingfelet, dels på grund av okända faktorers inverkan. Materialet kan inte ligga till grund för några entydiga tolkningar utan snarare ge uppslag till hypoteser, som kan prövas och eventuellt få ytterligare stöd i andra liknande undersökningar. Vidare kan man undersöka om *trender* förekommer i materialet — i sådana fall är det troligt att skillnader mellan grupper inte härrör sig enbart från okontrollerade faktorer eller från de fel som stickprovsförfarandet medfört.

3. Förekomst av familjeplanering och metoder för barnbegränsning

3.1 Förekomst av familjeplanering

Vad som här kommer att kallas »förekomst av familjeplanering» har mätts genom svaren på fråga 85, vilken lyder: »Försöker Ni och Er man planera antalet barn så långt det går, eller låter Ni det bli så många det blir?» Man bör hålla frågans lydelse i minnet — undersökningen gäller nämligen endast hur många av intervjupersonerna som försöker planera sin familj. En kvinna som säger sig försöka planera sitt barnantal kan mycket väl ha fått ett eller flera barn utanför den planerade ramen. Frågan ger ju inte några uppgifter om effektiviteten hos hennes planering.

I fråga om tillförlitligheten hos svaren kan anknytas till vad tidigare nämnts, nämligen att ca 96 % av dem som sagt sig försöka planera sin familj senare under intervjun även uppgivit att de använt sig av någon form av metod i barnbegränsande syfte. Detta kan ge en viss kontroll på förmågan hos fråga 85 att verkligen mäta vad som avsetts, nämligen förekomsten av försök till familjeplanering. Dock saknar vi uppgift om hur de olika metoderna för barnbegränsning praktiseras. Dessutom varierar metoderna givetvis ifråga om tillförlitlighet rent tekniskt sett.

Emellertid har drygt 4 % av dem som sagt sig planera sin familj inte angivit någon metod för barnbegränsning. Därav har 2 % ej besvarat frågan om barnbegränsningsmetoder, varför drygt 2 % besvarat den aktuella frågan med alternativet »ingen barnbegränsning». En förklaring till detta kan ligga i den dubbla innebörden av ordet planera: vill man gärna försöka få barn så snart som möjligt, vidtar man kanske inte några metoder i barnbegränsningssyfte förrän man fått barnet ifråga. Man kan givetvis ändå säga sig planera sin familj. (För detta talar även resultaten i tabell 12, där svarsalternativet »ingen barnbegränsning» oftast förekommer bland kvinnor utan barn.)

Av tabell 2 framgår att totalt en så stor andel som 91,6 % av dem som besvarat fråga 85 sagt sig försöka planera sitt barnantal. Det övervägande flertalet av alla gifta kvinnor i fruktsam ålder tycks alltså söka genomföra någon form av familjeplanering.

Man kan jämföra procenttalet för förekomsten av försök till familjeplanering, totalt sett, enligt tabell 2 med svarsfördelningen för fråga 83, som lyder: »Tycker Ni att man så långt det är möjligt bör försöka planera sin familj, så att man försöker skaffa sig just det antal barn man helst vill ha, eller tycker Ni att man inte bör göra något för att begränsa barnantalet?» Här har alltså intervjupersonen angivit hur hon anser att man i allmänhet bör ställa sig till frågan om familjeplanering, och här har ytterligare ett antal personer ansett att familjeplanering bör förekomma— 95,2 % av 726 personer. Överensstämmelsen mellan svaren på de båda frågorna ger ytterligare belägg för slutsatsen, att det övervägande flertalet av alla

Tabell 2. Förekomst av familjeplanering, fördelat på familjens socialgrupp

Planering	Socialgrupp 1 %	Socialgrupp 2 %	Socialgrupp 3 %	Jordbrukare %	Totalt %
Planerar	96,3	93,3	90,3	87,5	91,6
Planerar ej	3,7	6,7	9,8	12,5	8,4
Summa %	100	100	100	100	100
Antal	54	255	359	56	1725

Ej svar, vet inte: antal = 6 (0,8 %). Gäller tabell 2—8.

¹ Det bör här påpekas att summan av antalet individer i de olika undergrupperna ofta kommer att understiga det totala antalet personer som besvarat en viss fråga. Detta beror på att någon eller några personer underlåtit att lämna information avseende den bakgrundsvariabel redovisningen avser — i detta fall familjens socialgrupp — varför deras svar inte kan redovisas vid en uppdelning på undergrupper.

gifta svenska kvinnor i fruktsam ålder tycks vara positivt inställda till familjeplanering och även söker tillämpa sådan.

Det föreligger ett mycket begränsat svensk jämförelsematerial från tidigare forskning på den här punkten. I en SIFO-rapport från 1957 sägs det att barnantalet planeras noggrant i vartannat hem (SIFO november 1957). Emellertid är SIFO:s undersökning inte riktigt jämförbar med den nu föreliggande. Det förefaller som om SIFO-undersökningens slutsats grundar sig på svar från gifta män och kvinnor som uppnått 40 års ålder. När hänsyn tagits även till yngre åldersgrupper i undersökningen synes nämligen en positiv inställning till familjeplanering förekomma — genom att intervjupersonen sagt sig vara säker på hur många barn hon vill eller velat ha — hos 78 % av intervjupersoner under 22 år, hos 98 % av personer i åldern 22—39 år samt hos 54 % av dem som är 40—66 år. Man har då frågat både gifta och ogifta. Dessutom har 45 % av 15—21-åringarna, 40 % av 22—39-åringarna, 26 % av 40—66-åringarna och 15 % av dem som är äldre än 66 år sagt sig ämna vänta eller ha väntat något med första barnet. Inte heller dessa uppgifter är dock fullt jämförbara med här framkomna resultat.

Enligt en amerikansk undersökning som företagits på detta område, och där ett landsomfattande slumpmässigt stickprov av gifta kvinnor i åldern 18—39 år intervjuats, har 70 % uppgivit sig använda någon metod för barnbegränsning. Undersökningen ägde rum år 1955. (Freedman, Whelpton, Campbell 1959, sid. 181.) Enligt en annan amerikansk undersökning, utförd år 1957 bland gifta kvinnor, boende i storstadsområden och med två barn där det andra barnet fötts under år 1956, uppgav 89 % av de tillfrågade att de använt sig av någon metod för barnbegränsning. (Westoff, Potter, Sagi, Mishler 1961, sid. 72.) Den senare av dessa båda amerikanska undersökningar utgår ju emellertid från en helt annan population än den här aktuella, eftersom endast tvåbarnsmödrar från storstadsområden kommit med.

I tabell 2 har materialet delats upp även på *socialgrupper*, varvid makens yrke har legat till grund för socialgruppsindelningen. Denna har i stort sett utförts så att större företagare och högre tjänstemän hänförs till socialgrupp 1, mindre företagare och lägre tjänstemän till socialgrupp 2 och arbetare till socialgrupp 3. Dessutom har jordbrukare och lantarbetare skilts ut och behandlas genomgående som en grupp för sig.

Av tabellen kan man utläsa ett visst samband mellan socialgrupp och förekomst av familjeplanering — det förefaller vara vanligast i socialgrupp 1 att man försöker planera sitt barnantal, därefter kommer socialgrupp 2 och socialgrupp 3,

Tabell 3. Förekomst av familjeplanering, fördelat på hustruns utbildning

Planering	Folkskola %	Folkskola + yrkesutb. %	Realexamen %	Student- examen %	Totalt %
Planerar	89,3	95,1	95,0	100,0	91,6
Planerar ej.....	10,7	4,9	5,0	—	8,4
Summa %	100	100	100	100	100
Antal	457	103	139	26	725

medan försök till familjeplanering synes vara minst vanligt bland jordbrukare. Det rör sig om skillnader på ungefär 3 % mellan varje grupp.

I tabell 3 har materialet delats in efter *hustruns utbildning*. Även här synes det finnas ett visst samband mellan bakgrundsvariabeln och förekomsten av familjeplanering. Att döma av denna tabell skulle kvinnor med folkskola planera i lägsta utsträckning (89,3 %), medan de som har folkskola med yrkesutbildning eller realexamen skulle planera i något högre grad, och samtliga studenter skulle planera sitt barnantal. (Gruppen med studentexamen är dock så liten, att resultaten här är ytterst osäkra.)

Tabell 4. Förekomst av familjeplanering, fördelat på hustruns ålder

Planering	—25 år %	26—30 år %	31—35 år %	36—40 år %	41—45 år %	Totalt %
Planerar	92,1	95,2	91,4	90,7	88,6	91,6
Planerar ej.....	7,9	4,8	8,6	9,3	11,4	8,4
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	101	145	162	151	166	725

Tabell 4 visar hur olika åldersgrupper ser på frågan om familjeplanering. Familjeplanering tycks vara minst vanlig i åldrarna 41—45 år och vanligast i åldersgruppen 26—30 år.

Tabell 5. Förekomst av familjeplanering, fördelat på gemensam inkomst, kr/mån

Planering	—1 000 kr %	1 001— 1 500 kr %	1 501— 2 000 kr %	2 001— 3 000 kr %	3 001— kr %	Totalt %
Planerar	82,7	91,9	89,8	94,9	95,1	91,6
Planerar ej.....	17,3	8,1	10,2	5,1	4,9	8,4
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	52	209	196	175	81	725

I tabell 5 införs *gemensam inkomst* som bakgrundsfaktor. Det förefaller därvid som om familjeplanering är något mindre vanlig i den lägsta inkomstklassen, medan de båda högsta inkomstklasserna uppvisar störst andel kvinnor som säger sig försöka planera sitt barnantal.

Av tabell 6 framgår att förekomsten av familjeplanering synes hänga samman med det *antal barn* man har. Bland de kvinnor som inte har några barn säger sig

Tabell 6. Förekomst av familjeplanering, fördelat på antal födda barn

Planering	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4+ barn %	Totalt %
Planerar	75,0	92,9	93,6	96,7	82,4	91,3
Planerar ej	25,0	7,1	6,4	3,3	17,6	8,4
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	60	212	281	120	51	725

endast 75 % försöka genomföra någon form av barnplanering, mot 92,9 % bland ettbarnsmödrarna. Sedan ökar andelen planerande successivt för att stanna vid 96,7 % hos trebarnsfamiljerna. Bland dem som har fler än 3 barn minskar därpå andelen planerande till 82,4 %. Familjeplanering förefaller alltså vara vanligast i familjer som har 3 barn och minst vanlig i de ännu barnlösa äktenskapen.

Tabell 7. Förekomst av familjeplanering, fördelat på hustruns yrke

Planering	Yrkesarbetande			Hemmafruar %	Totalt %
	Socialgr. 1+2 %	Socialgr. 3 %	Totalt %		
Planerar	95,0	86,1	91,4	91,7	91,6
Planerar ej	5,0	13,9	8,6	8,3	8,4
Summa %	100	100	100	100	100
Antal	159	108	267	458	725

Som framgår av tabell 7 synes det inte föreligga någon skillnad mellan yrkesarbetande kvinnor och hemmafruar. Om däremot gruppen yrkesarbetande uppdelas på olika socialgrupper (med utgångspunkt från kvinnans yrke), finner vi att kvinnor med ett yrke hänförligt till socialgrupp 1 och 2 i stickprovet oftare planerar sin familj än kvinnor i socialgrupp 3 — skillnaden uppgår till 9 %.

Tabell 8. Förekomst av familjeplanering, fördelat på hustruns religiösa aktivitet

Planering	Ej religiöst aktiva %	Religiöst aktiva			Totalt %
		Svenska kyrkan %	Övriga samfund %	Totalt %	
Planerar	92,6	84,5	93,2	87,0	91,6
Planerar ej	7,4	15,5	6,8	13,0	8,4
Summa %	100	100	100	100	100
Antal	571	110	44	154	725

Tabell 8 visar hur de religiöst aktiva fördelar sig i fråga om inställning till familjeplanering, jämfört med de ej religiösa. Totalt tycks familjeplanering förekomma i något mindre omfattning bland religiöst aktiva. Vid jämförelse mellan de aktiva inom Svenska kyrkan och aktiva inom övriga religiösa samfund visar sig dock skillnaden mellan religiösa och icke religiösa komma sig av att Svenska

kyrkans aktiva medlemmar tydligen planerar sin familj i lägre grad än både de som tillhör andra samfund och de som ej är religiöst engagerade.

Vid jämförelse mellan tabellerna 2, 3 och 5 framkommer att de lägre socialgrupperna, de lägre utbildningsgrupperna och de lägre inkomstklasserna alla förefaller att planera sin familj i något mindre utsträckning än övriga grupper. Denna överensstämmelse i tendens mellan de tre bakgrundsfaktorerna kan bero på att variablerna socialgrupp, utbildning och inkomst är korrelerade.

För att undersöka om de erhållna sambanden mellan bakgrundsvariablerna och den beroende variabeln — förekomsten av försök till familjeplanering — eventuellt endast är skenbara och i själva verket uppkomna genom andra faktorerers inverkan, har vid analysen i vissa fall även införts ytterligare en variabel i sammanhanget. De resultat som erhållits vid denna analys skall endast sammanfattningsvis beröras.

Vad gäller sambandet mellan socialgrupp och försök till familjeplanering har analysen skett genom att variablerna hustruns ålder, gemensam inkomst och barnantal införts. I samtliga dessa fall visade sig det ursprungliga sambandet till stor del kvarstå.

Sambandet mellan utbildning och försök till familjeplanering har studerats genom införande av variablerna socialgrupp, ålder, barnantal, hustruns yrke och religiös aktivitet. Med vissa smärre variationer synes det ursprungliga sambandet kvarstå även här.

Sambandet mellan hustruns ålder och försök till familjeplanering tycks även det i viss mån kvarstå, då variablerna religiös aktivitet och gemensam inkomst medtages i analysen.

Ett intressant förhållande kan konstateras vad beträffar de barnlösa kvinnorna. Som framgått av tabell 6 har en förhållandevis stor andel av dessa kvinnor uppgivit sig inte planera sitt barnantal. Vid en ytterligare analys visar det sig att denna tendens tycks vara ännu mer markant i den lägsta social- och utbildningsgruppen.

3.2 Metoder för barnbegränsning

De metoder intervjupersonen och hennes make uppger sig använda i barnbegränsningssyfte har framkommit genom svaren på fråga 98, som lyder: »Om Ni och Er make på något sätt försöker förhindra att Ni får barn — nu eller tidigare — t. ex. genom någon eller några av de metoder, som finns på det här kortet — skulle Ni då vilja nämna den eller de siffror, som på kortet står framför det eller de sätt Ni använder. Om Ni begagnar Er av någon annan metod än de som finns på kortet, skulle Ni i så fall vilja tala om vilken?» I samband med att frågan ställdes överlämnades ett svarskort till intervjupersonen, där följande metoder fanns angivna: 1 = säkra perioder, 2 = avhållsamhet under längre tid, 3 = avbrutet samlag, 4 = kondom (makens skyddsmedel), 5 = pessar, 6 = kemiskt medel, 7 = annat sätt — i så fall vilket?

Som tidigare nämnts har denna fråga inte vållat några problem under intervjugång — troligen tack vare systemet med svarskort och siffror framför varje svarsalternativ. Endast 2,1 % av dem som fått fråga 98 har underlåtit att besvara den. Frågan har endast ställts till dem som sagt sig försöka planera sin familj.

Eftersom fråga 98 gällde *den eller de* metoder som förekom, har vi i svaren fått med upp till tre nämnda sätt, som intervjupersonerna använt sig av. (De angivna metoderna behöver givetvis inte begagnas vid ett och samma tillfälle.) Vid bearbetningen har därför nästan genomgående räknats fram det antal kvinnor som över-

Tabell 9. Metoder för barnbegränsning, fördelat på hustruns utbildning

Metoder	Folkskola %	Folkskola + yrkesutb. %	Realexamen %	Student- examen %	Totalt %
Ingen barnbegränsning	1,8	2,0	3,1	11,6	2,4
Kondom	53,5	62,2	55,4	57,8	55,3
Coitus interruptus	34,8	34,8	23,1	27,0	32,1
Pessar	19,3	24,5	37,7	50,0	24,9
Säkra perioder	7,5	8,2	10,0	11,6	8,4
Avhållsamhet	3,8	5,1	3,1	—	3,7
Kemiskt medel	3,5	3,1	3,8	3,9	3,5
Hormontabletter	0,3	—	1,5	—	0,5
Övrigt	0,3	1,0	—	—	0,3
Summa %	124,8	140,9	137,7	161,9	131,1
Antal	400	98	130	26	654

Ej svar, vet inte: antal = 14 (2,1 %). Gäller tabell 9—14.

huvud använt sig av en viss metod, oberoende av om den metoden använts enbart eller i kombination med andra. Härigenom överstiger summan av procenttalen 100, men i realiteten används ju en viss metod av den angivna andelen intervjuade.

Av tabell 9 framkommer att kondom uppges vara den vanligaste barnbegränsningsmetoden totalt sett (55,3 %). Därefter följer coitus interruptus och pessar. Dessa tre metoder är avsevärt mycket vanligare i materialet än alla övriga. Metoden med säkra perioder följer på fjärde plats med endast 8,4 %.

Vid jämförelse mellan olika utbildningsgrupper förefaller det som om kondom är vanligast i alla kategorier. I folkskolegruppen kommer sedan coitus interruptus som näst vanligaste metod, medan i stället pessar kommer på andra plats bland personer med real- eller studentexamen. Säkra perioder är vanligare som barnbegränsningsmetod bland kvinnor med högre utbildning än bland kvinnor med lägre. Det är också vanligare att man säger sig använda mer än en metod, ju högre utbildning man har.

Tabell 10 jämför olika socialgrupper i fråga om metoder för barnbegränsning. Vi ser att kondom uppgivits vara den vanligaste metoden inom socialgrupperna 1—3, medan coitus interruptus förefaller vanligast bland jordbrukare. Pessar tycks användas oftare i socialgrupp 1, medan coitus interruptus tydligt är vanligare i

Tabell 10. Metoder för barnbegränsning, fördelat på familjens socialgrupp

Metoder	Soc.gr. 1 %	Soc.gr. 2 %	Soc.gr. 3 %	Jordbrukare %	Totalt %
Ingen barnbegränsning	6,1	0,9	3,4	—	2,4
Kondom	44,9	59,7	55,7	41,2	55,3
Coitus interruptus	24,5	30,5	32,9	43,4	32,1
Pessar	38,8	27,5	21,2	23,9	24,9
Säkra perioder	12,2	9,0	7,1	10,9	8,4
Avhållsamhet	4,1	2,1	4,0	8,7	3,7
Kemiskt medel	8,2	2,6	3,4	4,3	3,5
Hormontabletter	—	0,4	0,3	2,2	0,5
Övrigt	—	—	0,6	—	0,3
Summa %	138,8	132,7	128,6	134,6	131,1
Antal	49	233	325	46	654

övriga socialgrupper. Kondom synes vara något mindre vanlig i socialgrupp 1 och bland jordbrukare än i övriga grupper. Säkra perioder tycks användas något oftare i socialgrupp 1 och bland jordbrukare än i övriga socialgrupper.

Tabell 11. Metoder för barnbegränsning, fördelat på hustruns ålder

Metoder	—25 år %	26—30 år %	31—35 år %	36—40 år %	41—45 år %	Totalt %
Ingen barnbegränsning	5,4	2,9	1,4	2,3	1,4	2,4
Kondom	58,1	58,0	55,1	52,3	54,2	55,3
Coitus interruptus	21,5	23,9	35,4	38,6	37,5	32,1
Pessar	32,3	27,5	29,3	15,2	22,2	24,9
Säkra perioder	8,6	8,0	8,8	6,8	9,7	8,4
Avhållsamhet	2,2	0,7	1,4	6,1	7,6	3,7
Kemiskt medel	4,3	3,6	4,8	4,5	0,7	3,5
Hormontabletter	—	1,4	0,7	—	—	0,5
Övrigt	—	—	—	—	1,4	0,3
Summa %	132,4	126,0	136,9	125,8	134,7	131,1
Antal	93	138	147	132	144	654

Tabell 11 visar att coitus interruptus tycks vara en något vanligare metod i ålderrarna över 30 år, medan pessar förekommer något oftare bland kvinnor under 35 år. I övrigt visar sig inga anmärkningsvärda skillnader mellan olika åldersgrupper.

Tabell 12. Metoder för barnbegränsning, fördelat på antal födda barn

Metoder	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4+ barn %	Totalt %
Ingen barnbegränsning	17,8	2,6	0,8	0,9	—	2,4
Kondom	40,0	57,1	56,5	54,4	58,5	55,3
Coitus interruptus	26,7	29,8	32,4	36,0	36,6	32,1
Pessar	22,2	22,5	25,6	26,3	31,7	24,9
Säkra perioder	11,1	9,4	7,3	8,8	7,3	8,4
Avhållsamhet	8,9	1,6	3,1	3,5	12,2	3,7
Kemiskt medel	—	2,1	5,0	4,4	2,4	3,5
Hormontabletter	—	0,5	0,4	0,9	—	0,5
Övrigt	—	0,5	—	0,9	—	0,3
Summa %	126,7	126,1	131,1	136,1	148,7	131,1
Antal	45	191	262	114	41	654

Tabell 12 beskriver vilka barnbegränsningsmetoder kvinnor med olika antal födda barn uppger sig använda. De tre vanligaste metoderna coitus interruptus, kondom och pessar förekommer oftare ju fler barn kvinnan har. Detta kan utgöra en följd av att man nämner mer än en metod oftare bland flerbarnsmödrar. Av särskilt intresse är den relativt stora andel kvinnor utan barn som uppgivit att de inte använder någon form av barnbegränsning (17,8 %). De totalt ungefär 2 % som sagt sig inte använda någon metod för barnbegränsning, trots att de i fråga 85 uppgivit sig försöka planera sin familj, tycks således huvudsakligen vara att finna bland de barnlösa kvinnorna. Man skulle härav kunna förmoda, att dessa kvinnor ännu inte vidtagit några åtgärder i barnbegränsande syfte, just därför att de hoppas på att få barn så snart som möjligt. Att de uppgivit sig planera sin familj

är ju fullt riktigt, eftersom sådan planering inte alltid behöver innefatta barnbegränsande metoder förrän det planerade barnantalet erhållits. Man bör dock hålla i minnet att gruppen kvinnor utan barn är så liten, att man måste vara ytterst försiktig vid tolkningen av resultaten här.

Det kan vara av intresse att jämföra ovanstående resultat med tabell 6, som visade att endast ungefär 75 % av alla barnlösa kvinnor uppger sig försöka planera sitt barnantal. Det är alltså sammanlagt 62 % av de barnlösa kvinnorna som uppger sig använda någon form av metod för barnbegränsning. Man torde kunna antaga att den låga andelen planerande bland just de barnlösa kvinnorna delvis beror på att dessa kvinnor inte anser sig ha anledning att planera sitt barnantal, förrän de vet om de kan få några barn eller inte. Vissa kommentarer till fråga 85 från en del intervjupersoner kan delvis tyda på något sådant.

Tabell 13. Metoder för barnbegränsning, fördelat på hustruns religiösa aktivitet

Metoder	Ej religiöst aktiva %	Religiöst aktiva			Totalt %
		Svenska kyrkan %	Övriga samfund %	Totalt %	
Ingen barnbegränsning	2,7	2,2	—	1,5	2,4
Kondom	56,6	50,5	48,7	50,0	55,3
Coitus interruptus	31,3	35,5	35,9	35,6	32,1
Pessar	26,1	20,4	17,9	19,7	24,9
Säkra perioder	7,5	8,6	20,5	12,1	8,4
Avhållsamhet	3,6	3,2	5,1	3,8	3,7
Kemiskt medel	3,8	2,2	2,6	2,3	3,5
Hormontabletter	0,6	—	—	—	0,5
Övrigt	0,4	—	—	—	0,3
Summa %	132,6	122,6	130,7	125,0	131,1
Antal	521	93	39	132	654

I tabell 13 jämförs kvinnor av olika religiös aktivitet med avseende på metoder för barnbegränsning. Det förefaller som om kondom och pessar totalt används något oftare bland de ej religiöst aktiva, medan säkra perioder som metod är vanligare bland de religiöst engagerade, särskilt då bland dem som tillhör andra samfund än Svenska kyrkan.

I tabell 14 redovisas till sist i vilken utsträckning var och en av metoderna används enbart, och i vilken omfattning man använder olika kombinationer av metoder. Här har av praktiska skäl endast två metoder tagits med — de som använder mer än två sätt är så fåtaliga att de inte kan anses påverka resultatens riktning. Som synes blir rangordningen mellan metoderna hos dem som endast använder en metod densamma som tidigare. Vidare framkommer att bland olika kombinationer av metoder förefaller kondom och coitus interruptus vara vanligast, följt av kondom och pessar.

På samma sätt som när det gällde förekomsten av försök till familjeplanering, har analysen även här utvidgats till att avse eventuella samband mellan ytterligare en bakgrundsvariabel och angivna metoder för barnbegränsning. Sambandet mellan utbildning och sätt för barnbegränsning synes sålunda i huvudsak kvarstå även sedan variablerna hustruns ålder, familjens socialgrupp, hustruns yrke, antal barn och religiös aktivitet tagits med i bilden. Likaså består sambandet mellan socialgrupp och metoder för barnbegränsning sedan man vid analysen tagit hänsyn

Tabell 14. Metoder för barnbegränsning, fördelat på hustruns utbildning

Metod	Folkskola %	Folksk. + yrkesutb. %	Real- examen %	Student- examen %	Totalt %
Ingen barnbegränsning.....	1,7	2,0	3,1	7,7	2,4
Kondom.....	38,2	32,6	32,4	23,1	35,6
Coitus interruptus.....	21,7	13,3	9,2	7,7	17,4
Pessar.....	9,7	9,2	16,9	15,4	11,3
Säkra perioder.....	3,0	3,1	1,5	—	2,6
Avhållsamhet.....	1,2	2,0	1,5	—	1,4
Kemiskt medel.....	1,0	—	1,5	—	0,9
Hormonpiller.....	0,2	—	—	—	0,2
Kondom och coitus interruptus..	6,5	15,3	6,9	11,5	8,1
Kondom och pessar.....	5,7	8,2	11,5	15,4	7,6
Kondom och säkra perioder....	1,5	3,1	1,5	7,7	2,0
Kondom och kemiskt medel.....	0,5	2,0	0,8	—	0,8
Coitus interruptus och pessar....	3,0	3,1	3,1	3,8	2,8
Coitus interruptus och säkra perio- der.....	2,2	2,0	3,8	3,8	2,6
Coitus interruptus och avhållsam- het.....	1,7	1,0	—	—	1,2
Pessar och säkra perioder.....	0,8	—	2,3	—	0,9
Pessar och kemiskt medel.....	0,5	1,0	1,5	3,8	0,9
Avhållsamhet och säkra perioder..	0,2	—	0,8	—	0,3
Avhållsamhet och kondom eller pessar.....	0,5	2,0	0,8	—	0,8
Övrigt.....	0,2	—	0,8	—	0,3
Summa %	100	100	100	100	100
Antal.....	400	98	130	26	654

till variablerna hustruns ålder samt hustruns utbildning. Vad som i det föregående sagts om hur kvinnor med olika antal barn fördelar sig på den beroende variabeln tycks med vissa smärre variationer gälla, oberoende av vilken utbildning kvinnan har.

Vad som ovan sagts visar — på samma sätt som beträffande förekomsten av försök till familjeplanering — även en viss överensstämmelse mellan socialgruppstillhörighet och utbildning i fråga om använda metoder för barnbegränsning.

3.3 Sammanfattning

De här presenterade resultaten angående förekomsten av försök till familjeplanering och metoder för barnbegränsning visar klart att majoriteten av svenska gifta kvinnor i fruktsam ålder tycks försöka planera sitt barnantal. Sålunda säger sig 91,6 % av intervjupersonerna försöka planera sin familjestorlek. Så gott som alla dessa kvinnor har också uppgivit sig använda någon eller några metoder för barnbegränsning. Förekomsten av försök till familjeplanering synes ha samband med familjens socialgrupp, kvinnans utbildning och antal födda barn. Trots att skillnaderna mellan olika utbildningsklasser och socialgrupper är ganska små, kvarstår de sedan man fört in ett antal ytterligare bakgrundsvariabler, som förmodas kunna spela in. Man tycks sålunda försöka planera sin familj i något mindre grad ju lägre utbildning man har. Socialgrupp 1 planerar sin familj oftast, därefter kommer socialgrupp 2 och sedan följer socialgrupp 3. Jordbrukare synes planera sitt barnantal i minst utsträckning bland de olika socialgrupperna.

När det gäller sambandet mellan förekomst av familjeplanering och antal barn i familjen, förefinns en förhållandevis stor skillnad mellan de barnlösa kvinnorna och kvinnor med 1—3 barn. De barnlösa säger sig planera sin familj i avsevärt mindre grad än de övriga, dock med undantag av familjerna med fler än 3 barn, där man också planerar i mindre utsträckning. Dessa skillnader kvarstår även sedan utbildning och socialgrupp tas med i bilden. Skillnaden mellan å ena sidan de barnlösa, å andra sidan familjerna med 1—3 barn är till och med mer markant inom socialgrupp 3 och bland personer med endast folkskoleutbildning än inom övriga social- och utbildningsgrupper.

Vidare säger man sig planera barnantalet i mindre grad bland religiöst aktiva inom Svenska kyrkan än bland religiösa tillhörande andra samfund eller bland icke religiösa. Medveten planering av barnantalet förefaller vanligare bland yrkesarbetande kvinnor med ett yrke som hänförs till socialgrupp 1 eller 2 än bland yrkeskvinnor från socialgrupp 3. Man tycks på det hela taget planera sin familj oftare ju yngre man är — bortsett från den allra yngsta åldersgruppen — och ju högre inkomst man har.

Bland de metoder man använder sig av i barnbegränsande syfte är kondom den vanligaste. Den förefaller komma till användning i drygt 55 % av alla äktenskap där hustrun är under 45 år och tror sig kunna få barn. Härnäst i tillämpning kommer coitus interruptus och därpå följer pessar. Dessa tre metoder ser ut att vara de ojämförligt vanligaste. Även här synes förekomma ett visst samband mellan hustruns utbildning och praktiserade metoder. Coitus interruptus är sålunda vanligare ju lägre utbildning kvinnan har, medan pessar ökar i popularitet ju högre utbildning hon har. Också kvinnor tillhörande olika socialgrupper förefaller att skilja sig åt beträffande barnbegränsningsmetoderna. Coitus interruptus är vanligast hos jordbrukare och minst vanligt hos socialgrupp 1, medan pessar oftast förekommer inom socialgrupp 1 och minst ofta inom socialgrupp 3. Kondom kommer i främsta rummet inom alla utbildnings- och socialgrupper, med undantag av jordbrukare, där coitus interruptus sätts främst.

Vad beträffar kvinnor med olika antal födda barn tycks man oftare använda de tre vanligaste metoderna för barnbegränsning ju fler barn man har. Det övervägande flertalet av dem som ej angivit någon metod för barnbegränsning utgörs av barnlösa kvinnor. Kondom och pessar kommer till användning något mera sällan bland religiöst aktiva än bland ej aktiva, medan säkra perioder används något oftare bland religiösa, särskilt då bland dem som tillhör andra samfund än Svenska kyrkan.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att vissa överensstämmelser förefinns mellan å ena sidan förekomsten av försök till familjeplanering, å andra sidan angivna metoder för barnbegränsning, hos kvinnor av samma socialgrupp, utbildningsklass och ålder. Familjeplanering tycks vara vanligast i de högsta socialgrupperna och bland kvinnor med någon utbildning utöver folkskolan. Samtidigt använder de högre social- och utbildningsgrupperna oftare pessar som barnbegränsningsmetod, medan coitus interruptus tycks vara vanligare i de lägre socialgrupperna och bland kvinnor med enbart folkskoleutbildning. Likaså tycks familjeplanering oftast förekomma i åldrarna under 30 år och minst ofta bland 41—45-åringarna. Pessar förefaller också vara vanligast i de yngre åldrarna, medan coitus interruptus oftare tycks förekomma bland de äldre.

4. Önskat och planerat barnantal

4.1 Önskat barnantal

Genom fråga 75 har uppgift erhållits om hur många barn intervjupersonerna *allra helst skulle vilja ha*. Frågan lyder: »Hur många barn tycker Ni själv vore mest lagom för Er egen del (allt som allt)?» Avsikten var att försöka få fram vilket barnantal de tillfrågade kvinnorna anser vara mest idealiskt för egen del. Detta barnantal behöver alltså varken sammanfalla med det antal barn man faktiskt har, eller med det antal barn man planerar att försöka skaffa sig. Givetvis är det emellertid mycket svårt att i detta fall undvika efterrationaliseringar — många kvinnor kanske inte vill erkänna, att de helst skulle velat ha ett mindre antal barn än de fått. De är kanske rädda för att ett sådant svar skulle uppfattas som ett svek mot de egna barnen. Därför är det naturligt, att man måste förvänta ett ganska starkt samband mellan det antal barn kvinnan fött, och det antal barn hon uppger sig allra helst vilja ha, åtminstone bland kvinnor med fler än 1—2 barn. Det har också förekommit en del fall, där man som svar på en fråga rörande orsaken till att man önskar just det antal barn man sagt sig vilja ha, inte kunnat ange något annat skäl än det faktum att man fått just det barnantalet. Se vidare tabell 30.

Av tabell 15 kan utläsas att 2 barn är det ojämförligt populäraste antalet enligt de intervjuade kvinnorna. Ca 48 % har ansett 2 barn vara mest idealiskt, medan 31 % önskat sig 3 barn. Dessutom är 2,8 % osäkra på om de vill ha 2 eller 3 barn.

Tabell 15 sätter även önskat barnantal i relation till *antal födda barn*. Som vän-

Tabell 15. Önskat barnantal, fördelat på antal födda barn

Önskat barnantal	Antal födda barn					Totalt %
	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4 + barn %	
0 barn.....	6,3	—	0,4	—	2,0	0,8
1 barn.....	9,5	21,8	1,4	—	—	7,7
2 barn.....	46,0	51,2	66,7	11,8	15,7	47,9
3 barn.....	27,0	21,3	23,4	73,1	17,6	30,8
4 barn.....	3,2	—	4,6	8,4	41,2	6,5
5 barn.....	—	0,5	0,3	2,5	13,8	1,7
1—2 barn.....	1,6	—	—	—	2,0	0,3
2—3 barn.....	3,2	4,7	1,4	0,8	5,9	2,8
3—4 barn.....	3,2	0,5	1,4	2,5	2,0	1,5
4—5 barn.....	—	—	0,4	0,8	—	0,1
Summa %	100	100	100	100	100	100
Medelantal önskade barn ..	2,17	2,04	2,35	3,04	3,42	2,43
Antal.....	63	211	282	119	51	727

Ej svar, vet inte: antal = 4 (0,5 %). Gäller tabellerna 15—21.

tat föreligger ett samband mellan det antal barn man har och det antal barn man säger sig allra helst vilja ha, åtminstone vad beträffar familjer med mer än 1 barn. Det kan dock konstateras att en hel del av de tillfrågade kvinnorna faktiskt har sagt sig önska ett mindre antal barn än de har. Bland kvinnor med 3 barn har drygt 11 % uppgivit att de anser 2 barn vara ett lämpligare antal än 3, och bland mödrar med fler än 3 barn har ca 16 % sagt sig önska 2 barn och ca 18 % sagt sig vilja ha 3 barn. Det förefaller vara något vanligare bland ettbarnsmödrar än bland kvinnor som ännu ej fått barn att anse en familjestorlek om endast 1 barn som mest önskvärd.

Tabell 16. Önskat barnantal, fördelat på familjens socialgrupp

	Socialgrupp 1	Socialgrupp 2	Socialgrupp 3	Jordbrukare	Totalt
Medelantal önskade barn.....	2,74	2,42	2,31	2,95	2,43
Antal	53	255	362	56	727

Tabell 16 visar att det tycks föreligga ett samband mellan den socialgrupp man tillhör och det antal barn man anser vara mest lämpligt. Bland jordbrukare ser man ut att vilja ha det jämförelsevis högsta barnantalet, därefter kommer socialgrupp 1, och sedan följer socialgrupp 2. Det genomsnittligt lägsta talet för den mest önskvärda familjestorleken redovisas inom socialgrupp 3.

Tabell 17. Önskat barnantal, fördelat på hustruns ålder

	—25 år	26—30 år	31—35 år	36—40 år	41—45 år	Totalt
Medelantal önskade barn...	2,46	2,52	2,48	2,25	2,45	2,43
Antal	101	145	164	151	166	727

Tabell 17 undersöker hur olika åldersgrupper fördelar sig avseende antal önskade barn. Det förefaller som om åldrarna 26—30 år vill ha det i jämförelse högsta antalet barn, medan gruppen 36—40 år erhåller en lägre siffra än övriga åldrar.

Tabell 18. Önskat barnantal, fördelat på föräldrarnas gemensamma inkomst, kr/mån.

	—1 000 kr	1 001—1 500 kr	1 501—2 500 kr	2 001—3 000 kr	3 001— kr	Totalt
Medelantal önskade barn.....	2,72	2,50	2,34	2,35	2,45	2,43
Antal	52	208	198	177	80	727

Tabell 18 ger en viss uppfattning om hur de olika inkomstklasserna fördelar sig med avseende på önskad familjestorlek. Det ser här ut som om man skulle vilja ha största antalet barn i de två lägsta inkomstklasserna samt i den allra högsta klassen, medan personer med en inkomst av 1 500—3 000 kr/mån. vill ha det förhållandevis lägsta barnantalet.

Tabell 19 visar att religiöst aktiva i genomsnitt tycks vilja ha fler barn än ej religiösa. Bland de religiöst aktiva förefaller dessutom Svenska kyrkans bekännare

Tabell 19. Önskat barnantal, fördelat på hustruns religiösa aktivitet

	Ej religiöst aktiva	Religiöst aktiva			Totalt
		Svenska kyrkan	Övriga samfund	Totalt	
Medelantal önskade barn.....	2,39	2,46	2,86	2,59	2,43
Antal	571	111	44	155	727

anse ett lägre barnantal lämpligare — i genomsnitt 2,46 — medan kvinnor som tillhör övriga religiösa samfund i medeltal vill ha så många som 2,86 barn.

Tabell 20. Önskat barnantal, fördelat på bostadsort

	Stockholm Göteborg Malmö	Annan tätort med mer än 20 000 inv.	Tätort med mindre än 20 000 inv.	Landsbygd	Totalt
Medelantal önskade barn.....	2,42	2,33	2,39	2,60	2,43
Antal	122	194	218	192	727

Tabell 20 visar att man tycks anse ett högre antal barn lämpligare om man är bosatt på landsbygden än om man bor i tätort. Detta stämmer väl överens med resultaten i tabell 16, enligt vilken jordbrukare synes vilja ha det förhållandevis högsta barnantalet jämfört med övriga socialgrupper. Vidare tycks personer bosatta i medelstora tätorter föredra det förhållandevis lägsta barnantalet jämfört med övriga bostadsorter.

Tabell 21. Önskat barnantal, fördelat på bostadstyp

	Flerfamiljshus	Enfamiljshus	Lantgård	Totalt
Medelantal önskade barn.....	2,34	2,54	2,81	2,43
Antal	465	200	57	727

Av tabell 21 framgår hur personer i olika bostadstyper fördelar sig med avseende på önskad familjestorlek. De kvinnor som bor i lantgård önskar det förhållandevis största barnantalet, medan personer i flerfamiljshus tycks vilja ha det lägsta antalet barn. Även detta stöder resultaten i tabellerna 16 och 20, nämligen att jordbrukare och landsbygdsbor vill ha ett större barnantal jämfört med övriga socialgrupper och bostadsorter.

På samma sätt som tidigare har vidare undersökts huruvida de antydda sambanden kvarstår sedan ytterligare en faktor tagits med vid analysen. Härvid har sambandet mellan socialgrupp och önskad familjestorlek satts i relation till variablerna hustruns ålder, religiös aktivitet, bostadsort och bostadstyp. I stort sett kvarstår det ursprungliga sambandet; dock framkommer vissa avvikelser vad beträffar kvinnor i åldern 31—35 år och kvinnor boende i storstäder. Sambandet mellan bostadsort, bostadstyp, religiös aktivitet och önskad familjestorlek synes bestå, oberoende av vilken socialgrupp kvinnan tillhör.

Beträffande sambandet mellan hustruns ålder och önskat barnantal synes detta bestå även sedan det satts i relation till variablerna socialgrupp, antal barn, hustruns utbildning, mannens utbildning och hustruns yrke.

Vad beträffar hustruns utbildning kan ett samband skönjas även mellan olika utbildningsklasser och önskad familjestorlek. Oberoende av ålder förefaller man att önska ett större barnantal i de högre utbildningsklasserna. Totalt säger sig kvinnor med folkskola eller folkskola med yrkesutbildning vilja ha 2,39 barn, medan kvinnor med realexamen eller högre utbildning vill ha i genomsnitt 2,57 barn. I fråga om hustruns yrke kan sägas att man oberoende av ålder synes vilja ha fler barn bland hemmafruar än bland yrkesarbetande kvinnor. I genomsnitt önskar hemmafruarna ungefär 2,53 barn, medan yrkeskvinnorna vill ha i genomsnitt ungefär 2,27.

4.2 Planerat barnantal

Uppgifterna om det sammanlagda barnantal de intervjuade kvinnorna *planerar* att stanna för har erhållits, genom att sätta deras faktiska barnantal i relation till det ytterligare antal barn de sagt sig planera att försöka få. Fråga 86 gäller det barnantal man ytterligare ämnar försöka skaffa sig: »Planerar Ni att skaffa Er några (fler) barn (förutom det Ni väntar)?» — Genom fråga 82 har man fått kännedom om huruvida intervjupersonen väntar barn eller inte. Frågorna rörande planerad familjestorlek har inte ställts till de kvinnor som uppgivit att de inte planerar sin familj, då detaljfrågor om familjeplanering inte ansetts vara aktuella för dem.

Till skillnad från i det föregående frågas alltså i detta avsnitt endast efter om man planerar att skaffa sig några barn *ytterligare* — förutom de barn man redan har — och i så fall hur många barn man tänker försöka få i framtiden. Vi vet härmed ingenting om i vilken utsträckning de barn familjen redan har är planerade.

Tabell 22 visar att 2 barn ser ut att vara det populäraste barnantalet även när det gäller den planerade familjestorleken. Ungefär 46 % av de kvinnor som planerar sin familj har sagt sig ämna stanna för en familjestorlek om 2 barn. 27 % vill ha 3 barn, och inemot 14 % planerar tydligen att skaffa sig endast 1 barn. Med

Tabell 22. Planerat barnantal, fördelat på antal födda barn

Planerat barnantal	Antal födda barn					Totalt %
	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4+ barn %	
0 barn.....	47,9	—	—	—	—	3,4
1 barn.....	6,2	45,2	—	—	—	13,8
1—2 barn.....	2,1	—	—	—	—	0,2
2 barn.....	18,7	37,6	84,1	—	—	45,7
2—3 barn.....	4,2	3,6	—	—	—	1,3
3 barn.....	18,7	13,2	13,3	93,1	—	26,7
3—4 barn.....	2,1	0,5	—	—	—	0,3
4 barn.....	—	—	2,7	5,2	64,3	6,0
5 barn.....	—	—	—	1,7	28,6	2,1
7 barn.....	—	—	—	—	4,8	0,3
8 barn.....	—	—	—	—	2,4	0,2
Summa %	100	100	100	100	100	100
Medelvärde..	1,21	1,71	2,19	3,09	4,52	2,28
Antal.....	48	197	264	116	42	667

andra ord planerar ungefär 63 % av samtliga dessa kvinnor att inte få mer än 2 barn. Totalt ligger medeltalet på 2,28, varför den planerade familjestorleken tycks vara något mindre än den som ansetts mest idealisk allmänt sett. Jämförelse kan göras med tabell 15. Där ingår emellertid uppgifter även från de kvinnor som inte planerar sin familj, varför de båda tabellerna inte är fullt jämförbara.

Av tabell 22 framgår att man ganska ofta tycks ha stannat för det barnantal man redan har. Detta gäller även familjer utan barn, där ca 48 % tydligen inte planerar att försöka skaffa sig några barn alls, och familjer med 1 barn, där 45,2 % inte vill ha fler än 1 barn. Så många som 84 % av tvåbarnsmödrarna och 93 % av trebarnsmödrarna tänker av dessa resultat att döma inte heller försöka skaffa sig några fler barn. 13,2 % av ettbarnsmödrarna och 18,7 % av de barnlösa planerar tydligen att försöka få 3 barn. 8,6 % av samtliga intervjupersoner säger sig planera att skaffa sig 4 barn eller flera.

Vid jämförelse mellan tabellerna 22 och 15 framkommer vissa skillnader mellan det antal barn man allra helst skulle vilja ha och det antal barn man planerar att försöka skaffa sig. Bl. a. är medelvärdet något lägre för det planerade barnantalet. Skillnaden förefaller att vara särskilt markant vad beträffar kvinnor utan barn. Ser man litet närmare på denna grupp och gör jämförelser även med tabell 6, kan emellertid konstateras att eftersom så många som 25 % av de barnlösa kvinnorna sagt sig inte försöka planera sin familj, grundar sig uppgifterna i tabell 22 alltså på svar från endast 75 % av dem som besvarat frågan om önskat barnantal. Man bör vara uppmärksam härpå vid jämförelser mellan tabell 15 och tabell 22.

Olikheterna mellan de båda tabellerna i fråga om vilka personer svaren härrör från kan dock inte helt förklara det genomsnittligt lägre barnantal som angivits i svaren på frågan om hur många barn man planerar att skaffa sig. Dessutom har så gott som alla ett-, två- och trebarnsmödrar besvarat både frågan om önskat barnantal och frågan om planerad familjestorlek (se tabell 6). Trots detta ligger genomsnittet lägre vad beträffar planerat barnantal också bland dessa kvinnor; ettbarnsmödrarna får medelvärden på 2,04 (önskat barnantal) respektive 1,71 (planerat barnantal), och för tvåbarnsmödrarna är motsvarande värden 2,35 respektive 2,19. Drygt 51 % av ettbarnsmödrarna säger sig allra helst vilja ha två barn, men endast 37,6 % planerar att försöka skaffa sig ett barn ytterligare. Bland kvinnorna utan barn säger sig så många som 48 % av dem som planerar sin familj planera att inte få några barn. Däremot skulle endast drygt 6 % av alla dem som ännu ej fått barn helst också vilja vara utan barn.

Man kan kanske misstänka, att denna skillnad mellan önskad och planerad familjestorlek hos de barnlösa kvinnorna — som ju ger sig till känna även om man tar hänsyn till att inte alla besvarat frågan om planerad familjestorlek — delvis skulle kunna bero på att några av de ännu barnlösa kvinnorna försökt att få barn utan att lyckas, och därför inte vill säga att de planerar några barn i framtiden. Samtidigt kanske de inte vill säga sig ha någon välgrundad anledning att tro att de ej skulle kunna få barn, varför de inte fallit bort genom inledningsfrågan till avsnittet om familjeplanering.

I tabell 23 jämförs medelvärdena för olika socialgrupper vad beträffar planerad familjestorlek. Vi ser att jordbrukarna tycks planera att skaffa sig förhållandevis flest barn, medan socialgrupp 1 kommer därefter. Däremot visar sig socialgrupp 2 planera ett mindre antal barn än socialgrupp 3. Om vi jämför detta resultat med de olika socialgruppernas fördelning vad beträffar önskad familjestorlek (tabell 16), så tycktes man där vilja ha fler barn i socialgrupp 2 än i socialgrupp 3. Man skulle eventuellt kunna antaga, att skillnaden mellan det antal barn som anses mest idealiskt och det antal barn man planerar att försöka få är förhållandevis

Tabell 23. Planerat barnantal, fördelat på familjens socialgrupp

	Socialgrupp 1	Socialgrupp 2	Socialgrupp 3	Jordbrukare	Totalt
Medelantal planerade barn.....	2,36	2,17	2,26	2,80	2,28
Antal	52	238	327	49	667

stor i just socialgrupp 2. Denna skillnad tycks emellertid vara ännu större i socialgrupp 1, medan den i socialgrupp 3 ser ut att vara i det närmaste obefintlig och bland jordbrukarna närmar sig genomsnittet. Med andra ord förefaller man i de båda högsta socialgrupperna vilja ha fler barn än man anser sig kunna skaffa sig. Det bör dock fortfarande hållas i minnet, att de båda tabellerna grundar sig på svar från något olika grupper.

Tabell 24. Planerat barnantal, fördelat på hustruns ålder

	—25 år	26—30 år	31—35 år	36—40 år	41—45 år	Totalt
Medelantal planerade barn	2,24	2,37	2,40	2,20	2,17	2,28
Antal	93	138	149	138	149	667

Vid studium av tabellerna 24 och 17 framgår hur den planerade och den önskade familjestorleken förhåller sig till varandra inom olika åldersgrupper. Det ser ut som om skillnaden mellan önskemål och planering skulle vara störst vad beträffar de yngsta och de äldsta kvinnorna. Man säger sig planera att skaffa sig flest barn i åldern 31—35 år, medan de äldsta kvinnorna tycks planera den förhållandevis minsta familjestorleken. — Dock är de båda tabellerna inte helt jämförbara.

Tabell 25. Planerat barnantal, fördelat på gemensam inkomst, kr/mån.

	—1 000 kr/mån.	1 001—1 500 kr	1 501—2 000 kr	2 001—3 000 kr	3 001— kr	Totalt
Medelantal planerade barn.....	2,62	2,43	2,23	2,16	2,05	2,28
Antal	43	192	178	168	77	667

Tabell 25 jämför de olika inkomstklassernas fördelning med avseende på planerad familjestorlek. Tendensen är här den att man säger sig planera ett mindre antal barn ju högre inkomst man har. Man förefaller att planera flest barn i den lägsta inkomstklassen. När dessa resultat jämförs med tabell 18, där den önskade familjestorleken satts i relation till olika inkomstgrupper, framkommer det att skillnaden mellan planer och önskemål är störst i de båda högsta inkomstklasserna.

I tabell 26 redovisas materialet efter hustruns utbildning. Folkskolegruppen tycks planera det förhållandevis största antalet barn, medan kvinnorna med realexamen kommer strax därefter. Minsta familjestorleken planeras bland kvinnor med folkskola jämte yrkesutbildning. Om dessa resultat jämförs med de sammanfattande siffror som omnämns på sidan 68 avseende hur de två grupperna med folkskola respektive realexamen eller högre utbildning ser på den önskade familjestorleken, framkommer att realskolegruppen där önskar ett större antal barn än

Tabell 26. Planerat barnantal, fördelat på hustruns utbildning

	Folkskola	Folkskola + yrkesut- bildning	Realexamen	Student- examen	Totalt
Medelantal planerade barn.....	2,32	2,14	2,27	2,19	2,28
Antal	409	99	133	26	667

folkskolegruppen. En sammanfattning av tabell 26 ger dock vid handen att de planerar i stort sett lika många barn (2,28 för folkskolegruppen och 2,26 för real-skolegruppen).

Tabell 27. Planerat barnantal, fördelat på hustruns religiösa aktivitet

	Ej religiöst aktiva	Religiöst aktiva			Totalt
		Svenska kyrkan	Övriga samfund	Totalt	
Medelantal planerade barn.....	2,22	2,39	2,93	2,55	2,28
Antal	530	95	41	136	667

Tabell 27 för in hustruns religiösa aktivitet som bakgrundsfaktor. Tendensen går i samma riktning som vad beträffar den önskade familjestorleken (tabell 19). Skillnaden mellan önskad och planerad familjestorlek tycks till övervägande del vara att hänföra till de ej religiöst aktiva.

Tabell 28. Planerat barnantal, fördelat på bostadsort

	Stockholm Göteborg Malmö	Annan tät- ort med mer än 20 000 inv.	Tätort med mindre än 20 000 inv.	Landsbygd	Totalt
Medelantal planerade barn.....	2,31	2,13	2,25	2,44	2,28
Antal	113	183	204	167	667

Tabell 29. Planerat barnantal, fördelat på bostadstyp

	Flerfamiljs- hus	Enfamiljshus	Lantgård	Totalt
Medelantal planerade barn.....	2,18	2,36	2,67	2,28
Antal	429	183	51	667

Tabellerna 28 och 29 för in bostadsort respektive bostadstyp som bakgrundsvariabler. Tendensen ser i båda fallen ut att likna den för önskat barnantal. Man förefaller sålunda att planera flest barn på landsbygden och bland dem som bor i lantgård och minst antal barn i medelstora tätorter och bland dem som bor i flerfamiljshus. Skillnaderna mellan önskad och planerad familjestorlek är större än genomsnittet endast vad gäller de medelstora tätorterna.

4.3 Sammanfattning

Undersökningen har sökt belysa dels hur många barn intervjupersonerna *helst skulle vilja ha*, dels hur många barn de *planerar att försöka skaffa sig*. Av resultatet rörande *önskat* barnantal framgår att nära hälften av gifta kvinnor i frukt-sam ålder förefaller anse 2 barn vara den mest idealiska familjestorleken för egen del. En knapp tredjedel önskar 3 barn, medan ungefär 8 % säger sig vilja ha 1 barn och drygt 8 % uppger 4 barn eller flera vara mest lagom.

Det föreligger ett troligt samband mellan det faktiska barnantalet och det antal barn man anser mest önskvärt för egen del. Detta samband ger sig främst till känna bland kvinnor med mer än 1 barn. Dock synes en del av de tillfrågade kvinnorna helst velat ha ett mindre antal barn än de faktiskt har fått. Om detta beror på bristfällig familjeplanering eller på att intervjupersonerna ändrat inställning efter det att barnen kommit till världen kan inte utrönas här.

Det förefaller vidare som om de olika socialgrupperna skiljer sig åt i fråga om önskat barnantal. Bland jordbrukare vill man ha det jämförelsevis högsta antalet barn, därpå följer socialgrupp 1, medan man inom socialgrupp 3 säger sig vilja ha det förhållandevis lägsta barnantalet. Detta samband tycks kvarstå med vissa avvikelser även sedan ett antal ytterligare variabler förts in i sammanhanget.

Ett visst samband återfinns även mellan hustruns ålder och önskat barnantal. Man tycks sålunda vilja ha flest barn i åldrarna under 30 år och minst antal barn i åldersgruppen 36—40 år. Vidare säger sig de högre utbildningsgrupperna vilja ha något fler barn än personer med enbart folkskola. Bland de religiöst aktiva säger sig kvinnor som tillhör andra samfund än Svenska kyrkan önska fler barn än både de icke religiösa och de aktiva inom Svenska kyrkan. Familjer som bor i enfamiljshus synes vilja ha fler barn än familjer som bor i flerfamiljshus, och hemmafruar uppger sig önska ett högre barnantal än yrkeskvinnor.

När det sedan gäller den *planerade* familjestorleken, förefaller det som om man i genomsnitt planerar något färre barn än man sagt sig allra helst vilja ha. Nära hälften av alla som sagt sig planera sin familj uppger att de vill stanna för en planerad familjestorlek om 2 barn, medan 27 % tänker försöka skaffa sig 3 barn och 13,8 % planerar att nöja sig med 1 barn. Det förefaller alltså som om nästan två tredjedelar av dem som planerar sin familj inte vill skaffa sig fler än två barn. — Vidare tycks sambandet mellan faktiskt barnantal och planerad familjestorlek här bli ännu tydligare jämfört med önskad familjestorlek och ger sig till känna även bland familjer utan barn eller med endast 1 barn.

Även när det gäller den planerade familjestorleken synes det finnas ett samband mellan socialgrupp och planerat barnantal. Man planerar att skaffa sig flest barn bland jordbrukare och i socialgrupp 1 och minst antal barn i socialgrupp 2. Här kan en skillnad konstateras i jämförelse med önskad familjestorlek. Denna skillnad ger sig främst till känna i socialgrupp 1 och 2, där man önskar fler barn än man planerar att skaffa sig.

Beträffande hustruns ålder kan noteras att kvinnor i åldern 31—35 år planerar att skaffa sig flest barn, medan de äldsta kvinnorna planerar det minsta antalet. Även detta innebär en skillnad gentemot önskad familjestorlek, då man vill ha flest barn i åldrarna under 30 år och över 40 år.

Också i fråga om inkomstklasser finns en skillnad mellan önskad och planerad familjestorlek. Skillnaden är störst i de högsta inkomstklasserna, där man säger sig planera ett förhållandevis mindre antal barn än man sagt sig vilja ha. I fråga om hustruns utbildning tycks man planera minst antal barn i gruppen »folkskola med yrkesutbildning» och störst antal barn i gruppen »enbart folkskola». Vad beträffar religiös aktivitet, bostadsort och bostadstyp framkommer i stort sett samma tendenser som i fråga om önskad familjestorlek.

5. Orsaker till att man önskar respektive planerar ett visst barnantal

5.1 Allmänt om materialet

Förutom att belysa hur många barn de intervjuade kvinnorna allra helst skulle vilja ha, respektive planerar att försöka få, har undersökningen även avsett att skapa kännedom om de *motiv* som ligger bakom en önskan om, respektive en planering för, ett visst barnantal. I anslutning till frågorna rörande önskat respektive planerat barnantal har alltså även ställts frågor i avsikt att få fram *varför* intervjupersonen sagt sig vilja ha, respektive planerar, just det antalet barn och inte ett större eller mindre antal.

Det måste i detta sammanhang återigen betonas, att de resultat som här kommer att presenteras endast kan ge en bild av de motiv och orsaker som intervjupersonen *uppgivit* ligga bakom det barnantal hon stannat för. Huruvida svaren verkligen till fullo ger rättvisa åt intervjupersonens verkliga, innersta motiv och attityder kan inte helt klarläggas. Redovisningen här kan dessutom endast avse de orsaker intervjupersonen vid intervjutillfället uppgivit ligga till grund för att anse ett visst barnantal mest lämpligt — hennes inställning i frågan kan givetvis senare påverkas av olika faktorer i omgivningen.

Frågorna om orsakerna till varför man sagt sig vilja ha just ett visst antal barn har så gott som genomgående använts utan fasta svarsalternativ. Detta har inneburit att undersökningsledningen sedan intervjuerna blivit utförda har undersökt vilka svarsalternativ som oftast förekommit på en viss fråga genom att gå igenom svaren från ett hundratal intervjupersoner. De vanligaste svarskategorierna har sedan fått ligga till grund för klassificeringen av hela materialet. Med detta system har bl. a. undvikits att en intervjuperson tvingats svara med ett alternativ som egentligen inte varit fullt adekvat för hennes del, därför att något fast svarsalternativ som varit lämpligt i hennes fall ej funnits.

Slutligen kanske det återigen bör påminnas om skillnaden mellan frågorna om varför man sagt sig *vilja ha* ett visst antal barn, och frågorna om varför man *planerar* att skaffa sig ett visst antal barn ytterligare (eller inte planerar att försöka få fler barn). Man kan nämligen förmoda att intervjupersonen vid en fråga om varför hon allra helst skulle vilja ha just det antal barn hon nämnt i större utsträckning tänker på varför hon rent allmänt tycker det aktuella barnantalet är lämpligast, bortsett från olika speciella förhållanden som kanske gör henne förhindrad att försöka planera att skaffa sig samma barnantal. Det har exempelvis visat sig att några av de intervjuade kvinnorna genomgående nämnt åldern som den främsta orsaken till att inte planera fler än ett visst antal barn, medan denna orsak ej kommit på någon särskilt framskjuten plats vad beträffar anledningar till att inte önska fler än ett visst antal barn. Man tycks i det senare fallet ha sett mera till de orsaker som rent allmänt bestämt inställningen till ett visst barnantal, medan man när det gäller orsaker varför man ej planerar fler än ett visst antal

barn snarare tänker på sin aktuella situation. Man har till exempel lämnat svar som: »förestående skilsmässa», »ett barns sjukdom», »ett barns död».

I de två följande avsnitten redovisas de angivna orsakerna till att helst vilja ha ett visst barnantal respektive till att planera en viss familjestorlek.

5.2 Orsaker till att man önskar ett visst barnantal

Orsakerna till att ett visst barnantal anses mest idealiskt har undersökts genom frågorna 76—78. Fråga 76 lyder: »Vad är det som gör att Ni säger just . . . barn?» (D. v. s. det barnantal intervjupersonen sagt sig vilja ha i fråga 75). Fråga 77: »Hur kommer det sig att Ni säger just . . . barn och inte fler?» Och slutligen fråga 78: »Vad är det som gör att Ni inte säger ett mindre antal än . . .?»

Intervjupersonen fick alltså dels en rent allmän fråga, där hon kunde ta upp den aspekt som hon ansåg mest väsentlig för egen del, d. v. s. antingen orsaken till att inte vilja ha fler barn, eller orsaken till att inte vilja ha färre barn. Man kunde misstänka att den dimension hon först svarade i delvis var betingad av det antal barn hon tidigare sagt sig vilja ha. För att inte intervjupersonen sedan skulle hålla fast vid samma aspekt och därigenom viktig information gå förlorad, hade sedan de båda övriga frågorna utformats för att få fram orsakerna både till att hon inte vill ha fler barn och till att hon inte vill ha färre. I det följande kommer huvudvikten att läggas vid de angivna orsakerna till att intervjupersonerna inte vill ha fler än ett visst antal barn. Först dock en redovisning av resultaten från den första, rent allmänna frågan.

I tabell 30 lämnas en redovisning av de angivna orsakerna till önskemålen om ett visst barnantal. Med beteckningen »syskon önskas» menas att intervjupersonen t. ex. angivit att barnet/barnen behöver syskon. »Ekonomiska skäl» utgör en samlande beteckning för alla svar där ett ekonomiskt resonemang förmärkts, och beteckningen »arbetsbördan» innefattar sådana fall, där man ansett flera barn medföra alltför mycket arbete. De två senare svaren avser alltså varför man inte vill ha fler barn än man uppgivit. Med »visst kön önskas» avses svar där man t. ex. säger sig vilja ha ett barn av vardera könet. Beteckningen »har själv det antalet barn» avser de fall där intervjupersonen inte kunnat ange något annat skäl än att hon själv fått det aktuella antalet barn. Beteckningen »ålder» och »hälsa» gäller både kvinnan och mannen, liksom »antal barn i föräldrahemmet» avser båda makarnas föräldrahem. Till besvär i samband med graviditeten har hänförs även svar där kvinnan uppgivit s. k. Rh-negativitet som orsak. »Ansvar (ej ekonomiskt)» betecknar svar som »det är för stort ansvar med att kunna uppfostra barnen riktigt», d. v. s. mer moraliska aspekter på uppfostringsproblemet. Beteckningen »barns eventuella död» härrör från svar där intervjupersonen exempelvis sagt sig vilja ha något barn kvar i händelse av att ett av barnen skulle gå bort. »Befolkningspolitiska skäl» är orsaker av typen »vi måste tänka på att det inte blir en folkminskning». Med »barn redan avlidna» avses att något eller några av intervjupersonens egna barn gått bort.

De här upptagna orsakskategorierna går i flera fall delvis in i varandra och kan därför inte ses helt isolerade från andra särredovisade orsaker. Detta gäller bl. a. de »återhållande» faktorerna av ekonomisk natur, till vilka även kan hänföras hustruns arbetssituation. Bundenheten och hustruns förvärvsarbete kan exempelvis i vissa fall gälla samma sak, och vidare torde önskan att kunna ägna tid åt barnen ligga mycket nära beteckningen »arbetsbördan».

Som framgår av tabellen är den totalt sett oftast angivna orsaken till att man önskar ett visst barnantal en önskan om att barnen skall ha syskon. Denna orsak

Tabell 30. Första nämnda orsak till att önska ett visst antal barn, fördelat på familjens socialgrupp

Orsak	Social- grupp 1 %	Social- grupp 2 %	Social- grupp 3 %	Jord- brukare %	Totalt %
Syskon önskas.....	21,6	24,9	24,4	24,1	24,4
Ekonomiska skäl.....	13,7	15,9	19,1	9,3	16,8
Arbetsbördan.....	11,8	13,9	12,5	16,7	13,3
Visst kön önskas.....	7,8	9,0	7,5	13,0	8,5
Har själv det antalet barn.....	3,9	6,5	7,7	14,8	7,6
Tycker om barn.....	23,5	7,3	5,1	3,7	7,2
Ålder.....	2,0	6,1	2,7	3,7	3,9
Hälsa.....	3,9	4,1	3,6	—	3,5
Bostadssituationen.....	2,0	2,4	4,2	1,9	3,2
Önskar kunna ägna tid åt barnen	5,9	2,0	2,4	1,9	2,5
Antal barn i föräldrahemmet ...	—	1,2	2,1	7,4	2,0
Bundenhet.....	—	0,8	2,4	—	1,6
Hustruns förvärvsarbete.....	2,0	2,0	1,8	—	1,6
Besvär i samband med graviditet o. förlossning.....	—	1,6	0,9	1,9	1,2
Ansvar (ej ekonomiskt).....	—	1,2	1,5	—	1,2
Barns event. död.....	2,0	0,4	1,2	1,9	1,0
Världsläget.....	—	—	0,6	—	0,3
Befolkningspolitiska skäl.....	—	0,4	—	—	0,1
Makens önskan.....	—	—	0,3	—	0,1
Barn redan avlidna.....	—	—	0,3	—	0,1
Summa %	100	100	100	100	100
Antal.....	51	245	336	54	687

Ej svar, vet inte: = 44 (6,0 %). Gäller tabellerna 30—32.

har angivits av omkring en fjärdedel av intervjupersonerna. Med det använda klassifikationssystemet kommer de ekonomiska skälen på andra plats och därefter följer arbetsbördan. Önskemålet om syskon är främsta orsaken inom alla *socialgrupper* utom socialgrupp I, där alternativet »tycker om barn» är oftast förekommande. Önskemålet om syskon kommer här på andra plats. Vidare visar det sig att ekonomin och bostadssituationen tycks ha större betydelse för barnantalet inom socialgrupp 3 än inom övriga grupper. Bland jordbrukare ser arbetsbördan ut att få en mer framskjuten plats än ekonomin. Svartalernativet »har det antalet barn» är också betydligt vanligare bland jordbrukare än bland övriga grupper. Detta svar är minst vanligt inom socialgrupp 1.

Tabell 31 visar hur svaren fördelar sig inom de olika *åldersgrupperna*. Ekonomiska skäl som orsak till att man önskar ett visst barnantal förefaller vara något vanligare i åldrarna under 30 år samt över 40 år. Önskemål om syskon tycks också vara vanligare ju yngre intervjupersonen är, och även arbetsbördan har angivits något oftare i de yngre åldersgrupperna. Bostadssituationen har angivits oftast i åldersgruppen 26—30 år. Svaret att man »har fått det antalet barn» är vanligast bland kvinnorna över 40 år och blir allt vanligare ju äldre intervjupersonen är.

Av tabell 32 framgår hur man ser på dessa frågor i familjer med olika *antal barn*. Som synes har önskemålet om syskon nämnts av mer än en tredjedel av dem som har 1 barn. Önskan om barn av visst kön kommer på mer framskjuten plats bland tvåbarnsmödrarna än bland övriga grupper. Ekonomiska skäl synes vara mest framträdande bland kvinnorna utan barn, medan arbetsbördan har angivits av förhållandevis många mödrar med fler än 2 barn. Bostadssituationen har an-

Tabell 31. Första nämnda orsak till att önska ett visst antal barn, fördelat på hustruns ålder

Orsak	—25 år %	26—30 år %	31—35 år %	36—40 år %	41—45 år %	Totalt %
Syskon önskas.....	31,2	26,1	24,4	20,6	21,8	24,4
Ekonomiska skäl.....	20,8	18,9	11,5	15,6	18,6	16,8
Arbetsbördan.....	15,6	11,6	14,1	14,9	10,9	13,3
Visst kön önskas.....	10,4	10,9	5,8	7,1	9,0	8,5
Har själv det antalet barn	1,0	4,4	7,7	9,9	12,2	7,6
Tycker om barn.....	6,2	9,4	9,6	7,8	2,6	7,2
Ålder.....	—	0,7	2,6	7,8	7,1	3,9
Hälsa.....	2,1	2,2	3,2	5,7	3,8	3,5
Bostadssituationen.....	2,1	6,5	3,9	1,4	1,9	3,2
Önskar kunna ägna tid åt barnen.....	1,0	2,2	5,8	1,4	1,3	2,5
Antal barn i föräldrahemmet	4,2	2,2	1,9	0,7	1,9	2,0
Bundenhet.....	2,1	1,5	1,3	2,8	0,6	1,6
Hustruns förv.arb.....	—	0,7	3,2	1,4	2,6	1,6
Besvär i samband med graviditet o. förlossning....	—	1,5	1,9	0,7	1,3	1,2
Ansvar (ej ekonomiskt)....	1,0	0,7	0,6	1,4	1,9	1,2
Barns eventuella död.....	1,0	0,7	1,9	—	1,3	1,0
Världsläget.....	—	—	—	—	1,3	0,3
Befolkningspolitiska skäl..	—	—	—	0,7	—	0,1
Makens önskan.....	1,0	—	—	—	—	0,1
Barn redan avlidna.....	—	—	0,6	—	—	0,1
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal.....	96	138	156	141	156	687

Tabell 32. Första nämnda orsak till att önska ett visst antal barn, fördelat på antal barn i hushållet

Orsak	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4+ barn %	Totalt %
Syskon önskas.....	23,9	36,7	19,3	16,8	8,1	24,4
Ekonomiska skäl.....	23,9	15,1	18,1	12,2	16,2	16,8
Arbetsbördan.....	14,3	11,0	12,7	16,8	18,9	13,3
Visst kön önskas.....	9,5	6,0	10,8	8,4	5,4	8,5
Har själv det antalet barn..	—	2,8	6,6	16,8	29,7	7,6
Tycker om barn.....	8,0	3,7	7,3	13,1	8,1	7,2
Ålder.....	6,4	4,1	5,4	—	—	3,9
Hälsa.....	—	4,6	3,9	3,7	—	3,5
Bostadssituationen.....	3,2	2,3	4,2	2,8	2,7	3,2
Önskar kunna ägna tid åt barnen.....	3,2	0,5	4,2	0,9	5,4	2,5
Antal barn i föräldrahemmet	3,2	2,3	1,5	1,9	—	2,0
Bundenhet.....	1,6	2,8	0,8	1,9	—	1,6
Hustruns förv.arb.....	1,6	2,8	1,5	—	2,7	1,6
Besvär i samband med graviditet o. förlossning....	—	2,3	0,8	0,9	—	1,2
Ansvar (ej ekonomiskt)....	1,6	1,4	1,2	0,9	—	1,2
Barns eventuella död.....	—	0,9	0,4	2,8	2,7	1,0
Världsläget.....	—	—	0,8	—	—	0,3
Befolkningspolitiska skäl..	—	0,5	—	—	—	0,1
Makens önskan.....	—	0,5	—	—	—	0,1
Barn redan avlidna.....	—	—	0,4	—	—	0,1
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	63	218	259	107	37	687

förts av fler intervjupersoner bland tvåbarnsmödrarna än bland övriga, men andelen uppgår ingenstans till 5 %. Svaret att man själv har det antalet barn har angivits som främsta orsak till önskat antal barn av närmare 30 % av dem som har 4 eller flera barn. Procentandelen för detta svarsalternativ sjunker kraftigt med minskat barnantal och utgör mindre än 3 % bland ettbarnsmödrarna.

De angivna orsakerna till att man sagt sig *inte önska fler barn* än det angivna antalet redovisas i *tabell 33*. Den tidigare beskrivna klassifikationen gäller även här.

Tabell 33. Första nämnda orsak till att inte önska fler än ett visst antal barn, fördelat på önskad familjestorlek¹

Orsak	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4 + barn %	Totalt %
Ekonomiska skäl.....	11,1	40,1	44,5	31,5	38,6
Arbetsbördan.....	22,2	27,8	38,8	53,7	32,3
Ålder.....	13,0	9,1	1,0	—	5,8
Bostadssituationen.....	5,6	5,0	3,8	5,6	5,1
Hälsa.....	14,8	4,7	1,9	—	4,0
Antal barn i föräldrahemmet ...	5,6	3,8	2,9	—	3,4
Ansvar (ej ekonomiskt).....	7,4	2,5	1,4	3,7	2,8
Hustruns förvärvsarbete.....	9,3	2,5	1,0	3,7	2,7
Bundenhet.....	5,6	2,2	2,4	—	2,2
Besvär i samband med graviditet o. förlösning.....	5,6	0,9	1,9	—	1,5
Övrigt.....	—	1,3	0,5	1,9	1,5
Summa %	100	100	100	100	100
Antal	54	317	209	54	672

Ej svar, vet inte: antal = 59 (8,0 %). Gäller tabellerna 33—37.

¹ Uppgifter har här inte tagits med från dem som önskar 0 barn, 1—2 barn, 2—3 barn samt 3—4 barn.

Tabellen visar att de ekonomiska skälen utgör den vanligaste orsaken totalt sett till begränsning av barnantalet. Den andra framträdande orsaken synes vara att arbetsbördan anses bli alltför stor, om man skulle tänka sig ytterligare antal barn. Dessa två skäl har anförts som första orsak av totalt drygt 70 % av de intervjuade kvinnorna. Tabell 33 visar också hur första nämnda orsak till att inte vilja ha fler än ett visst antal barn fördelar sig med hänsyn till det *önskade barnantalet*. Här kan konstateras att såväl ekonomiska skäl som arbetsbördan nämns oftare som orsak ju fler barn man har sagt sig vilja ha. En viss avvikelse från denna tendens beträffande ekonomin iakttages dock för mödrar som önskar sig mer än 3 barn. Ålder och hälsa har däremot oftast angivits som orsaker bland dem som önskar endast 1 barn, och frekvensen avtar med ökande barnantal. Samma tendens kan märkas när det gäller hustruns förvärvsarbete liksom för flertalet övriga mindre frekventa orsaker.

Det synes föreligga ett samband mellan *socialgrupp* och angiven orsak till begränsningen av det önskade barnantalet. Som framgår av *tabell 34* har ekonomiska skäl angivits av drygt 42 % inom socialgrupp 3, men denna andel sjunker med omkring 3 procentenheter till socialgrupp 2 och utgör inte mer än drygt 21 % inom socialgrupp 1. Hälften av de intervjupersoner som tillhör socialgrupp 1 har angivit arbetsbördan som främsta orsak, och även jordbrukare ligger här högt (47 %), medan motsvarande andel för socialgrupp 2 och 3 ligger avsevärt lägre. Bostadssituationen anges oftare som orsak inom socialgrupp 2 och 3 än bland övriga.

Tabell 34. Första nämnda orsak till att inte önska fler än ett visst antal barn, fördelat på familjens socialgrupp

Orsak	Social- grupp 1 %	Social- grupp 2 %	Social- grupp 3 %	Jord- brukare %	Totalt %
Ekonomiska skäl.....	21,2	39,2	42,4	28,6	38,6
Arbetsbördan.....	50,0	28,4	30,3	47,0	32,3
Ålder.....	3,9	8,8	3,6	8,2	5,8
Bostadssituationen.....	1,9	5,0	5,8	4,1	5,1
Hälsa.....	3,9	4,2	4,6	—	4,0
Antal barn i föräldrahemmet....	5,8	2,9	3,3	4,1	3,4
Ansvar (ej ekonomiskt).....	5,8	2,9	2,4	2,0	2,8
Hustruns förvärvsarbete.....	1,9	3,8	2,1	2,0	2,7
Bundenhet.....	1,9	2,5	2,4	—	2,2
Besvär i samband med graviditet och förlösning.....	—	1,7	1,2	4,1	1,5
Övrigt.....	3,9	0,8	1,8	—	1,5
Summa %	100	100	100	100	100
Antal	52	240	330	49	672

Om man jämför resultaten i tabell 34 med tabell 16, som visar de olika socialgruppernas fördelning avseende önskad familjestorlek, tycker man sig finna att de grupper som önskat flest antal barn (jordbrukare och socialgrupp 1) oftast nämner arbetsbördan som skäl till att inte vilja ha fler barn, medan de grupper som sagt sig vilja ha det förhållandevis lägsta antalet barn oftare nämner ekonomin som orsak till att inte vilja ha fler barn.

Tabell 35. Första nämnda orsak till att inte önska fler än ett visst antal barn, fördelat på hustruns ålder

Orsak	—25 år %	26—30 år %	31—35 år %	36—40 år %	41—45 år %	Totalt %
Ekonomiska skäl.....	47,3	46,7	30,5	35,0	37,0	38,6
Arbetsbördan.....	32,6	29,6	39,7	29,9	29,2	32,3
Ålder.....	—	0,7	4,6	12,4	9,1	5,8
Bostadssituationen.....	4,2	8,9	6,0	2,9	3,3	5,1
Hälsa.....	2,1	2,2	4,0	6,6	4,5	4,0
Antal barn i föräldrahemmet....	3,2	4,5	2,0	3,6	3,3	3,4
Ansvar (ej ekonomiskt)....	2,1	2,2	2,0	3,6	3,9	2,8
Hustruns förvärvsarbete....	1,1	1,5	4,0	2,2	3,9	2,7
Bundenhet.....	5,3	2,2	2,7	1,5	1,3	2,2
Besvär i samband med gra- viditet o. förlösning.....	—	1,5	2,0	1,5	2,0	1,5
Övrigt.....	2,1	—	2,7	0,7	2,6	1,5
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	95	135	151	137	154	672

Av tabell 35 kan utläsas vilka orsaker de olika åldersgrupperna angivit. Ekonomiska skäl har angivits i jämförelsevis störst utsträckning bland kvinnor under 30 år, medan arbetsbördan tycks tillmätas den största betydelsen i åldern 31—35 år. Bostadssituationen synes ha något större inverkan i åldersgrupperna 26—30 år och 31—35 år än bland övriga.

Tabell 36. Första nämnda orsak till att inte önska fler än ett visst antal barn, fördelat på gemensam inkomst, kr/mån.

Orsak	—1 000 kr %	1001— 1 500 kr %	1 501— 2 000 kr %	2 001— 3 000 kr %	3 001— kr %	Totalt %
Ekonomiska skäl.....	38,3	42,7	38,6	40,1	24,7	38,6
Arbetsbördan.....	40,4	34,1	28,8	29,0	39,5	32,3
Ålder.....	2,1	3,8	6,5	8,6	4,9	5,8
Bostadssituationen.....	6,4	6,5	6,0	4,3	1,2	5,1
Hälsa.....	2,1	2,7	7,1	2,5	4,9	4,0
Antal barn i föräldrahemmet	4,3	1,6	1,6	6,2	3,7	3,4
Ansvar (ej ekonomiskt) ...	—	3,8	2,7	1,9	4,9	2,8
Hustruns förvärvsarbete ...	—	—	2,7	3,1	9,9	2,7
Bundenhet.....	—	3,2	2,7	2,5	1,2	2,2
Besvär i samband med gra- viditet och förlossning ...	4,3	0,5	1,6	1,2	2,5	1,5
Övrigt.....	2,1	1,1	1,6	0,6	2,5	1,5
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	47	185	184	162	81	672

Tabell 36 visar att något lineärt samband inte tycks föreligga vad beträffar grupper med olika *inkomst*. Ekonomiska skäl förefaller vara vanligast i inkomstgruppen 1 000—1 500 kr och därpå följer inkomstgruppen 2 000—3 000 kr. Arbetsbördan uppges oftast som skäl i den lägsta inkomstgruppen och näst oftast i den högsta. Bostadssituationen anförs däremot oftast i de lägsta inkomstklasserna och får allt mindre betydelse ju högre inkomst intervjupersonens familj har. Hustruns förvärvsarbete nämns oftast i den högsta inkomstklassen.

Tabell 37. Första nämnda orsak till att inte önska fler än ett visst antal barn, fördelat på antal barn i hushållet

Orsak	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4 + barn %	Totalt %
Ekonomiska skäl.....	53,2	40,8	34,2	37,1	33,3	38,6
Arbetsbördan.....	32,3	24,9	32,3	39,0	57,6	32,3
Ålder.....	6,5	5,6	8,2	1,0	3,0	5,8
Bostadssituationen.....	1,6	5,2	6,6	3,8	3,0	5,1
Hälsa.....	—	5,2	4,3	4,8	—	4,0
Antal barn i föräldrahemmet	1,6	2,8	4,3	3,8	—	3,4
Ansvar (ej ekonomiskt) ...	1,6	3,3	3,1	2,9	—	2,8
Hustruns förvärvsarbete ...	1,6	3,8	2,7	1,0	3,0	2,7
Bundenhet.....	—	4,2	1,2	3,8	—	2,2
Besvär i samband med gra- viditet och förlossning ...	—	2,3	1,2	1,9	—	1,5
Övrigt.....	1,6	1,9	1,9	1,0	—	1,5
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	62	213	257	105	33	672

Tabell 37 undersöker om det finns något samband mellan angiven orsak till att önska ett visst antal barn och *faktiskt barnantal*. Enligt den klassifikation av svaren som gjorts synes ekonomiska skäl vara vanligast bland dem som inte har några barn och därefter i stort sett minska i frekvens med ökande barnantal. Ar-

betsbördan däremot uppges som skäl av över hälften av mödrarna med fler än 3 barn och tillmäts sedan mindre betydelse med minskande barnantal. Bostads-situationen nämns oftast av tvåbarnsmödrarna och hustruns förvärvsarbete samt bundenhet av kvinnor med 1 barn.

5.3 Orsaker till att man planerar ett visst barnantal

Här kan endast redovisas de angivna orsakerna till varför man antingen planerar att försöka få ett visst antal barn ytterligare eller inte planerar att skaffa sig några (fler) barn över huvud. Materialet ger ingen information om hur man resonerat inför de barn man redan har. Olika frågor har ställts till dem som tänker skaffa sig fler barn och till dem som sagt sig inte ämna göra detta. Frågorna har följt i anslutning till frågan om hur många barn man eventuellt tänker försöka få ytterligare och har riktats endast till dem som sagt sig försöka planera sitt barnantal.

I huvudsak kommer här följande områden att beröras:

- a) den först angivna orsaken till att man tänker försöka få ett *visst* antal barn ytterligare;
- b) den först nämnda orsaken till varför man inte planerar ett *mindre* antal barn;
- c) den främsta orsaken till att man inte planerar *fler* (än ett visst antal) barn ytterligare;
- d) rangordningen av vissa givna anledningar till att inte planera *fler* än ett visst antal barn.

Moment a) och b) gäller endast dem som tänker försöka få fler barn, medan moment c) och d) gäller samtliga som sagt sig planera sin familj.

Moment a) har beräknats genom svaren på fråga 87: »Varför tänker Ni försöka få just . . . barn (till)?» Det är alltså en rent allmän fråga av samma typ som fråga 76. Moment b) grundar sig på svaren på fråga 89: »Vad är det som gör att Ni inte säger ett mindre antal?»

Moment c) har beräknats på grundval av både först angivna orsak till att inte planera fler än ett visst antal barn ytterligare och på det som sagts vara den främsta orsaken till att inte ämna skaffa sig några fler barn över huvud. Svartsfördelningen har alltså sammanslagits för fråga 88: »Varför vill Ni ha just det antalet barn *och inte fler?*» och för fråga 93: »Vilken är den främsta orsaken till att Ni inte planerar att skaffa Er några (fler) barn?» för att få fram den främsta orsaken till att inte planera fler än ett visst antal barn.

Moment d) slutligen grundar sig på fråga 96, där intervjupersonerna fått rangordna åtta angivna anledningar till att inte vilja ha fler barn. Frågan lyder: »På det här kortet — (ett svars-kort hade överlämnats) — står angivet olika tänkbara anledningar till att man inte vill skaffa sig barn. Skulle Ni vilja försöka gradera de här orsakerna efter hur viktiga Ni själv anser dem vara för Er egen del, när Ni säger att Ni inte vill skaffa Er /några barn/ fler barn /fler än . . . barn till/. Börja med den orsak Ni tycker är viktigast av dem som finns angivna på kortet och fortsätt med den näst viktigaste och så vidare!» De angivna svarsalternativen var följande: 1 = besvär i samband med graviditet eller förlösning, 2 = sjukdom eller klenhet hos Er själv eller hos Er make, 3 = Er eller Er makes ålder, 4 = familjens ekonomi, 5 = bostadens storlek, 6 = ökad bundenhet till hemmet, 7 = för stor arbetsbörda i hemmet, 8 = svårigheter för Er att behålla Ert förvärvsarbete eller återgå till förvärvslivet. Dessa alternativ skulle alltså graderas efter hur väsentliga intervjupersonen ansåg dem vara. Hon skulle börja med det viktigaste, varför

detta fått värdet 1. Ju lägre värde ett visst alternativ har fått, desto viktigare anser intervjupersonen det alltså vara som orsak till att hon inte vill ha fler än ett visst antal barn.

Tabell 38. Första nämnda orsak till att planera ett visst antal barn ytterligare, fördelat på familjens socialgrupp

Orsak	Social- grupp 1 %	Social- grupp 2 %	Social- grupp 3 %	Jord- brukare %	Totalt %
Syskon önskas	(38,5)	47,5	59,3	(25,0)	50,7
Tycker om barn	(15,4)	20,3	10,6	(12,5)	15,1
Visst kön önskas	(23,1)	11,9	12,0	(50,0)	15,1
Ekonomiska skäl	(15,4)	5,1	12,0	(12,5)	9,6
Arbetsbördan	—	8,5	4,6	—	5,5
Ålder	(7,7)	1,7	—	—	1,4
Antal barn i föräldrahemmet	—	1,7	—	—	0,7
Barns eventuella död	—	—	1,5	—	0,7
Makens önskan	—	1,7	—	—	0,7
Religiösa skäl	—	1,7	—	—	0,7
Summa %	100	100	100	100	100
Antal	13	59	66	8	146

Ej svar, vet inte: antal = 17 (10,5 %).

Siffrorna inom parentes är mycket osäkra p. g. a. det låga antalet intervju personer i gruppen.

a. Först nämnda orsak till att planera ett visst antal barn ytterligare

Moment a) skall här endast i korthet beröras. Av *tabell 38* framgår att endast 163 personer — eller drygt 24 % av de 667 som uppgivit sig försöka planera sitt barnantal — har sagt sig ämna försöka få barn i framtiden. Materialet medger därför inte några finare uppdelningar på olika bakgrundsvariabler i detta fall. Drygt hälften av dem som vill försöka få barn i framtiden anger önskan om syskon som det väsentligaste skälet till varför de vill ha just det angivna antalet barn ytterligare. Skälet att man tycker om barn och önskan om barn av visst kön kommer därefter i frekvens. Vid uppdelning av materialet med hänsyn till *socialgrupps-tillhörighet* framkommer att önskemålen om syskon är vanligast inom socialgrupp 3, där även ekonomiska skäl nämns oftare än inom övriga grupper.

b. Först nämnda orsak till att inte planera ett mindre antal barn ytterligare

Tabell 39 visar att önskemålet om syskon nu ökar i frekvens från föregående avsnitt. Det har här angivits av 60 % som motiv till att inte vilja ha ett mindre antal barn. Särskilt markant är detta motiv inom familjer med 1 barn, där ungefär tre fjärdedelar säger sig ha detta som anledning. Andelen minskar med ökat *antal födda barn*. Bland tvåbarnsmödrarna har man i stället i stor utsträckning endast angivit skälet att man tycker om barn, liksom även att man önskar barn av visst kön. Endast 7 personer av dem som har fler än 2 barn och säger sig försöka planera sitt barnantal — 158 personer — förefaller att planera några barn ytterligare, varför hänsyn här inte kan tas till denna grupp.

c. Främsta orsak till att inte planera fler än ett visst antal barn

Enligt vad som framkommit i *tabell 40* förefaller åldern vara den vanligaste anledningen till att man inte vill planera fler (än ett visst antal) barn ytterligare.

Tabell 39. Första nämnda orsak till att inte planera ett mindre antal barn ytterligare, fördelat på antal födda barn

Orsak	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 + barn %	Totalt %
Syskon önskas.....	64,0	74,1	33,3	—	60,5
Tycker om barn.....	16,0	10,9	42,4	(14,3)	18,5
Visst kön önskas.....	12,0	8,7	18,2	(71,4)	14,0
Ekonomiska skäl.....	4,0	1,1	3,0	(14,3)	2,6
Arbetsbördan.....	4,0	2,2	—	—	1,9
Antal barn i föräldrahemmet ...	—	1,1	3,0	—	1,3
Barns eventuella död.....	—	1,1	—	—	0,6
Makens önskan; ändrad familjesituation.....	—	1,1	—	—	0,6
Summa %	100	100	100	100	100
Antal	25	92	33	7	157

Ej svar, vet inte: antal = 6 (3,7 %).

Tabell 40. Främsta orsak till att inte planera fler än ett visst antal barn, fördelat på planerad familjestorlek¹

Orsak	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4+ barn %	Totalt %
Ålder.....	37,5	45,6	27,1	16,4	27,0	26,9
Ekonomiska skäl.....	4,2	6,7	25,7	35,2	37,4	25,9
Arbetsbördan.....	4,2	6,7	16,1	28,5	25,0	18,6
Hälsa.....	4,2	15,6	9,3	9,7	6,2	9,7
Bostadssituationen.....	4,2	1,1	5,4	5,5	—	4,2
Besvär i samband med graviditet och förlossning ...	—	4,4	5,0	2,4	—	3,6
Hustruns förvärvsarbete ...	4,2	10,0	4,3	—	—	3,6
Bundenhet.....	—	1,1	2,9	0,6	2,1	1,8
Ansvar (ej ekonomiskt)	8,3	—	1,8	0,6	2,1	1,5
Övrigt.....	33,3	8,9	2,5	1,2	—	4,1
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	24	90	280	165	48	616

Ej svar, vet inte: antal = 52 (7,7 %). Gäller tabellerna 40—44.

¹ Uppgifter har här ej tagits med från dem som önskar 1—2 barn, 2—3 barn eller 3—4 barn.

Ekonomiska skäl ser emellertid ut att vara nästan lika ofta förekommande och anges av var fjärde hustru. Arbetsbördan kommer på tredje plats som angiven orsak till barnbegränsningen. I tabellen ställs även den anförda orsaken till att inte planera fler än ett visst antal barn i relation till det planerade barnantalet. Därav framgår att ekonomiska skäl samt arbetsbördan anföras som huvudorsak i markant ökande utsträckning ju fler barn man sagt sig planera. Skillnaden förefaller vara särskilt märkbar mellan kvinnor som planerar inget eller 1 barn å ena sidan och kvinnor som planerar 2 eller fler barn å andra sidan. Hustruns förvärvsarbete nämns jämförelsevis oftare bland dem som planerar endast 1 barn än bland övriga.

Vid en jämförelse mellan tabell 40 och tabell 33, som utvisar främsta orsak till att inte önska fler än ett visst antal barn, frapperas man främst av ålderns betydligt mer dominerande betydelse i tabell 40 (ca 27 % mot knappt 6 % i tabell 33).

Tabell 41. Främsta orsak till att inte planera fler än ett visst antal barn, fördelat på familjens socialgrupp

Orsak	Social- grupp 1 %	Social- grupp 2 %	Social- grupp 3 %	Jord- brukare %	Totalt %
Ålder.....	26,5	26,7	26,6	31,7	26,9
Ekonomiska skäl.....	14,3	23,1	30,3	22,0	25,9
Arbetsbördan.....	28,6	20,8	15,8	17,1	18,6
Hälsa.....	8,2	9,1	10,2	12,2	9,7
Bostadssituationen.....	4,1	2,7	5,3	4,9	4,2
Besvär i samband med graviditet och förlossning.....	2,0	4,5	3,0	4,9	3,6
Hustruns förvärvsarbete.....	6,1	4,5	2,6	2,4	3,6
Bundenhet.....	2,0	2,3	1,6	—	1,8
Ansvar (ej ekonomiskt).....	2,0	2,3	1,0	—	1,5
Övrigt.....	6,2	4,0	3,6	4,9	4,1
Summa %	100	100	100	100	100
Antal	49	221	304	41	616

Detta visar vad som tidigare berörts, nämligen skillnaden mellan de angivna svaren på frågor som avser orsak till att inte önska, respektive frågor rörande orsak till att inte planera fler än ett visst barnantal. Vad beträffar övriga förekommande svar finner man dock i stort sett samma tendenser i de båda tabellerna.

Vad beträffar *socialgruppsfördelningen* förefaller det enligt tabell 41 som om ekonomiska skäl tillmäts den största betydelsen inom socialgrupp 3 och jämförelsevis minsta betydelsen inom socialgrupp 1. Åldersskäl anges som orsak i ungefär samma utsträckning inom alla socialgrupperna, dock något oftare bland jordbrukare. Arbetsbördan nämns däremot oftast inom socialgrupp 1 och minst ofta i socialgrupp 3. Hustruns förvärvsarbete tycks spela in i största utsträckning i socialgrupp 1.

Bortsett från skillnaderna vad beträffar ålderns betydelse i denna tabell jämfört med tabell 34, kan iakttagas i stort sett samma förhållanden mellan olika socialgrupper när det gäller orsakerna till att inte önska respektive inte planera fler än ett visst antal barn. Socialgrupp 1 har dock oftare nämnt hustruns förvärvsarbete enligt tabell 41 än enligt tabell 34.

Tabell 42. Främsta orsak till att inte planera fler än ett visst antal barn, fördelat på hustruns ålder

Orsak	—25 år %	26—30 år %	31—35 år %	36—40 år %	41—45 år %	Totalt %
Ålder.....	2,3	—	11,7	38,9	70,2	26,9
Ekonomiska skäl.....	46,5	46,1	27,0	13,5	5,7	25,9
Arbetsbördan.....	30,2	24,6	21,9	16,7	5,0	18,6
Hälsa.....	1,2	7,9	13,9	14,3	8,5	9,7
Bostadssituationen.....	7,0	4,8	6,6	1,6	2,1	4,2
Besvär i samband med gra- viditet och förlossning... ..	—	4,0	6,6	3,2	2,8	3,6
Hustruns förvärvsarbete... ..	2,3	3,2	7,3	2,4	2,1	3,6
Bundenhet.....	3,5	2,4	2,9	0,8	—	1,8
Ansvar (ej ekonomiskt)....	1,2	2,4	0,7	2,4	0,7	1,5
Övrigt.....	5,8	4,8	1,5	6,4	2,8	4,1
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	86	126	137	126	141	616

Av tabell 42 kan man utläsa ett samband mellan kvinnans ålder och främsta angivna orsak till att inte planera fler än ett visst antal barn. I de högsta åldersgrupperna är åldern helt naturligt det dominerande svarsalternativet. I de yngre åldrarna anger däremot nära hälften ekonomiska skäl som den främsta orsaken. Arbetsbördan nämns likaså oftast av de yngre.

Vid en jämförelse mellan tabellerna 42 och 35 finner man betydande skillnader mellan svarsfördelningarna, främst hänförlig till ålderns dominans i de högre åldersgrupperna vad gäller tabell 42. Jämförs enbart åldrarna under 30 år finner man dock i stort sett samma svarsfördelning i de båda tabellerna.

Tabell 43. Främsta orsak till att inte planera fler än ett visst antal barn, fördelat på gemensam inkomst, kr/mån.

Orsak	—1 000	1 001—	1 501—	2 001—	3 001—	Totalt
	kr	1 500 kr	2 000 kr	3 000 kr	kr	
	%	%	%	%	%	%
Ålder	13,2	20,3	30,2	28,9	34,7	26,9
Ekonomiska skäl	26,3	32,5	26,5	25,8	10,7	25,9
Arbetsbördan	21,0	19,8	19,1	18,9	14,7	18,6
Hälsa	18,4	9,9	7,4	8,2	14,7	9,7
Bostadssituationen	5,3	7,6	4,9	0,6	2,7	4,2
Besvär i samband med graviditet och förlossning	5,3	4,7	2,5	2,5	5,3	3,6
Hustruns förvärvsarbete	2,6	2,3	2,5	3,2	10,7	3,6
Bundenhet	—	—	2,5	4,4	—	1,8
Ansvar (ej ekonomiskt)	2,6	0,6	1,9	1,9	1,3	1,5
Övrigt	5,3	2,3	2,5	5,7	5,3	4,1
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	38	172	162	159	75	616

När det gäller svarsfördelningen inom olika *inkomstgrupper* utvisar tabell 43 att ekonomiska skäl angivits oftast av dem som har en inkomst mellan 1 000 och 1 500 kr. Några större skillnader är emellertid inte märkbara, utom mellan den allra högsta inkomstgruppen och de övriga. Som synes visar åldersskälen en stigande frekvens med ökande inkomst. Om man bortser från ålderns relativt

Tabell 44. Främsta orsak till att inte planera fler än ett visst antal barn, fördelat på antal födda barn.

Orsak	0 barn	1 barn	2 barn	3 barn	4 + barn	Totalt
	%	%	%	%	%	
Ålder	20,8	28,0	29,3	18,4	39,3	26,9
Ekonomiska skäl	33,3	26,9	22,4	27,5	32,1	25,9
Arbetsbördan	14,6	17,1	16,9	28,6	17,9	18,6
Hälsa	4,2	7,8	11,2	13,3	7,1	9,7
Bostadssituationen	2,1	2,6	5,2	7,1	—	4,2
Besvär i samband med graviditet och förlossning	—	3,1	5,6	2,0	—	3,6
Hustruns förvärvsarbete	2,1	6,2	3,6	—	—	3,6
Bundenhet	2,1	1,6	2,4	—	3,6	1,8
Ansvar (ej ekonomiskt)	4,2	1,0	1,6	1,0	—	1,5
Övrigt	16,6	5,7	1,6	2,0	—	4,1
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	48	193	249	98	28	616

dominerande betydelse i tabell 43 är svarsfördelningen i övrigt inom de olika inkomstgrupperna här i stort sett likartad som när det gäller önskat barnantal, tabell 36.

Tabell 44 sätter den främsta angivna orsaken till att inte planera fler än ett visst antal barn i relation till *faktiskt barnantal*. Det visar sig liksom tidigare att ekonomiska skäl tycks nämnas något oftare bland de barnlösa, men här även bland dem som har mer än 3 barn. Arbetsbördan liksom också bostadssituationen anges oftast av trebarnsmödrarna. Vid en jämförelse med motsvarande tabell (37) avseende önskat barnantal synes — bortsett från åldersskälen — i stort sett likartade tendenser göra sig gällande i de båda tabellerna. Ett undantag härvidlag skulle möjligen utgöras av de barnlösa kvinnorna och mödrarna med fler än 3 barn, vilka nämner arbetsbördan förhållandevis mer sällan i tabell 44 än i tabell 37, jämfört med övriga grupper. Detta torde delvis kunna ses mot bakgrunden av ålderns olika inverkan i de båda tabellerna.

d. Rangordningen av vissa bestämda anledningar till att inte planera fler än ett visst antal barn

Tabell 45 visar att ekonomin här ser ut att vara det vanligast förekommande skälet till att inte planera fler barn (än ett visst antal) ytterligare. (Ju lägre poäng ett alternativ har, desto viktigare har intervjupersonerna ansett det vara.) Härnäst i betydelse kommer tydligen arbetsbördan och därpå bundenheten. Alternativet »bundenhet», som inte alls nått någon framskjuten plats vid de öppna frågorna, har alltså här kommit som nummer tre. Det kan som tidigare nämnts misstänkas, att intervjupersonerna vid de öppna frågorna lagt in även bundenheten i vad som betecknats som arbetsbördan, och att de alltså i själva verket kanske med ett svar som »det blir alldeles för arbetsamt med fler barn» menat både själva arbetsbördan och bundenheten till hemmet.

Familjens ekonomi har tydligen den förhållandevis största betydelsen beträffande barnantalet inom socialgrupp 3, något mindre bland jordbrukare och minst i socialgrupp 1.

Bostaden nämns oftast som orsak inom socialgrupp 3. Till viss del tycks det alltså föreligga överensstämmelse mellan rangordningsfrågan, uppdelad på socialgrupper, och den öppna frågan om främsta orsak till att inte planera fler än ett visst antal barn, fördelat på socialgrupp (tabell 41). Dock får åldern tydligen en något mindre framskjuten plats vid rangordningsfrågan än vid den öppna frågan.

Tabell 45. Medelrangnummer för orsaker till att inte planera fler än ett visst antal barn, fördelat på familjens socialgrupp

Orsak	Soc. gr. 1		Soc. gr. 2		Soc. gr. 3		Jordbrukare		Totalt	
	Medelrang	Antal	Medelrang	Antal	Medelrang	Antal	Medelrang	Antal	Medelrang	Antal
Familjens ekonomi.....	4,51	45	3,70	210	3,11	303	3,36	44	3,44	602
Arbetsbördan.....	3,54	46	3,84	217	3,76	302	2,75	44	3,70	609
Bundenhet.....	3,80	44	3,39	214	4,36	300	3,93	41	4,14	599
Ålder.....	3,76	45	4,00	207	4,48	295	3,88	42	4,21	589
Bostadens storlek.....	4,81	42	4,55	204	4,18	300	5,37	41	4,44	587
Besvär i samband med graviditet o. förlossning...	5,02	44	4,64	204	4,96	286	4,54	43	4,82	577
Hälsa.....	4,91	43	4,97	194	4,90	291	4,30	43	4,88	571
Hustruns förvärvsarbete..	4,62	42	5,12	203	5,38	286	6,98	40	5,34	571

Tabell 46. Medelrangnummer för orsaker till att inte planera fler än ett visst antal barn, fördelat på hustruns ålder

Orsak	—25 år		26—30 år		31—35 år		36—40 år		41—45 år		Totalt	
	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal
Familjens ekonomi	2,32	84	2,75	126	3,20	138	3,89	128	4,66	127	3,44	602
Arbetsbördan	3,37	86	3,28	128	3,72	137	3,81	127	4,19	132	3,70	609
Bundenhet	4,14	87	3,64	127	3,82	134	4,60	123	4,52	129	4,14	599
Ålder	6,47	74	6,42	114	4,92	130	2,78	133	1,93	139	4,21	589
Bostadens storlek	3,22	83	3,79	121	4,34	133	5,08	125	5,33	126	4,44	587
Besvär i samband med graviditet o. förlossn.	4,86	79	5,03	118	4,80	129	4,83	123	4,63	129	4,82	577
Hälsa	5,01	75	5,38	116	4,90	127	4,64	124	4,59	130	4,88	571
Hustrunsförvärvsarbete	5,68	79	4,97	119	5,26	130	5,61	120	5,29	124	5,34	571

I tabell 46 sätts rangordningspoängen i relation till hustruns ålder, varvid framkommer att familjeekonomin oftast har angivits som orsak av den yngsta åldersgruppen. Även bostadens storlek synes ha stor betydelse i sammanhanget för dem som är under 25 år, medan åldern kommer som klar främsta orsak i åldrarna över 35 år. Arbetsbördan ser ut att tillmätas den förhållandevis största betydelsen av dem som är 26—30 år.

Tabell 47 tar slutligen med inkomsten i bilden. Familjens ekonomi har som synes nämnts oftast bland dem som har en inkomst under 1 500 kr, medan arbetsbördan främst anges som orsak i inkomstklassen under 1 000 kr. Vad beträffar bostaden tycks man tillmäta den störst betydelse för barnantalet bland inkomsttagarna med 1 000—2 000 kr per månad.

Även vad beträffar orsaker till att inte önska fler än ett visst antal barn, respektive orsaker till att inte planera fler än ett visst antal barn, har analysen i vissa fall utvidgats till att omfatta även en tredje faktor. I fråga om orsaker till att inte önska fler än ett visst antal barn har det antydda sambandet mellan beroendevariabeln och familjens socialgrupp testats genom införande av variablerna in-

Tabell 47. Medelrangnummer för orsaker till att inte planera fler än ett visst antal barn, fördelat på gemensam inkomst, kr/mån.

Orsak	—1 000 kr		1 000—1 500 kr		1 501—2 000 kr		2 001—3 000 kr		3 001— kr		Totalt	
	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal
Familjens ekonomi	2,83	41	2,87	181	3,24	166	3,74	141	5,29	65	3,44	602
Arbetsbördan	3,38	40	3,58	178	3,90	167	3,60	149	3,94	67	3,70	609
Bundenhet	4,33	39	4,26	178	4,13	164	3,89	145	4,32	65	4,14	599
Ålder	4,63	40	4,72	174	4,30	159	3,68	138	3,65	71	4,21	589
Bostadens storlek	4,78	40	4,11	176	4,16	164	4,79	135	5,11	65	4,44	587
Besvär i samband med graviditet o. förlossn.	4,95	40	4,80	171	5,04	157	4,87	136	4,24	66	4,82	577
Hälsa	4,53	40	4,84	173	4,93	156	5,05	130	4,68	65	4,88	571
Hustrunsförvärvsarbete	6,09	39	6,12	168	5,38	156	4,61	135	4,23	66	5,34	571

komst, ålder, hustruns utbildning och hustruns yrke. Med vissa smärre variationer — ekonomin tycks exempelvis nämnas oftare i socialgrupp 2 än i socialgrupp 3 vad gäller inkomstklassen 2 000—3 000 kr, yrkesarbetande kvinnor, kvinnor med enbart folkskola samt med realexamen eller högre — förefaller sambandet mellan socialgrupp och orsak till att inte önska fler än ett visst antal barn kvarstå. Vidare kan nämnas att hustruns förvärsarbete helt naturligt har angivits som anledning huvudsakligen bland de yrkesarbetande kvinnorna. Samtidigt har dessutom faktorerna ålder och inkomst satts i relation till första nämnda orsak att inte vilja ha fler än ett visst antal barn. Därvid framkom vissa smärre avvikelser från tidigare skönjda tendenser. På det hela taget förefaller dock de ursprungliga sambanden mellan dels ålder, dels inkomst och orsak att inte vilja ha fler än ett visst antal barn kvarstå.

När det gäller den främsta angivna orsaken till att inte *planera* att försöka få fler än ett visst antal barn, har inverkan av variablerna socialgrupp, inkomst och antal födda barn analyserats tillsammans med åldersfaktorn, vilken ju visat sig vara speciellt dominerande som uppfattad orsak till att inte planera att skaffa sig fler än ett visst antal barn. Åldern tycks alltjämt vara den oftast nämnda orsaken i åldrarna över 35 år, oberoende av socialgrupp, inkomst och antal födda barn. Dessutom visar det sig att vad som tidigare antagits beträffande samband mellan socialgrupp, inkomst samt faktiskt barnantal och den beroende variabeln tycks bestå med vissa avvikelser, trots att kvinnans ålder konstanthållits vid analysen. (I åldersgruppen 26—30 år anges t. ex. ekonomin förhållandevis oftast som orsak bland kvinnor med fler än 2 barn, vilka ju totalt sett nämner detta skäl mer sällan än kvinnor utan barn eller med ett barn.)

5.4 Sammanfattning

Detta avsnitt av undersökningen har arbetat med i huvudsak två olika begrepp: dels de skäl man anger som orsak till att *önska* ett visst antal barn, dels de motiv man nämner som anledning till att *planera* ett bestämt antal barn ytterligare. Dessa båda begrepp har mätts genom två olika typer av frågor och givit två olika typer av svarsfördelningar. Undersökningen har delvis givit belägg för antagandet att man, när det rör sig om det önskade barnantalet, oftast tycks ange de motiv som rent allmänt bestämt inställningen till familjestorleken, medan man däremot förefaller att tänka mer på den förhandenvarande specifika situationen, när det gäller hur många barn man planerar att försöka få i framtiden. Det är viktigt att ha denna skillnad klar för sig.

I fråga om varför man ansett ett visst antal barn mest *idealiskt*, tycks ekonomin och arbetsbördan av resultaten att döma förekomma oftast bland de uppfattade orsakerna till att man inte vill ha ett större antal barn. När det gäller den aktuella *barnplaneringen*, visar det sig däremot att åldern totalt sett förefaller vara det vanligaste skälet, tätt följd av ekonomin. Att barnen skall få syskon är tydligen den viktigaste orsaken till att man inte säger sig vilja ha ett mindre antal barn.

Vad beträffar de allmänna *önskemålen* om ett visst barnantal framkommer vissa skillnader i fråga om de angivna orsakerna mellan olika socialgrupper, inkomstklasser och ålderskategorier och mellan kvinnor med olika antal barn, samt mellan kvinnor som önskat olika barnantal. Ekonomiska skäl betonas mest i socialgrupp 3, men nämns i nästan lika hög grad i socialgrupp 2, medan jordbrukare och socialgrupp 1 snarare betonar arbetsbördan. Den sistnämnda orsaken framhävs mest även i de högre inkomstklasserna, medan ekonomiska skäl kommer i främsta rummet bland dem som har en inkomst på 1 000—1 500 kr. Ekonomin förefaller

ha störst betydelse i de yngsta åldersgrupperna, och bland de barnlösa och bland ettbarnsmödrarna tycks man fästa större vikt vid ekonomin än man gör bland kvinnor med fler barn. Flerbarnsmödrarna betonar i stället arbetsbördan. Dock förefaller det som om ekonomin spelar en betydligt mer underordnad roll bland dem som önskat ett barn. Det är i stället kvinnorna som önskat 2 eller flera barn, vilka betonar ekonomin.

När det sedan gäller de angivna motiven för att inte *planera* fler än ett visst antal barn, tycks ett starkt samband mellan hustruns ålder och nämnd orsak i hög grad vara märkbart. I de högsta ålderskategorierna förefaller åldern vara den alltigenom dominerande anledningen till att man inte vill skaffa sig fler barn, medan ekonomin däremot överväger i åldrarna under 35 år. Vad redan nämnts om sambandet mellan socialgrupp, inkomst samt antal födda barn och främsta orsak till att inte önska fler än ett visst antal barn, synes gälla också när vi kommer till varför man inte *planerar* fler barn. Dessutom visar sig ett intressant samband mellan planerad familjestorlek och orsak till att inte *planera* fler barn. Ekonomin och arbetsbördan spelar i stort sett större roll, ju fler barn man *planerar* att försöka få.

Ovannämnda samband erhålls i stort sett även när intervjupersonerna *rangordnat* vissa angivna tänkbara orsaker till att inte vilja skaffa sig fler barn, och resultaten sätts i relation till hustruns ålder, socialgrupp och inkomst. — Dock bör uppmärksammas skillnaden mellan de två olika typerna av frågor som behandlar önskan och planering. Alderns dominans i det senare fallet är ju särskilt märkbar.

6. Samhällets stödåtgärder till barnfamiljerna

6.1 Rangordning av stödåtgärderna

Genom fråga 100 har erhållits en uppskattning av hur intervjupersonerna graderar vissa väsentliga stödåtgärder för barnfamiljerna. Samma system har använts som vid den föregående rangordningsfrågan, d. v. s. ju lägre poäng ett svarsalternativ fått, desto betydelsefullare har intervjupersonen ansett det vara. I det följande kommer i huvudsak att redovisas de medelvärdespoäng som räknats fram för varje svarsalternativ på grundval av intervjupersonernas gradering.

Den aktuella frågan lyder: »Samhället bidrar nu till barnkostnaderna genom bl. a. följande åtgärder (svarskort överlämnas): 1 = allmänna barnbidrag, 2 = studiebidrag, 3 = kontantbidrag vid barnsbörd, 4 = familjebostadsbidrag, 5 = fria skolmältider, 6 = fri tandvård och hälsokontroll. Skulle Ni på samma sätt som förut vilja gradera dessa åtgärder efter hur viktiga Ni anser dem vara. Börja med det Ni tycker är viktigast, sedan näst viktigast och så vidare.»

Tabell 49. Rangordning av allmänna barnbidraget, fördelat på antal barn i hushållet

Rang	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4+ barn %	Totalt %
1.....	48,8	48,0	54,3	62,6	65,9	53,6
2.....	12,5	19,1	16,7	20,3	13,6	17,5
3.....	17,0	8,6	10,1	7,3	15,9	10,3
4.....	9,1	12,5	8,0	5,7	2,3	8,9
5.....	9,1	7,0	7,0	3,3	2,3	6,4
6.....	3,4	4,7	3,8	0,8	—	3,4
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal	88	256	287	123	44	798

Ej svar, vet inte: antal = 12 (1,5 %).

Tabell 49 visar hur man procentuellt sett graderat åtgärden *allmänna barnbidrag*. Över hälften av alla intervjupersoner har satt det allmänna barnbidraget på första plats, och därmed alltså sagt sig anse det vara den viktigaste åtgärden. Det tycks även finnas ett samband mellan den vikt man fäst vid barnbidraget och det *antal barn* man har. Bland dem som har fler än 3 barn har nära två tredjedelar placerat barnbidraget på första plats. Inom samtliga grupper vinner dock barnbidraget den största anslutningen, oberoende av faktiskt barnantal.

Tabell 50 redovisar medelvärdespoängen för samtliga åtgärder, totalt samt uppdelat på *antal barn*. Allmänna barnbidraget kommer på främsta plats, och därefter i rangordning följer fri tandvård och hälsokontroll. I tredje rummet har man placerat studiebidraget och därpå kommer de fria skolmältiderna. Allra sist finner vi familjebostadsbidraget och näst sist kommer kontantbidraget vid barnsbörd.

Tabell 50. Medelrang för samhällets stödåtgärder till barnfamiljerna, fördelat på antal barn i hushållet

Åtgärd	0 barn		1 barn		2 barn		3 barn		4+ barn		Totalt	
	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal
Allmänna barnbidrag . . .	2,26	88	2,25	256	2,08	285	1,70	122	1,61	44	2,07	795
Fri tandvård och hälso-kontroll	2,77	88	2,66	256	2,67	289	2,84	122	2,70	44	2,71	799
Studiebidrag	3,57	87	3,68	255	4,00	285	4,20	122	4,58	43	3,91	792
Fria skolmältider	4,23	88	4,04	250	3,81	289	3,88	122	3,82	44	3,94	793
Kontantbidrag vid barns-börd	3,91	87	3,78	254	4,05	286	4,29	122	4,27	44	4,00	793
Familjebostadsbidrag . . .	4,21	87	4,49	252	4,35	284	4,11	122	3,88	43	4,32	788

Även här synes framgå hur antalet barn i hushållet inverkat på rangordningen av det allmänna barnbidraget. Vad beträffar studiebidraget gör sig däremot en motsatt riktning i sambandet gällande — det placeras främst av dem som ännu ej har några barn samt av ettbarnsmödrarna. Den fria tandvården och hälsovårds-kontrollen kommer främst bland dem som har 1 eller 2 barn, men värderas nästan lika högt bland dem som har mer än 3 barn. Fria skolmältider betonas mest av mödrar med 2 eller flera barn. Familjebostadsbidraget sätts främst bland dem som har mer än 3 barn.

Tabell 51. Medelrang för samhällets stödåtgärder, fördelat på familjens socialgrupp

Åtgärd	Soc.gr. 1+2		Soc.gr. 3		Jordbrukare		Totalt	
	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal	Medel-rang	Antal
Allmänna barnbidrag	2,20	341	1,98	396	1,93	58	2,07	795
Fri tandvård och hälsokontroll . . .	2,66	344	2,78	396	2,47	59	2,71	799
Studiebidrag	3,52	339	4,17	395	4,19	58	3,91	792
Fria skolmältider	3,96	340	3,95	394	3,63	59	3,94	793
Kontantbidrag vid barnsbörd	3,92	339	4,08	396	3,84	58	4,00	793
Familjebostadsbidrag	4,63	338	3,97	393	4,83	57	4,32	788

Av tabell 51 framgår hur kvinnor tillhörande olika socialgrupper fördelar sig i fråga om rangordningen av stödåtgärderna. Det förefaller som om barnbidraget sätts allra främst bland jordbrukare och inom socialgrupp 3, medan de båda övriga socialgrupperna värderar det något lägre. Dock kommer barnbidraget främst i alla socialgrupper om vi jämför åtgärderna sinsemellan. Tandvården och hälsokontrollen samt de fria skolmältiderna har de flesta förespråkarna bland jordbrukarna, medan familjebostadsbidraget nämnts i största utsträckning inom socialgrupp 3 och studiebidraget huvudsakligen i de båda högre socialgrupperna.

Tabell 52 visar att även inkomsten tycks stå i samband med de åtgärder man värderar högst. Sålunda nämns barnbidraget oftast i främsta rummet bland dem som har en inkomst på 1 000—1 500 kr/mån., därefter kommer den närmast högre inkomstgruppen. Vad beträffar studiebidraget förefinns en tydlig korrelation med inkomsten — denna åtgärd betonas mer ju högre inkomst man har. Kontantbidrag vid barnsbörd har fått en mer framskjuten plats i den lägsta inkomstgruppen,

Tabell 52. Medelrang för samhällets stödåtgärder, fördelat på gemensam inkomst, kr/mån.

Åtgärd	—1 000 kr		1 001—1 500 kr		1 501—2 000 kr		2 001—3 000 kr		3 001— kr		Totalt	
	Medelrang	Antal	Medelrang	Antal	Medelrang	Antal	Medelrang	Antal	Medelrang	Antal	Medelrang	Antal
Allmänna barnbidrag ...	2,14	58	1,79	225	1,99	216	2,15	198	2,84	88	2,07	795
Fri tandvård och hälso- kontroll.....	2,84	58	2,83	225	2,50	216	2,67	200	2,81	88	2,71	799
Studiebidrag.....	4,91	58	4,33	223	4,07	214	3,45	194	3,10	89	3,91	792
Fria skolmåltider.....	3,97	58	4,11	224	4,04	215	3,81	196	3,61	88	3,94	793
Kontantbidrag vid barns- börd.....	3,57	58	3,95	225	4,05	214	4,05	197	3,99	87	4,00	793
Familjebostadsbidrag...	4,12	58	3,91	223	4,32	214	4,66	194	4,64	87	4,32	788

medan familjebostadsbidraget förefaller att värdesättas mest av personer med en inkomst av 1 000—1 500 kr. Fria skolmåltider tycks däremot värderas högst i de översta inkomstgrupperna, medan tandvård och hälsokontroll har sin största betydelse i inkomstgruppen 1 500—2 000 kr.

Slutligen har en tredje variabel förts in vid analysen för att undersöka om de ovan relaterade sambanden i själva verket skulle vara att hänföra till denna tredje faktors inverkan. Sambandet mellan socialgrupp och rangordning av de sex åtgärderna ser ut att kvarstå även om antal barn i hushållet konstanthålls vid analysen. Oberoende av antal barn tycks man alltså värdera barnbidraget högre i socialgrupp 3 än i de båda högre socialgrupperna. Detta gäller dock huvudsakligen bland kvinnor med mindre än 3 barn. Vidare uppmärksammar man samma tendens vad beträffar studiebidragets placering som i tabell 51. Anmärkas bör kanske att den genomgående låga värderingen av studiebidraget bland kvinnor ur socialgrupp 3 ser ut att vara särskilt tydlig bland dem som har fler än 2 barn. Däremot tycks familjebostadsbidraget värderas särskilt högt av mångbarnsfamiljerna i socialgrupp 3. — För övrigt ser även sambandet mellan antal barn i hushållet och gradering av åtgärderna ut att kvarstå med vissa smärre variationer oberoende av socialgrupp.

6. 2 Önskemål avseende en eventuell ökning av samhällets stöd till barnfamiljerna

Förutom en ren gradering av de ovan nämnda stödåtgärderna för barnfamiljerna har intervjupersonerna även ombetts ange på vilket av dessa områden man helst skulle se en ökning av stödet. Fråga 102 har mätt inställningen till en eventuell ökning på något av de nämnda områdena: »Om samhället skulle utvidga sitt stöd till barnfamiljerna på något eller några av de här sex områdena, på vilket eller vilka av dem tycker Ni då det främst borde göras?»

Intervjupersonen skulle alltså endast nämna något eller några av de områden som hon tidigare graderat. Som det senare kommer att visa sig, har det trots detta inkommit en del svar där man t. ex. yrkat på en ändring av barnbidragets utformning.¹

¹ Vad beträffar svarsalternativet »bra som det är» (se tabell 53) bör måhända påpekas att skillnaden i attityd kanske är rätt likartad mellan dem som svarat »bra som det är» och dem som svarat »vet inte». De senare har dock ej räknats in i den procentuella svarsfördelningen utan redovisas separat.

Tabell 53. Första nämnda önskemål avseende en ökning av samhällets stöd till barnfamiljerna, fördelat på antal barn i hushållet

Åtgärd	0 barn %	1 barn %	2 barn %	3 barn %	4+ barn %	Totalt %
Allmänna barnbidrag.....	24,1	41,9	39,4	45,0	48,8	40,0
Studiebidrag.....	36,7	21,5	21,8	20,0	4,9	22,0
Familjebostadsbidrag.....	7,6	15,9	12,2	15,0	24,4	14,0
Fri tandvård o. hälsokontroll	13,9	8,5	10,7	6,7	7,3	9,5
Fria skolmåltider.....	1,3	1,2	2,5	4,2	2,4	2,2
Kontantbidrag vid barns- börd.....	2,5	1,2	1,8	—	2,4	1,4
Ändring av barnbidragets utformning.....	1,3	0,4	2,1	3,3	—	1,6
Bra som det är.....	12,7	8,9	8,6	5,8	9,8	8,8
Minskade bidrag.....	—	0,4	0,7	—	—	0,4
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal.....	79	246	279	120	41	767

Ej svar, vet inte..... 12,2 % 5,4 % 3,8 % 3,2 % 10,4 % 5,3 %
(antal = 43)

Tabell 53 visar att man bland de sex stödåtgärderna i största utsträckning säger sig föredra en ökning av det allmänna barnbidraget. Härnäst uppger man sig vilja ha högre studiebidrag, och därpå önskas en ökning av familjebostadsbidragen. Betoningen av ett ökat barnbidrag förefaller i stort bli starkare ju fler barn intervjupersonen själv har. Däremot gör sig den omvända tendensen gällande vad beträffar studiebidrag — här är det de barnlösa, som främst säger sig vilja få en ökning till stånd. Det är till och med en större andel av de barnlösa som förordar studiebidrag än som nämner barnbidrag. Likaså i fråga om tandvård och hälsokontroll vill man tydligen oftast få en ökning till stånd bland dem som inte har några barn. Familjebostadsbidraget nämns däremot oftast bland flerbarnsmöderna.

Tabell 54. Första nämnda önskemål avseende en ökning av samhällets stödåtgärder till barnfamiljerna, fördelat på familjens socialgrupp

Åtgärd	Social- grupp 1 %	Social- grupp 2 %	Social- grupp 3 %	Jord- brukare %	Totalt %
Allmänna barnbidrag.....	31,5	38,9	42,4	37,6	40,0
Studiebidrag.....	36,8	27,0	16,5	21,5	22,0
Familjebostadsbidrag.....	1,8	12,2	18,6	3,6	14,0
Fri tandvård o. hälsokontroll....	14,0	10,7	7,6	10,7	9,5
Fria skolmåltider.....	3,5	1,5	2,6	1,8	2,2
Kontantbidrag vid barnsbörd....	—	0,7	1,6	5,4	1,4
Ändring av barnbidragets utform- ning.....	1,8	1,5	1,8	—	1,6
Bra som det är.....	10,5	6,7	8,6	17,9	8,8
Minskade bidrag.....	—	0,7	—	1,8	0,4
Summa %	100	100	100	100	100
Antal.....	57	270	381	56	767

Ej svar, vet inte: antal = 43 (5,3 %). Gäller tabell 54—55.

Av tabell 54 framgår hur de olika socialgrupperna fördelar sig med avseende på önskemål om ett ökat stöd till barnfamiljerna. Därvid kan konstateras att en höjning av barnbidraget vinner störst anslutning inom socialgrupp 3 och minst inom socialgrupp 1, där man istället i stor utsträckning önskar förbättrade studiebidrag. Över huvud ser man ut att betona studiebidraget mest i de högre socialgrupperna och minst i socialgrupp 3. Däremot får familjebostadsbidraget en mer framskjuten plats i socialgrupp 3, även när det gäller önskemål om förbättringar. Även socialgrupp 2 är här relativt väl företrädd. Förbättringar beträffande den fria tandvården och hälsokontrollen anses av resultaten att döma inte fullt så viktiga inom socialgrupp 3 — socialgrupp 1 ligger här främst. Bland jordbrukarna tycker så många som 18 % att det är »bra som det är» när det gäller stödet till barnfamiljerna.

Tabell 55. Första nämnda önskemål avseende en ökning av samhällets stöd till barnfamiljerna, fördelat på gemensam inkomst, kr/mån.

Åtgärd	—1 000	1 001—	1 501—	2 001—	3 001—	Totalt
	kr %	1 500 kr %	2 000 kr %	3 000 kr %	kr %	
Allmänna barnbidrag.....	35,7	47,6	41,6	36,1	28,8	40,0
Studiebidrag.....	21,4	9,5	22,5	31,4	30,0	22,0
Familjebostadsbidrag.....	14,3	17,1	16,7	11,3	6,0	14,0
Fri tandvård o. hälsokontroll	12,5	7,6	7,2	9,8	18,0	9,5
Fria skolmåltider.....	—	4,3	1,9	0,5	3,6	2,2
Kontantbidrag vid barns- börd.....	3,5	1,0	1,9	0,5	2,4	1,4
Ändring av barnbidragets ut- formning.....	1,8	1,0	1,9	1,5	1,2	1,6
Bra som det är.....	10,5	11,9	6,2	7,2	9,6	8,8
Minskade bidrag.....	—	—	—	1,5	—	0,4
Summa %	100	100	100	100	100	100
Antal.....	57	210	209	194	83	767

Genom tabell 55 kan vi konstatera att även *inkomsten* tycks stå i samband med de åtgärder intervjupersonerna förordar. Bortsett från den lägsta inkomstklassen minskar betoningen av allmänna barnbidraget med ökade familjeinkomster. Däremot vill man tydligen oftare se en ökning av studiebidragen ju större inkomst man har. Förbättringen av familjebostadsbidragen får flera förespråkare ju lägre inkomsten är. Dock ser detta inte ut att gälla bland de allra lägsta inkomsttagarna.

Liksom i det föregående har analysen utvidgats till att omfatta även en tredje faktor. Sambandet mellan socialgrupp och önskemål tycks i stort sett kvarstå oberoende av antal barn i hushållet. Skillnaden mellan socialgrupp 3 och de båda högre socialgrupperna vad beträffar barnbidraget synes dock främst ge sig till känna bland kvinnor med mindre än 3 barn. En liknande tendens förmärktes ju också vad beträffar graderingen av de olika stödåtgärderna. Även sambandet mellan inkomst och önskemål tycks med vissa smärre avvikelser kvarstå oberoende av antal barn i hushållet. Likaså förefaller sambandet mellan antal barn i hushållet och önskemålen om ökade stödåtgärder kvarstå oberoende av socialgruppsstillhörighet och inkomst. Önskemål om en ökning av allmänna barnbidraget förekommer dock något mer sällan bland tvåbarnsmödrarna än ettbarnsmödrarna, om socialgruppsstillhörigheten konstanthålls.

Tabell 56. Övriga önskemål avseende samhällets stöd till barnfamiljerna

Önskemål	%
Bostäder	21,4
Daghem	12,8
Lekskolor	12,2
Skattelättnader	11,0
Hjälp till handikappade barn	6,1
Lekplatser	5,2
Utbildning	4,9
Hälsovård	4,9
Fritidslokaler, ungdomsgårdar	4,6
Hjälp till ensamma mödrar	4,6
Barntillsyn vid tillfällig bortovaro	2,8
Hembjälp	2,4
Övrigt	7,0
Summa %	100
Antal	327

404 intervjupersoner (55,3 %) har ej angivit några övriga önskemål.

Tabell 56 grundar sig på svaren från fråga 102 a, vilken lyder »Tycker Ni att samhället borde utvidga stödet till barnfamiljerna på något eller några andra områden än dem vi förut talat om?» — Avsikten har alltså varit att undersöka om intervjupersonen har några önskemål vad beträffar även *andra områden* där samhället skulle kunna utvidga stödet till barnfamiljerna — förutom de sex tidigare nämnda.

Det är av vikt att här observera att endast 44,7 % av dem som erhållit den aktuella frågan verkligen sagt sig vilja få ett ökat stöd till stånd på något specificerat område. Drygt hälften av de tillfrågade har alltså besvarat frågan nekande. Procentsiffrorna i tabellen hänför sig endast till den andel som nämnt ett visst område, där hon ansett samhällets stöd böra utvidgas.

Tabellen visar att av de områden där man ansett ett ytterligare stöd önskvärt nämns bostadsområdet av förhållandevis flest personer. Svaren innefattar här dels önskemål om rymligare och bekvämare bostäder, dels önskemål om billigare bostäder. Drygt 12 % nämner just rymligare och bättre bostäder, medan nära 4 % önskar större tillgång på bostäder och ca 3 % är inriktade på kostnadsaspekten. — Det är dock svårt att utläsa vad en intervjuperson egentligen avser med ett svar som »bättre bostäder», varför det är mindre meningsfullt att redogöra för de olika aspekter som man tyckt sig kunna utläsa av svar som hänför sig till bostadsområdet.

Daghem — innefattande även familjedaghem och fritidshem — förordas av en förhållandevis stor andel av dem som angivit några särskilda önskemål. Likaså vill man se en ökad tillgång vad beträffar lekskolor. Man har också önskat skattelättnader, och till denna svarskategori har även förts önskemål om ökat förvärvs-avdrag.

6.3 Sammanfattning

Redovisningen av materialet i detta avsnitt ger vid handen att bland samhällets stödåtgärder till barnfamiljerna värderas det allmänna barnbidraget främst. På andra plats kommer den fria tandvården och hälsokontrollen och därefter studie-

bidraget samt fria skolmåltider. Värderingen av barnbidraget ökar ju fler barn familjen har. Studiebidraget kommer i stället främst bland dem som inte har några barn och bland ettbarnsmödrarna.

Ett samband förefaller även ge sig till känna mellan socialgruppsstillhörighet och gradering av åtgärderna. Barnbidraget intar den mest framträdande positionen bland jordbrukare och inom socialgrupp 3, medan de övriga socialgrupperna ger det en något mindre framskjutna plats. Studiebidraget når en jämförelsevis högre position i socialgrupp 1 och 2, medan familjebostadsbidraget värderas högst bland mångbarnsfamiljerna i socialgrupp 3.

Ett visst samband framträder även mellan inkomst och rangordning av de nämnda åtgärderna. Barnbidraget placeras främst i inkomstklassen 1 000—1 500 kr, medan studiebidraget tycks få en högre position ju högre inkomst intervju-personen har.

Vad beträffar önskemål om ett eventuellt ökat stöd till barnfamiljerna på något av de nämnda områdena, föreligger även här samma dominans för det allmänna barnbidraget. På andra plats kommer önskemål om förbättrade studiebidrag och därpå familjebostadsbidragen. Ju fler barn man har, desto mer betonar man önskemålet om en ökning av barnbidraget, medan studiebidraget oftare nämns bland de barnlösa kvinnorna.

I stort sett återfinnes samband av samma art som när det gällde själva graderingen av åtgärderna. Socialgrupp 3 betonar sålunda en förbättring av barnbidraget och familjebostadsbidraget i högre grad, medan socialgrupp 1 och 2 fäster förhållandevis större vikt vid studiebidraget. Likaså framhäver inkomstgruppen 1 000—1 500 kr oftast en ökning av barnbidraget, medan de högsta inkomstklasserna anser studiebidraget i första hand böra förbättras.

Utöver de fasta svarsalternativen har önskemål framförts om bl. a. flera, bättre och billigare bostäder, förbättrade tillsynsmöjligheter för barn i förskoleåldern samt skattelättnader för barnfamiljerna.

7. De uppfattade barnkostnaderna

7.1 Allmänt om materialet

Ett antal frågor i intervjuformuläret har avsett att belysa till vilka belopp intervjupersonerna uppskattar kostnaderna för sina barn. Som redan nämnts måste man vara ytterst restriktiv vid tolkningen av de uppgifter som här kommer fram. Intervjupersonerna har endast ombetts försöka göra en skönsmässig uppskattning av hur stora utgifter familjen haft för varje barn med avseende på vissa poster i familjebudgeten. I en del fall har kostnadsuppgifterna avsett en så lång tidsperiod som de senaste 12 månaderna. Naturligt nog blir de erhållna svaren i hög grad ungefärliga, och det måste betonas att det alltså hela tiden rör sig om de uppfattade barnkostnaderna.

Frågeformuläret innehåller en rad frågor som gäller utgifterna för olika poster i familjebudgeten. Totalsumman för familjens barnkostnader har sedan räknats fram genom en summering av utgifterna på de enskilda posterna. Vidare har endast utgifterna för barn som vistas i hushållet tagits med. När det gäller hemmavarande barn med egna inkomster har föräldrarnas kostnader för dessa barn räknats in. Föräldrarnas totala utgifter för sina barn kan nämligen ha betydelse för deras inställning till familjestorleken.

Vidare bör nämnas att intervjuerna inte gått ut på att söka »provocera fram» en kostnadsuppgift i de fall där intervjupersonen inte ansett sig ha några utgifter för barnen. Eftersom huvudsyftet med frågorna om kostnaderna för barnen snarare varit att söka klargöra vilken inställning man bland mödrar i allmänhet har till barnens andel av familjens utgifter än att göra en beräkning av de faktiska barnkostnaderna, har sådana svar godtagits som t. ex. »Jag anser inte barnen ha någon del i bostadskostnaderna, eftersom vi skulle ha samma bostad även om vi inte hade några barn». Svar av denna typ har erhållits i många fall, särskilt när det gällt barnens andel i familjens gemensamma konsumtion, t. ex. bostad och semestervistelse. Inga försök har gjorts att utifrån några yttre oberoende kriterier räkna fram ett »rimligt» värde på barnens andel i den gemensamma konsumtionen, utan intervjupersonens egen uppskattning härav har i princip godtagits. Av bl. a. denna anledning är resultaten i denna undersökning inte fullt jämförbara med de av socialstyrelsen utförda undersökningarna rörande de genomsnittliga barnkostnaderna.

Vad beträffar de enskilda frågorna kan nämnas att fråga 48 avser att mäta kostnaderna för bostaden i genomsnitt för varje barn och månad, medan fråga 51 gäller utgifterna för mat i genomsnitt per vecka. Båda frågorna föregås av en fråga rörande familjens totala utgifter för bostad respektive mat under samma tidsperiod. Detta förmodades vara till hjälp då intervjupersonen skulle försöka ange kostnaderna för varje barn. Dessutom gavs därmed möjlighet att vid bearbetningen av de inkomna svaren kontrollera att ingen uppgivit barnkostnaderna till ett större belopp än utgifterna för hela familjen. Därmed erhöles även ett visst mått på tillförlitligheten hos svaren.

Fråga 53 rör kostnaderna för barnens kläder under de senaste 12 månaderna och föregås av en fråga om klädkostnaderna för hela familjen. Fråga 54 avser kostnaderna för fickpengar i genomsnitt per vecka, medan fråga 55 gäller genomsnittskostnaderna för leksaker, hobby och sport under de senaste 12 månaderna. Fråga 57 behandlar feriekostnader — både vad beträffar resor och vistelse — under de senaste 12 månaderna, och fråga 58 berör eventuella övriga reskostnader — i genomsnitt per vecka. Genom fråga 59 erhålls uppgift om eventuella utgifter under de senaste 12 månaderna för tandvård och sjukvård, medan kostnaderna för barntillsyn i genomsnitt per vecka belyses genom fråga 65 a. Fråga 66 gäller de senaste 12 månadernas skolutgifter, och fråga 69 avser slutligen eventuella övriga utgifter för barnens räkning under de senaste 12 månaderna. Här har man tagit upp bl. a. kostnader för möbler och inventarier, nyanskaffningar med anledning av ett barns tillkomst, presenter åt barnen till jul och födelsedagar, försäkringar. — Vad beträffar frågornas exakta lydelse hänvisas till bilaga 2.

Vid bearbetningen har *den genomsnittliga årskostnaden per barn* räknats fram. Kvantifierbara svar har erhållits från följande antal mödrar och avseende följande antal barn.

Antal födda barn	Antal mödrar	Totalt antal barn i hushållen
1.....	239	239
2.....	255	509
3.....	94	282
4.....	22	84
5.....	5	25
6.....	1	6
7.....	1	7
	617	1 152

Dessutom har uppgifter erhållits avseende kostnaderna för ytterligare 7 barn, medan uppgift om antal barn i hushållet saknas i dessa fall.

7.2 Redovisning av totala barnkostnader

Tabell 57. De uppfattade kostnaderna per barn och år, fördelat på antal barn i hushållet

	1 barn kr	2 barn kr	3 barn kr	4+ barn kr	Totalt ¹ kr
Medelkostnad för familjens samtliga barn.....	2 776	5 601	7 721	7 915	4 930
Medelkostnad per barn.....	2 776	2 801	2 574	1 817	2 640
Antal barn.....	239	509	282	122	1 152

¹ Totalbeloppen har avrundats till närmaste tiotal kronor.

Tabell 57 visar hur de uppfattade totala barnkostnaderna fördelar sig bland familjer med olika *antal barn i hushållet*. Sammanfattningsvis synes man i genomsnitt uppskatta sina barnkostnader under det senaste året till 4 930 kr per familj och till 2 640 kr per barn. Familjer med 1 eller 2 barn säger sig ha i stort sett lika kostnader per barn, medan utgifterna per barn sedan sjunker, ju flera barn familjen har.

Tabell 58. Uppfattade kostnader per barn och år, fördelat på barnets ålder

	0—2 år kr	3—6 år kr	7—12 år kr	13—16 år kr	17— år kr	Totalt kr
Medelkostnad per barn	1 789	2 335	2 796	3 419	3 144	2 640
Antal barn	183	320	373	182	99	1 159

I tabell 58 är de uppfattade genomsnittskostnaderna per barn fördelade på barn i olika åldrar. Fram till 16-årsåldern förefaller utgifterna per barn att stiga successivt för att sedan avta efter fyllda 17 år. Detta skulle kanske kunna förklaras av att en relativt stor andel ungdomar över 16 år själva delvis bidrar till sin försörjning, trots att de sammanbor med föräldrarna. Det är vidare att märka att de här redovisade utgifterna upptar kostnader för småbarnens vård och tillsyn endast i de fall det förekommit direkta kontantutgifter. Däremot ingår inte värdet av t. ex. moderns arbetsinsats i hemmet.

Tabell 59. De uppfattade kostnaderna per barn och år, fördelat på familjens socialgrupp

	Social- grupp 1 kr	Social- grupp 2 kr	Social- grupp 3 kr	Jord- brukare kr	Totalt kr
Medelkostnad per barn	3 857	3 003	2 323	1 811	2 640
Antal barn	86	403	585	85	1 159

Av resultaten som presenteras i tabell 59 tycker man sig kunna märka ett visst samband mellan familjens socialgrupp och uppfattade barnkostnader. Vad som här särskilt bör påpekas är jordbrukarnas förhållandevis låga uppskattningar av barnkostnaderna. Man uppskattar sina kostnader för barnen förhållandevis högst i socialgrupp 1, följt av socialgrupp 2 och därefter socialgrupp 3.

Tabell 60. De uppfattade kostnaderna per barn och år, fördelat på makarnas gemensamma månadsinkomst

	—1 000 kr	1 001— 1 500 kr	1 501— 2 000 kr	2 001— 3 000 kr	3 001— kr	Totalt kr
Medelkostnad per barn	1 578	2 044	2 593	3 114	4 172	2 640
Antal barn	86	348	318	273	117	1 159

Att döma av tabell 60 föreligger likaledes — inte helt överraskande — ett samband mellan föräldrarnas gemensamma inkomst och deras uppfattade barnkostnader. I den lägsta inkomstklassen uppger man sig ha en kostnad av i genomsnitt 1 578 kr för varje barn, medan utgifterna i den högsta inkomstgruppen uppskattas till 4 172 kr. Kostnadsökningen mellan inkomstklasserna uppgår till ungefär 500 kr, utom mellan den högsta och den näst högsta gruppen, där ökningen uppgår till det dubbla.

Tabell 61. De uppfattade kostnaderna per barn och år, fördelat på hustruns yrke.

	Yrkesarbetande			Hemma- fruar kr	Totalt kr
	Social- grupp 1+2 kr	Social- grupp 3 kr	Totalt kr		
Medelkostnad per barn.....	3 462	2 671	3 102	2 418	2 640
Antal barn.....	201	168	369	790	1 159

Tabell 61 visar att man säger sig ha större utgifter för barnen i de familjer där hustrun har förvärvsarbete. Detta borde också falla sig naturligt med tanke på resultaten i föregående tabell, eftersom man bör kunna förvänta sig en viss överensstämmelse mellan familjens inkomst och hustruns sysselsättning.

Tabell 62. De uppfattade kostnaderna per barn och år, fördelat på familjens bostadsort

	Sto- holm, Göte- borg, Malmö kr	Annan större tätort kr	Mindre tätort kr	Lands- bygd kr	Totalt kr
Medelkostnad per barn.....	3 653	2 668	2 488	2 197	2 640
Antal barn.....	172	312	381	294	1 159

Tabell 62 ställer de uppfattade kostnaderna för barnen i relation till familjens bostadsort. Som väntat — eftersom jordbrukarna uppskattat sina barnkostnader till det förhållandevis lägsta beloppet i jämförelse med övriga grupper — uppger man sig ha lägre barnkostnader på landsbygden än i övriga orter. Kostnaden tycks bli allt högre ju större tätort man bor i. Skillnaden mellan de medelstora tätorterna och storstäderna uppgår till nära 1 000 kr.

7.3 Redovisning av barnkostnader fördelade på olika utgiftsposter

I de föregående tabellerna har lämnats en redogörelse för de uppfattade totala barnkostnaderna. Resultaten har erhållits genom en summering av de nämnda utgifterna på vissa olika poster i familjebudgeten. I det följande skall vi emellertid redovisa kostnaderna uppdelade på dessa olika poster.

Av tabell 63 kan man utläsa att den största utgiftsposten för barnen är matkon- tot. Man har alltså genomsnittligt uppskattat matkostnaderna till 1 337 kr för varje barn och år. Den närmast mest betydande posten tycks vara bostadskostnaderna (410 kr), varefter följer klädkostnaderna (365 kr). Leksaker, hobby och sport betingar en uppskattad kostnad om 122 kr per år, medan man i genomsnitt säger sig betala ca 100 kr för tillsyn och ungefär 90 kr för barnens semester. Utgifterna synes öka med barnets ålder i fråga om mat, reskostnader, hälsovård och skolutgifter. Vad beträffar de uppfattade kostnaderna för bostad, kläder, fickpengar, leksaker, hobby, sport ökar dessa jämnt fram till 17-årsåldern, där en viss nedgång ger sig till känna. Vad beträffar semesterutgifterna förefaller skillnaden mellan den äldsta och den näst äldsta åldersgruppen vara närmast obefintlig. Till- synskostnaderna är däremot av naturliga skäl störst i åldern 3—6 år. Som tidigare nämnts ingår dock här endast direkta utgifter för barntillsynen, t. ex. dag- hems- eller lekskoleavgifter.

Tabell 63. De uppfattade kostnaderna per barn och år, uppdelade på olika utgiftsposter samt fördelat på barnets ålder

Medelkostnad per barn för	0—2 år kr	3—6 år kr	7—12 år kr	13—16 år kr	17— år kr	0—16 år kr	Totalt kr
Bostad.....	275	371	430	541	476	405	410
Mat.....	1 059	1 208	1 384	1 535	1 728	1 301	1 337
Kläder.....	228	295	411	581	272	374	365
Fickpengar.....	5	21	81	196	171	70	78
Leksaker, hobby, sport.....	42	99	166	190	57	128	122
Semester (inkl. resor).....	14	45	115	157	154	84	90
Övriga resekostnader.....	—	—	14	46	67	13	17
Hälsovård.....	26	38	36	46	68	36	39
Tillsyn.....	45	220	95	—	—	108	99
Skolutgifter.....	—	6	22	40	123	16	25
Övrigt.....	96	31	43	86	27	56	53
Summa kr	1 790	2 334	2 797	3 418	3 143	2 591	2 635
Antal barn	183	320	373	182	99	1 058	1 159

Tabell 64. De uppfattade kostnaderna per barn och år, uppdelade på olika utgiftsposter samt fördelat på antal barn i hushållet

Medelkostnad per barn för	1 barn kr	2 barn kr	3 barn kr	4+ barn kr	Totalt kr
Bostad.....	394	451	435	215	410
Mat.....	1 385	1 396	1 305	1 056	1 337
Kläder.....	385	376	366	273	365
Fickpengar.....	84	82	68	74	78
Leksaker, hobby, sport.....	130	121	138	72	122
Semester (inkl. resor).....	80	96	103	58	90
Övriga resekostnader.....	15	24	15	3	17
Hälsovård.....	51	46	28	17	39
Tillsyn.....	145	132	40	10	99
Skolutgifter.....	31	28	24	8	25
Övrigt.....	76	50	52	30	53
Summa kr	2 776	2 802	2 574	1 816	2 635
Antal barn	239	509	282	122	1 159

I tabell 64 jämförs familjer med olika antal barn vad beträffar skilda utgiftsposter. I fråga om matkostnaderna har tvåbarnsfamiljerna uppgivit sig ha en något högre kostnad per barn än ettbarnsfamiljerna, medan beloppen raskt sjunker vid ett större barnantal. Samma förhållande tycks gälla vad beträffar bostadskostnaderna. I fråga om de uppfattade klädkostnaderna ser tendensen ut att vara jämnt fallande från ettbarnsfamiljerna till trebarnsfamiljerna, medan kurvan sjunker betydligt i fråga om familjer med fler än 3 barn. Utgifterna för tillsyn synes vara störst per barn räknat i familjer med endast 1 barn, men skillnaden mellan ett- och tvåbarnsfamiljerna är förhållandevis liten. Däremot är kostnaderna betydligt lägre bland familjer med fler än 2 barn. Kostnaderna för leksaker, hobby, sport samt för semester uppskattas till betydligt lägre belopp bland familjer med fler än 3 barn än bland de övriga. Fickpengarna tycks hålla sig relativt konstanta mellan familjer med olika antal barn.

Tabell 65. De uppfattade kostnaderna per barn och år, uppdelade på olika utgiftsposter samt fördelat på familjens socialgrupp

Medelkostnad per barn för	Social- grupp 1 kr	Social- grupp 2 kr	Social- grupp 3 kr	Jordbru- kare kr	Totalt kr
Bostad.....	751	478	335	264	410
Mat.....	1 553	1 424	1 296	984	1 337
Kläder.....	451	396	348	247	365
Fickpengar.....	89	89	70	78	78
Leksaker, hobby, sport.....	191	153	98	70	122
Semester (inkl. resor).....	297	130	42	19	90
Övriga resekostnader.....	52	17	14	7	17
Hälsovård.....	47	47	35	18	39
Tillsyn.....	278	171	37	—	99
Skolutgifter.....	52	26	19	39	25
Övrigt.....	97	73	29	85	53
Summa kr	3 858	3 004	2 323	1 811	2 635
Antal barn	86	403	585	85	1 159

Vad som i anslutning till tabell 59 anfördes beträffande sambandet mellan uppfattade barnkostnader och socialgrupp får stöd även av resultaten som presenteras i tabell 65. Även vid uppdelning av kostnaderna på de olika utgiftsposterna förefaller alltså sambandet mellan socialgrupp och uppfattade barnkostnader att bestå. Skillnaderna är särskilt stora vad beträffar kostnaderna för mat och bostad, och minst märkbara i fråga om fickpengar, hälsovård och skolutgifter. Bland jordbrukare anger man förhållandevis obetydliga kostnader för barnens semester, resekostnader och tillsyn, medan socialgrupp 1 vad beträffar tillsyn och semester förefaller uppskatta sina kostnader förhållandevis högt, jämfört med övriga socialgrupper.

Tabell 66. De uppfattade kostnaderna per barn och år, uppdelade på olika utgiftsposter samt fördelat på makarnas gemensamma månadsinkomst

Medelkostnad per barn för	—1 000 kr	1 001— 1 500 kr	1 501— 2 000 kr	2 001— 3 000 kr	3 001— kr	Totalt kr
Bostad.....	176	268	391	580	669	410
Mat.....	1 016	1 223	1 336	1 438	1 648	1 337
Kläder.....	172	318	360	405	551	365
Fickpengar.....	42	48	75	103	152	78
Leksaker, hobby, sport.....	51	86	119	157	214	122
Semester (inkl. resor)	5	29	56	147	296	90
Övriga resekostnader	3	8	20	10	70	17
Hälsovård.....	15	28	40	52	60	39
Tillsyn.....	51	1	121	98	377	99
Skolutgifter.....	29	12	20	39	46	25
Övrigt.....	20	23	55	87	90	53
Summa kr	1 580	2 044	2 593	3 116	4 173	2 635
Antal barn	86	348	318	273	117	1 159

Även *tabell 66* understryker de tidigare konstaterade resultaten. Även vad beträffar sambandet mellan *inkomst* och uppfattade barnkostnader tycks nämligen en likartad tendens som beskrivits ovan ge sig till känna vid uppdelning av materialet på olika utgiftsposter. Genomgående anges högre kostnader på de skilda posterna ju högre familjeinkomsten är. Dock har den lägsta inkomstgruppen uppgivit sig ha något högre kostnader för tillsyn och skolutgifter än den närmast högre inkomstklassen. Det tycks framför allt vara i de båda högsta inkomstklasserna man anser sig ha råd att kosta på barnen dyrbarare semester. Tillsynskostnaderna har uppgivits till betydligt högre belopp i den högsta inkomstklassen, jämfört med de övriga. Till skillnad från vad som ovan framkom vid jämförelse mellan olika socialgrupper, förefaller man uppskatta kostnaderna för barnens fickpengar till allt högre belopp ju högre inkomst man har.

På samma sätt som i de tidigare avsnitten har en tredje variabel förts in i analysen, för att klarlägga att inte denna tredje faktor i själva verket förorsakat ett funnet samband. Sålunda har undersökts sambandet mellan barnets ålder och uppfattade barnkostnader, oberoende av socialgrupp och oberoende av inkomst, varvid det visat sig att sambandet i stort sett tycks bestå. Likaledes förefaller sambanden mellan socialgrupp och uppfattade kostnader samt mellan inkomst och kostnader att kvarstå, oberoende av barnets ålder.

7.4 Sammanfattning

Av de resultat som här presenterats rörande de uppfattade barnkostnaderna kan utläsas, att de intervjuade kvinnorna uppskattat sina kostnader per barn och år till i genomsnitt 2 640 kr. Vidare framkommer ett samband mellan de uppfattade barnkostnaderna och det antal barn som ingår i hushållet, på så sätt att de uppskattade genomsnittskostnaderna per barn minskar successivt i hushåll med fler än 2 barn. Ett samband kan även märkas mellan uppfattad genomsnittskostnad och barnets ålder. Fram till och med 16-årsåldern ökar de uppskattade kostnaderna för barnet successivt med barnens ålder. Härvid har dock kostnaderna för vård och tillsyn medräknats endast beträffande direkta utgifter för familjen.

Vissa samband finns även mellan uppfattade utgifter för familjens barn och variablerna socialgrupp, inkomst, hustruns yrke samt bostadsort. Jordbrukare har uppskattat sina barnkostnader till det förhållandevis lägsta beloppet och därefter följer i ordning socialgrupp 3, socialgrupp 2 och socialgrupp 1. Vidare har den lägsta inkomstklassen också angivit sina barnkostnader till det lägsta beloppet, varefter de uppgivna beloppen ökar med stigande inkomst. Vad beträffar hustruns yrke ger sig sambandet till känna på så sätt att yrkesarbetande kvinnor säger sig ha större utgifter för barnen än hemmafruarna, och yrkeskvinnor med ett yrke som är att hänföra till socialgrupp 1 eller 2 uppger större kostnader för barnen än yrkeskvinnor med ett yrke som hänförs till socialgrupp 3.

De uppfattade barnkostnaderna har även redovisats uppdelade på olika poster i familjebudgeten. Matkontot innefattar totalt sett den största utgiftsposten. Därefter kommer utgifterna för bostad samt för kläder. Materialet har även här delats upp efter olika bakgrundsfaktorer: barnets ålder, antal barn i hushållet, familjens socialgrupp, föräldrarnas gemensamma inkomst. Även vad beträffar utgifterna för de enskilda posterna i budgeten synes det finnas samband — av samma typ som de ovannämnda — mellan var och en av bakgrundsfaktorerna och de uppfattade genomsnittskostnaderna per barn och år.

APPENDIX

Redogörelse för medelfelsberäkningar

Medelfelstabell 1. Medelantal önskade barn, fördelat på socialgrupp (tidigare redovisade i tabell 16), samt medeltalens medelfel

	Social- grupp 1	Social- grupp 2	Social- grupp 3	Jord- brukare	Totalt
Medelantal önskade barn.....	2,74	2,42	2,31	2,95	2,43
Medelfel.....	0,11	0,05	0,04	0,12	0,03

Anm. Det medelvärde, som man skulle erhålla om undersökningen var en totalundersökning, ligger med approximativt 95 procents säkerhet inom intervallet »det i stickprovet erhållna värdet ± två gånger medelfelet». Säkerhetsnivån för intervallet »det erhållna värdet ± en gång medelfelet» är approximativt 68 procent.

Medelfelstabell 2. Approximativa medelfel för procenttal

Nämnare n	Procenttal, p						
	5 95	10 90	15 85	20 80	30 70	40 60	50
100.....	2,3	3,1	3,7	4,2	4,8	5,1	5,2
125.....	2,0	2,8	3,3	3,8	4,3	4,6	4,7
150.....	1,9	2,6	3,1	3,4	3,9	4,2	4,3
175.....	1,7	2,4	2,8	3,2	3,6	3,9	4,0
200.....	1,6	2,2	2,6	3,0	3,4	3,6	3,7
250.....	1,4	2,0	2,4	2,7	3,0	3,2	3,3
300.....	1,3	1,8	2,2	2,4	2,8	3,0	3,0
400.....	1,1	1,6	1,9	2,1	2,4	2,6	2,6
500.....	1,0	1,4	1,7	1,9	2,1	2,3	2,3
600.....	0,9	1,3	1,5	1,7	2,0	2,1	2,1
700.....	0,9	1,2	1,4	1,6	1,8	1,9	2,0
800.....	0,8	1,1	1,3	1,5	1,7	1,8	1,9

Anm. 1: Tabellen upptar medelfel för några olika procenttal vid ett antal olika nämnare. Som minsta procenttal har valts fem procent och som minsta nämnare ett hundra. Medelfelskattningarna är osäkra för små procenttal respektive nämnare.

Anm. 2: Medelfel för procenttal och nämnare som inte finns upptagna i tabellen kan erhållas genom interpolering. En bättre approximation av medelfelet för procenttalet p och nämnaren n kan erhållas som

$$\sqrt{\frac{1,1 p (100-p)}{n}}$$

Anm. 3: Det procenttal, som man skulle erhålla om undersökningen var en totalundersökning, ligger med approximativt 95 procents säkerhet inom intervallet »det i stickprovet erhållna värdet ± två gånger medelfelet». Säkerhetsnivån för intervallet »det erhållna värdet ± en gång medelfelet» är approximativt 68 procent.

Beräkning av medelfelet för medelvärden

Den i undersökningen tillämpade urvalsmodellen har tidigare i korthet beskrivits. (Se kapitel 1, sid. 46 ff.)

Som en bakgrund till beskrivningen av variansformlerna måste några ord sägas om basurvalets uppbyggnad. En mera utförlig redogörelse för konstruktionen av utredningsinstitutets basurval kan återfinnas i T. Dalenius: »Sampling in Sweden», Ch. 4 (Uppsala 1957).

Vid konstruktionen har riket indelats i primära urvalsenheter (pue), var och en bestående av en eller flera kommuner. Pue har sammanförts till sjuttio strata, vardera innehållande en eller flera pue. Stratifieringen har gjorts med utgångspunkt från bl. a. pues storlek och läge samt näringsgrensfördelning. I varje stratum har uttagits en pue med urvalssannolikheten proportionell mot storleken av befolkningen i åldern 15 år och över. Dessa sjuttio uttagna pue konstituerar det s. k. basurvalet.

Medelvärden har i undersökningen estimerats som

$$\bar{x} = \frac{\sum_{g=1}^{70} \sum_{i=1}^{n_g} x_{gi}}{\sum_{g=1}^{70} \sum_{i=1}^{n_g} y_{gi}} = \frac{x'}{y'}$$

där g är index för stratum och i för person och n_g antalet uttagna personer i stratum g . Med x' och y' betecknas sampletotaler (icke uppräknade totaler).

Den relativa variansen för medelvärdet \bar{x} kan estimeras med

$$v^2(\bar{x}) = \frac{s^2(x')}{(x')^2} + \frac{s^2(y')}{(y')^2} - \frac{2s(x', y')}{x' y'}$$

där $s^2(x')$ och $s^2(y')$ är variansen för x' respektive y' och $s(x', y')$ är covariansen för x' , y' .

Variansen för en total kan beräknas med estimatoren

$$s^2(x') = \sum_{g=1}^{17} \frac{n_g}{n_g - 1} \left[\sum_{i=1}^{n_g} (x_{gi}^2) - \frac{(x_g')^2}{n_g} \right] + \quad (1)$$

$$+ \sum_{g=1}^{17} \frac{M_g - m_g}{M_g - 1} \left(\frac{1}{n_g} - \frac{1}{m_g} \right) (x_g')^2 + \quad (2)$$

$$+ \sum_{a=1}^{14} \frac{L_a}{L_a - 1} \sum_{g=1}^{L_a} \left(x'_{ag} - \frac{A_{ag}}{A_a} x'_a \right)^2 \quad (3)$$

Det första ledet (1) i variansformeln hänför sig till stratum 1—17 i basurvalet. Stratum är här lika med pue, dvs. stratum består av endast en pue, vilken uttagits med sannolikheten ett. Dessa strata omfattar de större städerna och ett antal omgivande kommuner. I själva verket har viss ytterligare subsampling gjorts bland de nämnda omgivande kommunerna. Detta urvalssteg har ansetts orsaka en så liten variansökning, att man inte tagit hänsyn till denna vid variansberäkningen. Uttrycket (1) betecknar alltså variansen vid stratifierat enstegsurval. De använda symbolerna har tidigare förklarats.

Som urvalsram har mantalslängder använts. Totalt omfattar undersökningens population, gifta kvinnor i åldern 45 år och yngre, endast ca tretton procent av de personer, som ingår i ramen. Först har ett urval av personer dragits ur mantalslängderna, och därefter har de personer, som inte tillhör populationen, utslutits ur urvalet. Detta förfarande medför en slumpvariation i antalet uttagna, vilken ger ett tillskott i variansen för totaler. Det andra ledet (2) i variansformlerna ger ett uttryck för detta tillskott i stratum 1—17. Med M_g avses antalet personer upptagna i mantalslängder i stratum g , och m_g är antalet personer, som ursprungligen utvalts ur längderna i stratum g .

Vart och ett av de övriga 53 strata innehåller flera pue, varav endast en uttagits per stratum. Det är därför omöjligt att uppställa en förväntansriktig estimator av variansen. Däremot är det möjligt att konstruera en estimator, som något överskattar densamma. Strata sammanförs till ett antal grupper (här fjorton) och den totala variansen beräknas enligt (3). Man bortser alltså från stratifieringen inom stratumgruppen och därav erhållna precisionsvinster. Index för grupp betecknas med a , L_a är antalet strata i grupp a och A_{ag} och A_a är mått på stratums respektive stratumgrupps storlek (här befolkningen 15 år och äldre den 1 nov. 1960).

Covariansen beräknas på analogt sätt enligt följande:

$$\begin{aligned}
 s(x', y') &= \sum_{g=1}^{17} \frac{n_g}{n_g - 1} \left(\sum_{i=1}^{n_g} x_{gi} y_{gi} - \frac{x'_g y'_g}{n_g} \right) + \\
 &+ \sum_{g=1}^{17} \frac{M_g - m_g}{M_g - 1} \left(\frac{1}{n_g} - \frac{1}{m_g} \right) x'_g y'_g + \\
 &+ \sum_{a=1}^{14} \frac{L_a}{L_a - 1} \sum_{g=1}^{L_a} \left(x'_{ag} - \frac{A_{ag}}{A_a} x'_a \right) \left(y'_{ag} - \frac{A_{ag}}{A_a} y'_a \right)
 \end{aligned}$$

Några medelvärden och deras medelfel, beräknade enligt ovan beskrivna principer, finns redovisade i medelfelstabell 1. Beräkningarna har genomförts på statistiska centralbyråns EDB-anläggning IBM 1401/7070 med användande av utredningsinstitutets standardprogram för stickprovsundersökningar. Av programmeringstekniska skäl har formlerna i programmet uppställts på något annorlunda sätt, än vad som här redovisats.

Medelfel för procenttal

Procenttal är en typ av medelvärden, som har skattats på i princip samma sätt som övriga medelvärden i undersökningen:

$$p = \frac{100 x'}{y'} = 100 \bar{x}$$

Variansen kan på samma sätt beräknas med redan angivna estimatorer. Att så beräkna medelfel för alla de i undersökningen redovisade procenttalen skulle emellertid ställa sig alltför kostsamt. I stället har approximativa variansvärden beräknats enligt en metod, som utarbetats vid US Bureau of the Census.

Först har varianser beräknats för sammanlagt 95 st. totalvärden bildade genom sammanslagningar i nio av de tabeller som ingår i undersökningen. Tabellerna har utvalts så att flertalet av undersökningsvariablerna skulle bli representerade och sammanslagningarna har gjorts, dels för att begränsa beräkningarnas omfattning, dels för att man skulle få en bättre provkarta på värden av olika storleksordning.

Beräkningarna genomfördes med användande av utredningsinstitutets standardprogram för stickprovsundersökningar.

Resultaten i form av värden på absoluta frekvenser (x') och motsvarande variansestimater [$s^2(x')$] har prickats in i ett diagram. Inga större skillnader i variansens storlek mellan de olika variablerna har kunnat utskiljas. Alla de erhållna värdena har därför anpassats till en enda funktion. Man har därigenom erhållit en utjämning av de slumpmässiga feLEN i variansskattningarna (variansen i variansen) men även kommit att dölja de faktiska variansskillnader, som kan finnas.

Funktionen har utifrån erfarenhetsmässiga synpunkter fått formen $s^2(x') = bx' + a(x')^2$,

där $s^2(x')$ är variansen för den absoluta frekvensen, x' .

Det bedömes, att punktsvärmen av inprickade värden i diagrammet gav en tillräckligt entydig bild för att anpassningen skulle kunna göras på fri hand. Konstanten b har åsatts värdet 1,1, vilket torde ge en obetydlig överskattning av variansen och konstanten a fått värdet $\frac{1}{6289}$, detsamma som vid obundet slumpmässigt urval av samma storlek.

Slutligen har denna funktion använts när man beräknade variansen för ett procenttal.

Den relativa variansen för p kan skrivas

$$v^2(p) = v^2(x') - v^2(y') - 2v(x', x'/y'),$$

där $v(x', x'/y')$ är relativa covariansen för $x', x'/y'$

Ur den generella funktionen för $s^2(x')$ erhålles

$$v^2(x') = \frac{s^2(x')}{(x')^2} = \frac{b}{x'} + a$$

Om man använder detta generella värde på $v^2(x')$ och $v^2(y')$ och antar att relativa covariansen för x' , x'/y' är av försumbar storleksordning får man

$$v^2(p) = \left(\frac{b}{x'} + a\right) - \left(\frac{b}{y'} + a\right) = b \left(\frac{1}{x'} - \frac{1}{y'}\right)$$

I termer av procenttal, p ($= 100x'/y'$) och nämnare n ($= y'$) samt med värdet 1,1 på b insatt, får uttrycket formen

$$v^2(p) = 1,1 \left(\frac{100}{pn} - \frac{1}{n}\right)$$

Motsvarande uttryck för variansen blir

$$s^2(p) = p^2 v^2(p) = \frac{1,1 p (100 - p)}{n}$$

och för medelfelet

$$s(p) = \sqrt{\frac{1,1 p (100 - p)}{n}}$$

Den sistnämnda funktionens värden har beräknats för några olika värden på p och n , med avsikt att användas som approximation av medelfelet (medelfelstabell 2).

Denna approximationsmetod, med försummande av korrelationen mellan procenttalet och täljaren i procenttalet, har ofta visat sig ge en acceptabel approximation av medelfelet. I denna undersökning har av kostnadsskäl inga försök gjorts att kontrollera metodens giltighet. Allmänt kan sägas att förfarandet ger en bättre approximation vid små procenttal än vid stora sådana.

Litteratur

- Dalenius, Sampling in Sweden, Uppsala 1957.
- Freedman, Whelpton, Campbell, Family Planning Sterility and Population Growth, New York 1959.
- Hansen, Hurwitz & Madow, Sample Survey Methods and Theory. Vol. I—II New York, 1953.
- Hill, Stycos, Back, The Family and Population Control, The University of North Carolina Press, 1959.
- Karlsson (utg.), Sociologiska metoder, Stockholm 1961.
- Westoff, Potter, Sagi, Mishler, Family Growth in Metropolitan America, Princeton New Jersey, 1961.
- Westoff, Potter, Sagi, The Tird Child, Princeton, New Jersey, 1963.
- SOU 1946: 6 Betänkande om barnkostnadernas fördelning med förslag angående allmänna barnbidrag m. m. 1941 års befolkningsutredning, Stockholm 1946.
- SOU 1955: 29 Samhället och barnfamiljerna, betänkande av 1954 års familjeutredning, Stockholm 1955.
- Hushållens konsumtion år 1958, Sveriges officiella statistik, Stockholm 1961.
- Kostnader för barns konsumtion, vård och uppfostran åren 1958 och 1961, Soc. Medd. 1961: 6.
- Inget eller högst ett barn idealet för två av tio gifta, SIFO 1 augusti 1957.
- Modern brud vill skjuta på barnplikten, SIFO 22 november 1957.

BILAGA 2

Frågeformulär

STATISTISKA CENTRALBYRÅNS
UTREDNINGSINSTITUT
STOCKHOLM 27
Tel. 08/63 05 60

P 458 UB-nr

Intervjuundersökning angående

BARNKOSTNADER OCH
FAMILJEPLANERING

Loko nr:
Intervju den / 1963
från kl. till kl.

OBS!
Låt Ip läsa vad som står på
Ditt legitimationskort innan
Du börjar intervjun.

Innan jag börjar intervjun vill jag betona att de uppgifter som inhämtas genom frågorna är konfidentiella och endast kommer att bli föremål för en rent statistisk bearbetning i form av tabeller. Man vill t.ex. göra fördelningar efter de tillfrågades födelseår, sysselsättning m.m.

1. Jag börjar med att kontrollera att jag fått rätt uppgift beträffande Ert födelseår

Är Ni född den / 19....?

Fyll i uppgifter enligt UB

Om födelsedatum ej stämmer, kontakta UI!

2. Vilket år är Er make född?
19.....

Om det framgår att Ip vid intervjutillfället är skild eller änka avbrytes intervjun. Om Ip ligger under hemskillnad antecknas detta här och fortsättes intervjun!

3. Har Ni förvärvsarbete utanför hemmet?

1 Ja → 10

Om nej:

Har Ni tidigare haft förvärvsarbete utanför hemmet?

2 Ja

0 Nej → 10

4. Vad hade Ni då för yrke eller sysselsättning?

.....

Anm.:

.....

5. Var Ni

1 anställd

2 egen företagare

3 självständig yrkesutövare

4 medhjälpande familjemedlem?

Som medhjälpande familjemedlem räknas här person som arbetar i företag, ägt av make eller släkting, tillhörande samma hushåll som Ip.

Anm.:

.....

.....

6. När upphörde Ni med att förvärvsarbeta utanför hemmet?

- 1 År 1943 eller tidigare
 2 1944 - 1948
 3 1949 - 1953
 4 1954 - 1958
 5 1959 - 1960
 6 1961 - 1962
 7 1963

Uppgiften gäller Ip-s
 senaste förvärvsarbete

Anm.:

7. Hur lång tid hade Ni då sammanlagt varit förvärvsarbetande?

- 1 mindre än 1 år
 2 2 - 4 år
 3 5 - 9 år
 4 10-14 år
 5 15-19 år
 6 20 år eller mer

Anm.:

8. Kan Ni komma ihåg ungefär hur många timmar Ni i genomsnitt arbetade per vecka då Ni senast hade förvärvsarbete?

- 1 mindre än 15 timmar/vecka
 2 15 - 19 timmar/vecka
 3 20 - 24 "
 4 25 - 29 "
 5 30 - 34 "
 6 35 - 39 "
 7 40 - 44 "
 8 45 timmar/vecka eller mer

Anm.:

9.

Vad var den främsta anledningen till att Ni slutade Ert förvärvsarbete?

- 1 giftermål
- 2 1-a barnets ankomst
- 3 2-a barnets ankomst
- 4 3-e barnets ankomst
- 5 ytterligare barns ankomst
- 6 ville stanna hemma hos de barn som redan fanns
- 7 makens önskan
- 8 hälsoskäl
- 9 övrigt Ange vilket:

Läs ej upp svarsalternativen!
Markera endast ett alternativ,
nämligen den främsta anledningen!

Anm.:

10.

Vad har Ni nu för yrke eller sysselsättning?

Anm.:

11a.

Om Ip har förvärvsarbete:

- 1 Är Ni anställd
- 2 egen företagare
- 3 självständig yrkesutövare
- 4 medhjälpare familjemedlem?

Som medhjälpare familjemedlem räknas här person som arbetar i företag, ägt av make eller släkting, som tillhör samma hushåll som Ip.

Anm.:

11b.

Hur lång tid har Ni utan avbrott haft förvärvsarbete?

- 1 mindre än 1 år
- 2 2 - 4 år
- 3 5 - 9 år
- 4 1 - 14 år
- 5 15-19 år
- 6 20 år eller mer

Anm.:

12.

Om Ip har förvärvsarbete eller studerar:

Hur många timmar arbetar/studerar Ni i genomsnitt per vecka?

- 1 Mindre än 15 timmar/vecka
 2 15 - 19 timmar/vecka
 3 20 - 24 "
 4 25 - 29 "
 5 30 - 34 "
 6 35 - 39 "
 7 40 - 44 "
 8 45 timmar/vecka eller mer

Anm.:

.....

13.

Vad har Er make för yrke eller sysselsättning?

.....

.....

Anm.:

14.

Om maken har förvärvsarbete:

- 1 Arbetar han som
anställd
 2 egen företagare
 3 självständig yrkesutövare
 4 medhjälpande familjemedlem?

Som medhjälpande familjemedlem
räknas här person som arbetar i
företag, ägt av maka eller släk-
ting, tillhörande samma hushåll
som Ip-s make.

Anm.:

.....

15.

Om maken har förvärvsarbete

Är han heltidsarbetande?

- 1 Ja
 Om nej: Hur många timmar arbetar han i genomsnitt per vecka?
 2 mindre än 15 timmar/vecka
 3 15 - 19 timmar/vecka
 4 20 - 24 "
 5 25 - 29 "
 6 30 - 34 "
 7 35 timmar/vecka eller mer

Anm.:

.....

16.

Vad har Ni gått i för skolor? Räkna även med yrkesutbildning som varat minst ett år!

- 1 folkskola, fortsättningskola eller liknande
- 2 folkskola eller liknande samt yrkesutbildning i minst ett år (t.ex. yrkesskola, lanthushållsskola, hushållsskola)
- 3 realexamen (även praktisk), högre folkskola, flickskola, folkhögskola
- 4 realexamen, högre folkskola, flickskola eller folkhögskola samt yrkesutbildning i minst ett år (t.ex. handelsskola, sjuksköterskeskola, folkskoleseminarium, socialinstitut)
- 5 studentexamen (även på fackgymnasium)
- 6 studentexamen samt yrkesutbildning i minst ett år (t.ex. folkskoleseminarium, socialinstitut, högskola eller universitet utan examen)
- 7 examen från universitet eller högskola

Markera endast ett svarsalternativ! Anteckna nedan all slags utbildning, utöver folkskola, som varat minst ett år:

.....

.....

Anm.:

.....

17.

Vad har Er make gått i för skolor? Räkna även med yrkesutbildning som varat minst ett år!

- 1 folkskola, fortsättningskola eller liknande
- 2 folkskola eller liknande samt yrkesutbildning i minst ett år (t.ex. yrkesskola, verkstadsskola)
- 3 realexamen, (även praktisk), högre folkskola, folkhögskola
- 4 realexamen, högre folkskola eller folkhögskola samt yrkesutbildning i minst ett år (t.ex. handelsskola, folkskoleseminarium, socialinstitut)
- 5 studentexamen (även på fackgymnasium)
- 6 studentexamen samt yrkesutbildning i minst ett år (t.ex. folkskoleseminarium, socialinstitut, högskola eller universitet utan examen)
- 7 examen från universitet eller högskola

Markera endast ett svarsalternativ! Anteckna nedan all slags utbildning, utöver folkskola, som varat minst ett år:

.....

.....

Anm.:

.....

18.

Tillhör Ni någon förening eller organisation, som t.ex. fackförening, nykterhetsorganisation, religiöst samfund eller kyrka - förutom Svenska kyrkan - eller politisk organisation?

Om ja: Vilken/vilka?

- 2 Svenska Missionsförbundet, Svenska Alliansmissionen
- 3 Baptistsamfundet, Örebro Missionsförening, Helgelseförbundet
- 4 Pingströrelsen
- 5 Frälsningsarmén, Svenska Frälsningsarmén
- 6 Metodistkyrkan
- 7 Katolska kyrkan
- 8 Jehovas vittnen
- 9 Annat religiöst samfund - anteckna vilket:

Om Ip tillhör annan förening eller organisation, anteckna vilken/vilka!

Om nej eller om något religiöst samfund ej nämnts:

Är Ni aktiv inom Svenska kyrkan?

- 0 Nej
- 1 Ja

Anm.:

19.

Tillhör Er make någon förening eller organisation, som t.ex. fackförening, nykterhetsorganisation, religiöst samfund eller kyrka - förutom Svenska kyrkan - eller politisk organisation?

Om ja: Vilken/vilka?

- 2 Svenska Missionsförbundet, Svenska Alliansmissionen
- 3 Baptistsamfundet, Örebro Missionsförening, Helgelseförbundet
- 4 Pingströrelsen
- 5 Frälsningsarmén, Svenska Frälsningsarmén
- 6 Metodistkyrkan
- 7 Katolska kyrkan
- 8 Jehovas vittnen
- 9 Annat religiöst samfund - anteckna vilket:.....

Om Ip-s make tillhör annan förening eller organisation, anteckna vilken/vilka!

19.forts.

Om nej eller om något religiöst samfund ej nämnts:

Är Er make aktiv inom Svenska kyrkan?

0

Nej

1

Ja

Anm.:

20.

Vad hade Er far för yrke eller sysselsättning under största delen av Er uppväxttid?

Om Ip-s far haft växlande yrke, ange det yrke fadern haft då Ip var 10 år

Anm.:

21.

Hade Er mor förvärvsarbete utanför hemmet under största delen av Er uppväxttid?

00

Nej

Om ja: Vad hade hon för yrke eller sysselsättning under största delen av Er uppväxttid?

Anm.:

22.

Vad hade Er makes far för yrke eller sysselsättning under största delen av Er makes uppväxttid?

Om makens far haft växlande yrke, ange om möjligt det yrke fadern haft då Ip-s make var 10 år.

Anm.:

23.

Hade Er makes mor förvärvsarbete utanför hemmet under största delen av hans uppväxttid?

00

Nej

Om ja: Vad hade hon för yrke eller sysselsättning under största delen av Er makes uppväxttid?

Anm.:

24.	Var någonstans bodde Ni under största delen av Er uppväxttid 1 i Stockholm, Göteborg, Malmö 2 i annan tätort med minst 20.000 invånare 3 i tätort med mindre än 20.000 invånare 4 på landsbygden?	Läs och låt Ip bedöma angivna alternativ men ange även ortens namn!
	<u>Ortens namn:</u> Anm.:	
25.	Var bodde Er make under största delen av sin uppväxttid 1 i Stockholm, Göteborg, Malmö 2 i annan tätort med minst 20.000 invånare 3 i tätort med mindre än 20.000 invånare 4 på landsbygden?	Läs och låt Ip bedöma angivna alternativ men ange även ortens namn!
	<u>Ortens namn:</u> Anm.:	
26.	Hur många syskon - även halvsyskon - var Ni i Ert hem under största delen av Er uppväxttid? <u>Räkna även med Er själv.</u> ..... syskon	
	Anm.:	
27.	Vistades några andra barn stadigvarande i Ert hem under största delen av Er uppväxttid? 00 Nej <u>Om ja:</u> Hur många ? ..... barn	
	Anm.:	

28.	<u>Inberäknat Er själv</u> fanns det alltså.....barn i Er hem under största delen av Er uppväxttid? (<u>antalet i 26+27</u>)
	Anm.:
29.	Hur många syskon - även halvsyskon - fanns det i Er makes hem under största delen av hans uppväxttid?
	<u>Räkna även med honom själv.</u>
	syskon
	Anm.:
30.	Vistades några andra barn stadigvarande i Er makes hem under största delen av hans uppväxttid?
0	Nej
	<u>Om ja:</u> Hur många?
	barn
	Anm.:
31.	<u>Inberäknat Er make</u> fanns det alltså.....barn i Er makes hem under största delen av hans uppväxttid? (<u>antalet i 29+30</u>)
	Anm.:
32.	När ingick Ni Er nuvarande äktenskap?
	/..... 19.....
33.	Har Ni varit gift tidigare?
0	Nej \rightarrow 35
33a.	<u>Om ja:</u> Har Ni varit gift mer än en gång tidigare?
1	Nej
	<u>Om ja, ange antal gånger Ip tidigare varit gift.</u>
	gånger

33b.
33c.Hur länge varade Ert/Era tidigare äktenskap?
Upplöstes det/de genom skilsmässa eller genom mannens död?

33 a.

33 b.

33 c.

Äktenskap nr	Varaktighet 1 mindre än 2 år 2 3 - 4 år 3 5 - 9 år 4 10-14 år 5 15 år eller mer	1 skilsmässa 2 makens död

Anm.:

34.

Hade Ni några barn i Ert/Era tidigare äktenskap?

0

Nej

Om ja: Skulle Ni vilja ange kön och födelseår för Ert/Era barn i tidigare äktenskap. Ange också hos vem det/de stadigvarande vistas.Om I varit gift flera gånger tidigare: Ange även i vilket äktenskap Ni fått barnet/varje barn.

Äktenskap nr	Barn nr	Kön		Födelseår	Vistas 1 hos modern 2 hos fadern 3 annat - beskriv!
		1 pojke	2 flicka		
				19.....	
				19.....	
				19.....	
				19.....	
				19.....	
				19.....	
				19.....	
				19.....	
				19.....	
				19.....	

Anm.:

35. Har Er make varit gift tidigare?

0 Nej → 37

35a. Om ja: Har han varit gift mer än en gång tidigare?

1 Nej

Om ja: Ange antal gånger maken tidigare varit gift.
..... gånger

35b. Upplöstes Er makes äktenskap genom skilsmässa eller genom hustruns död?

Äktenskap nr	1 skilsmässa 2 makans död

Anm.:

36. Hade Er make några barn i sitt/sina tidigare äktenskap?

0 Nej

Om ja: Hos vem vistas det/de stadigvarande?

Känner Ni till dess/deras ålder och kön?

Om maken varit gift flera gånger tidigare: Känner Ni till i vilket äktenskap han fått barnet/varje barn?

Äktenskap nr	Barn nr	Kön 1 pojke 2 flicka	Födelseår	Vistas 1 hos modern 2 hos fadern 3 annat - beskriv!
			19.....	
			19.....	
			19.....	
			19.....	
			19.....	

Anm.:

39.

Har Er make några andra barn/än det/dem Ni tidigare nämnt/?

0 Nej

Om ja: Känner Ni till dess/deras kön och ålder samt var det/de stadigvarande vistas?

Barn nr	Kön 1 pojke 2 flicka	Födelseår	Vistas
			1 hos modern 2 hos fadern 3 annat - <u>beskriv!</u>
		19.....	
		19.....	
		19.....	
		19.....	
		19.....	
		19.....	

Anm.:

.....

.....

40.

Har Ni och Er make några fosterbarn för närvarande?

0 Nej

Om ja: Ange dess/deras kön och födelseår.

Barn nr	Kön 1 pojke 2 flicka	Födelseår
		19.....
		19.....
		19.....

Anm.:

.....

.....

41.

Hur stor är Er och Er makes inkomst i genomsnitt per månad, före skatteavdraget? Det räcker, om Ni kan ange den på 100 kr när.

Egen inkomst		Makens inkomst	
0	ingen	0	ingen
1	- 200	1	- 200
2	201 - 400	2	201 - 400
3	401 - 600	3	401 - 600
4	601 - 800	4	601 - 800
5	801 - 1000	5	801 - 1000
6	1001 - 1500	6	1001 - 1500
7	1501 - 2000	7	1501 - 2000
8	2001 - 3000	8	2001 - 3000
9	3001 -	9	3001 -

Anm.:

Om Ip har svårt att ange ett bestämt belopp per månad för sig eller maker, anteckna då årsinkomsten ovan. Ange om den avser Ip eller Ip-s make! Om Ip eller Ip-s make studerar och innehar stipendium eller studielån, anteckna detta samt årligt stipendiebelopp eller lånebelopp. Ange om beloppet avser Ip eller maken!

42.

Vilka vuxna personer utom Er själv vistas stadigvarande i Ert hem för närvarande?

Ip-s eller makens eventuella hemmavarande vuxna barn skall ej räknas in här!
 Observera att samtliga alternativ Ip nämner skall markeras!

- 0 ingen utom Ip
- 1 Ip-s make
- 2 boende hemhjälp
- 3 en eller flera släktingar - anteckna relation till Ip / för var och en/
-
-
- 4 annan person/andra personer än Ip-s make, boende hemhjälp eller släkting - anteckna relation till Ip / för var och en/
-
-

Anm.:

42a.

Om Ip och Ip-s make ej sammanbor - alternativ 0:

Vad är anledningen till att Er make ej vistas i hemmet?

- 1 arbete eller studier på annan ort
- 2 sjukhusvistelse
- 3 hemskillnad
- 4 annat - anteckna vilket:.....
-

Anm.:

43.

Hur många rum består bostaden av?

- 1 1 rum utan kokmöjligheter
- 2 2 rum utan kokmöjligheter
- 3 1 rum och kokvrå/kokskåp
- 4 2 rum och kokvrå/kokskåp
- 5 1 rum och kök (och eventuellt matrum)
- 6 2 rum och kök " " "
- 7 3 rum och kök " " "
- 8 4 rum och kök " " "
- 9 5 rum och kök eller större bostad

Markera endast ett svarsalternativ! Ange avvikelser på anmärkningsraderna!

Anm.:

44.

Ange om Ip bor i

- 1 lägenhet i flerfamiljshus
- 2 lägenhet i tvåfamiljshus
- 3 enfamiljshus (ej lantgård)
- 4 lantgård
- 5 inneboende
-
-

Markera endast ett svarsalternativ! Ange avvikelser på anmärkningsraderna!

Anm.:

TILL ALLA MED BARN, VARE SIG EGENA ELLER ADOPTIVBARN.

Läses: Vi kommer nu att ställa några frågor om familjens utgifter. Framför allt vill vi försöka få fram Era kostnader för barnet/barnen.

45. Hur många barn vistas alltså stadigvarande i Ert hem för närvarande?

..... barn

Anm.:

46. Om Ip har hemmavarande barn

Har något/några av Era hemmavarande barn regelbunden inkomst

0 Nej \longrightarrow 47

46a. Om ja: Vilket/vilka av barnen?

Hur stor är inkomsten/för varje barn/ i genomsnitt per månad, före skatteavdraget?

46b. Betalar barnet/barnen något visst belopp för inackordering i hemmet?

2 Nej

46c. Om ja: Hur mycket per månad?

Vad beräknas denna summa täcka för utgifter?

46 a

46 b

46 c

Barn nr	Födelseår	Inkomst	Belopp som er- läggs för in- ackordering i hemmet	Utgifter som er- lagt belopp be- räknas täcka

Anm.:

.....

.....

47.

Hur stora utgifter har Ni och Er man för familjens bostad i genomsnitt per månad, inberäknat bränsle, lyse och i förekommande fall gas?

0 mindre än 50 kr/månad

1 50 - 99 kr/månad

2 100 - 149 "

3 150 - 199 "

4 200 - 249 "

5 250 - 299 "

6 300 - 349 "

7 350 - 399 "

8 400 - 499 "

9 500 kr/månad eller mer

Läs ej upp svarsalternativen utan anteckna Ip-s svar och markera dessutom lämpligt alternativ!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
Summa utgifter för bostaden

..... kr/mån.

Anm.:
.....
.....

48.

Hur stor del av bostadskostnaderna skulle Ni vilja säga komma på barnets/barnens del? Försök om möjligt att ange hur stor del som kommer på varje barn!

Barn nr 1 Barn nr 4

Barn nr 2 Barn nr 5

Barn nr 3

Andel av bostadskostnaderna för samtliga barn

Anm.:
.....

49.

Hur mycket ger Ni i genomsnitt ut för familjens mat varje vecka?

1 mindre än 50 kr/vecka

2 50 - 74 kr/vecka

3 75 - 99 "

4 100-124 "

5 125-149 "

6 150-174 "

7 175-199 "

8 200-249 "

9 250 kr/vecka eller mer

Läs ej upp svarsalternativen utan anteckna Ip-s svar och markera dessutom lämpligt alternativ!

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
Summa utgifter för mat

..... kr/vecka

Anm.:
.....

49a.

Om Ip ej kan nämna någon summa per vecka:

Kan Ni försöka komma ihåg hur stora utgifter Ni haft för mat under förra veckan?

Markera enligt koden ovan! Anteckna även Ip-svar!

Summa utgifter för mat kr under förra veckan

Anm.:

50.

Äter alla familjemedlemmarna regelbundet alla dagens måltider i hemmet?

1

Ja

50a.

Om nej: Brukar Ert barn/några av Era barn regelbundet äta någon daglig måltid utanför hemmet?

2

Nej

50b.

Om ja: Vilket/vilka av barnen?

Barn nr

50c.

Har Ni några utgifter för detta?

3

Nej

Om ja: Kan Ni ange hur mycket Ni brukar betala per vecka för barnets/varje barns måltider utanför hemmet. OBS! Ange inte kostnader för daghem, fritidshem (eftermiddagshem), familjedaghem här!

Barn nr 1 kr/vecka

Barn nr 2 kr/vecka

Barn nr 3 kr/vecka

Barn nr 4 kr/vecka

Barn nr 5 kr/vecka

Anm.:

50d. Brukar Ni själv eller Er make regelbundet äta någon daglig måltid utanför hemmet?

0 Nej

4 Ip

5 Maken

Om ja: Har Ni några utgifter för detta?

6 Nej

Utgifter för Ip-s måltider utanför hemmet kr/vecka

Utgifter för makens måltider utanför hemmet kr/vecka

Anm.:

51. Skulle Ni vilja försöka uppskatta på ett ungefär hur stor del av familjens matkostnader som kommer på barnets/barnens del? Försök om möjligt ange hur stor del som kommer på varje barn!

Barn nr 1 Barn nr 4

Barn nr 2 Barn nr 5

Barn nr 3

Andel av matkostnaderna för samtliga barn

Anm.:

Läses:

Om Ni har barn med egna inkomster, räkna då i fortsättningen inte med utgifter som barnet/barnen själv/a belastat, eller som täcks av dess/deras egna bidrag, utan tag endast med de eventuella utgifter som Ni och Er make haft för barnet/barnen.

52. Hur stora utgifter har Ni haft för familjens kläder och skor under de senaste 12 månaderna?

0 under 500 kr

1 500 - 749 kr

2 750 - 999 kr

3 1000-1249 kr

4 1250-1499 kr

5 1500-1749 kr

6 1750-1999 kr

7 2000-2499 kr

8 2500-2999 kr

9 3000 kr eller mer

Läs ej upp svarsalternativen utan anteckna Ip-s svar och markera dessutom lämpligt alternativ!

Summa utgifter för familjens kläder

..... kr

Anm.:

Anm.:

53.

Hur mycket skulle Ni vilja säga att barnets/varje barns kläder och skor under de senaste 12 månaderna har kostat Er?

Barn nr 1..... kr Anm.:

Barn nr 2..... kr

Barn nr 3..... kr

Barn nr 4..... kr

Barn nr 5..... kr

.....

.....

.....

Summa utgifter för barnens kläder kr

54.

Brukar Ni ge Ert/Era barn fickpengar?

0

Nej

54a.

Om ja: Hur stora utgifter brukar Ni ha för fickpengar per vecka /för varje barn/?

Barn nr 1 Barn nr 4

Barn nr 2 Barn nr 5

Barn nr 3

.....

.....

.....

Summa fickpengar till barnen kr/vecka

Anm.:

.....

54b.

Vad ska fickpengarna räcka till /för varje barn/?

Barn nr 1.....

Barn nr 2.....

Barn nr 3.....

Barn nr 4.....

Barn nr 5.....

.....

.....

.....

Anm.:

.....

55.

Kan Ni försöka tala om hur stora Era utgifter för leksaker, hobby- och sportartiklar åt barnet/varje barn har varit under de senaste 12 månaderna? Räkna inte in några kläder eller skor här!

Barn nr 1 kr Barn nr 4 kr
 Barn nr 2 kr Barn nr 5 kr
 Barn nr 3 kr

.....

Summa utgifter kr

Anm.:

56.

Var brukar Ert/vart och ett av Era/barn vistas under sommaren?

Barn 1
 Barn 2
 Barn 3
 Barn 4
 Barn 5

Koda enligt nedanstående	
1	i hemmet
2	i egen sommarstuga
3	i hyrd sommarstuga
4	hos släktingar eller bekanta
5	i sommarhem hos annan
6	tillsammans med föräldrarna i tält, husvagn, vandrarhem
7	koloni
8	övrigt - ange vad!

Anm.:

57.

Var har barnet/vart och ett av Era barn vistats under ferierna de senaste 12 månaderna - dvs under samtliga ferier? Skulle Ni också vilja försöka uppskatta hur stora särskilda kostnader Ni haft för barnets/varje barns ferievistelser. Försök om det är möjligt att ange eventuella reskostnader för varje ferievistelse för sig. Räkna inte in utgifter för kläder eller skor här, ej heller utgifter för sportartiklar! Ange även hur många veckor varje ferievistelse varat!

Om Ip har svårt för att exakt ange dessa kostnader, be då Ip i alla fall försöka göra en uppskattning!
 Observera att uppgifterna här skall avse varje ferievistelse för sig!

Barn nr	Typ av ferievistelse enl. koden i fr. 56	Varje ferie- vistelses längd	Kostnader för vist.	Kostnader för resa
	Sommaren	veckor	kr	kr
	"	"	"	"
	annan period	"	"	"
	"	"	"	"
	sommaren	"	"	"
	"	"	"	"
	annan period	"	"	"
	"	"	"	"
	sommaren	"	"	"
	"	"	"	"
	annan period	"	"	"
	"	"	"	"
	sommaren	"	"	"
	"	"	"	"
	annan period	"	"	"
	"	"	"	"

.....

 Anm.:

58.

.....

 Brukar Ert barn/något av Era barn regelbundet resa med allmänna trafikmedel?

Nej

Om ja: Hur mycket brukar Era utgifter för dessa resor gå till per vecka / för varje barn?

Barn nr 1 kr/vecka Barn nr 3kr/vecka

Barn nr 2 kr/vecka Barn nr 4kr/vecka

.....

 Summa utgifter för resor kr/vecka.

Anm.:

59. Ungefär hur mycket har Ni givit ut för tandvård och sjukvård för barnets/varje barns räkning under de senaste 12 månaderna?

Barn nr 1 kr Barn nr 3 kr
 Barn nr 2 kr Barn nr 4 kr

.....

Summa utgifter för tandvård och sjukvård kr

Anm.:

60. Har Ni anlitat betald arbetskraft som hjälp till hemmets skötsel under den senaste månaden?

0 Nej

60a. Om ja: Hur många timmar använde Ni Er av betald hjälp under den senaste månaden?

..... timmar

Anm.:

60b. Vad kostade Er denna hjälp under månaden?

.....

Summa utgifter för hemhjälp kr under senaste månaden.

Anm.:

60c. Hur stor andel av hemhjälpens tid skulle Ni vilja säga gick åt till barnet /barnen? /Försök om möjligt ange andel tid som gått åt till varje barn/.

Barn nr 1 Barn nr 3
 Barn nr 2 Barn nr 4

.....

Andel tid åt samtliga barn

Anm.:

61. Hur många timmar ägnade Ni själv åt hemarbetet - inberäknat barn-tillsyn m.m. - under förra veckan?

- 0 ingen tid alls → 63
 1 1 - 20 timmar
 2 21 - 30 "
 3 31 - 40 "
 4 41 - 50 "
 5 51 - 60 "
 6 61 - 70 "
 7 71 - 80 "
 8 81 - 90 "
 9 mer än 90 timmar

Läs ej upp svarsalternativen utan anteckna Ip-s svar och markera dessutom lämpligt alternativ!

..... timmar

Anm.:

.....

.....

62. I hur mycket av denna tid skulle Ni vilja säga att vård och tillsyn av barnet/barnen ingick? Ange svaret i antal timmar.

- 0 ingen tid alls
 1 1 - 10 timmar
 2 11 - 20 "
 3 21 - 30 "
 4 31 - 40 "
 5 41 - 50 "
 6 51 - 60 "
 7 61 - 70 "
 8 71 - 80 "
 9 mer än 80 timmar

Läs ej upp svarsalternativen utan anteckna Ip-s svar och markera dessutom lämpligt alternativ!

..... timmar

Anm.:

.....

.....

63. Ungefär hur många timmar ägnade Er man åt hemarbetet - inberäknat barn-tillsyn m.m. - under förra veckan?

- 0 ingen tid alls → 65
 1 1 - 5 timmar
 2 6 - 10 "
 3 11 - 15 "
 4 16 - 20 "
 5 21 - 30 "
 6 31 - 40 "
 7 41 - 50 "
 8 51 - 60 "
 9 mer än 60 timmar

Läs ej upp svarsalternativen utan anteckna Ip-s svar och markera dessutom lämpligt svarsalternativ!

..... timmar

Anm.:

.....

.....

64.

I hur mycket av denna tid skulle Ni vilja säga att vård och tillsyn av barnet/barnen ingick? Ange svaret i timmar.

- 0 ingen tid alls
- 1 1 - 5 timmar
- 2 6 - 10 "
- 3 11 - 15 "
- 4 16 - 20 "
- 5 21 - 30 "
- 6 31 - 40 "
- 7 41 - 50 "
- 8 51 - 60 "
- 9 mer än 60 timmar

Läs ej upp svarsalternativen utan anteckna Ip-s svar och markera dessutom lämpligt alternativ!

..... timmar
 Anm.:

65.

Är tillsynen av Ert/Era barn regelbundet ordnad på annat sätt än genom att Ni själv ser efter dem, eller genom att det/de vistas i skolan?

0 Nej → 66

Om ja: Hur är denna tillsyn ordnad/för varje barn/? Försök också ange ungefär hur många timmar per vecka Ni anlitar respektive form av tillsyn.

Kod Tim Kod Tim Kod Tim

Barn nr 1

Barn nr 2

Barn nr 3

Barn nr 4

Barn nr 5

.....

.....

Anm.:

.....

Läs ej upp svarsalternativen utan markera Ip-s svar enligt nedanstående för varje barn.
Om inget av de givna alternativen passar, anteckna då Ip-s svar!

- 1 daghem, eftermiddagshem
- 2 leksskola
- 3 familjedaghem
- 4 maken
- 5 släkting
- 6 granne, väninna - ej familjedaghem
- 7 andra barn - t.ex. syskon
- 8 hemhjälp
- 9 klarar sig själv

65a.

Har Ni några kostnader för denna tillsyn?

0 Nej

Om ja: Ange hur mycket kostnaderna för barnens tillsyn i genomsnitt uppgår till per vecka / för varje barn /?

Barn nr 1 kr/vecka

Barn nr 2 kr/vecka

Barn nr 3 kr/vecka

Barn nr 4 kr/vecka

Barn nr 5 kr/vecka

..... kr/vecka

..... kr/vecka

..... kr/vecka

Anm.:

.....

66.

Hur stora utgifter har Ni haft i samband med barnets/barnens skolgång under föregående läsår, dvs. utgifter som Ni inte tagit upp under någon annan punkt här?/Ange om möjligt utgifterna för varje barn för sig!

Barn nr kr under läsåret
 Barn nr kr "
 Barn nr kr "
 Barn nr kr "

Summa utgifter kr under läsåret

Anm.:

67.

Om Ip eller maken har barn som vistas utanför hemmet, t.ex. barn i föregående äktenskap eller utomäktenskapliga barn:

Betalar Ni eller Er make underhållsbidrag för något barn?

0 Nej

Om ja: Hur mycket uppgår detta till per år och för vilket barn utgår det?

Barn nr kr/år
 Barn nr kr/år
 Barn nr kr/år
 Barn nr kr/år

Anm.:

68. Har Ni haft några andra utgifter för barnets/barnens räkning, under de senaste 12 månaderna, som Ni inte tycker har kommit med här?

0 Nej

69. Om ja: Hur mycket har dessa utgifter uppgått till ungefär /för varje barn/?

	Kostnad i kr	Ändamål
Barn nr		
Barn nr		
Barn nr		
Barn nr		
Barn nr		

Summa övriga utgifter kr

Anm.:

70. Har Ni kunnat spara något under de senaste 12 månaderna?

0 Nej → 70 c

70a. Om ja: Ungefär hur mycket?

.....

.....

Summa sparande kr

70b. Till vilket/vilka ändamål?

Anm.:

70c. Har Ni och Er make under de senaste 12 månaderna gjort några skuld-amorteringar, som Ni inte tagit upp under frågan om sparande?

0 Nej

Om ja: Hur mycket har dessa uppgått till?

.....

.....

För vilket/ vilka ändamål uppstod skulden/skulderna?

.....

Anm.:

71. Vid vilka åldrar anser Ni barnet/barnen vara mest krävande för familjens ekonomi?

71a. Av vilka orsaker?

 Anm.:

III
 72. Till Ip med egna barn:
 Många makar har svårigheter att få barn. Har Ni någon välgrundad anledning att tro, att Ni och Er man inte skulle kunna få fler barn?
 0 Nej
 1 Ja —————> 100
 Anm.:

72a. Till Ip utan egna barn:
 Många makar har svårigheter att få barn. Har Ni någon välgrundad anledning att tro, att Ni och Er man inte skulle kunna få några barn?
 0 Nej
 1 Ja —————> 100
 Anm.:

73. Hur många barn tycker Ni skulle vara det lämpligaste antalet för en svensk genomsnittsfamilj, alldeles bortsett från Era egna förhållanden?

 Anm.:

74. Varför tycker Ni att just barn är bäst?

 Anm.:

75.

Hur många barn tycker Ni själv vore mest lagom för Er egen del
(allt som allt)?

Om "vet inte" eller dylikt: Har Ni inte någon gång tänkt på unge-
fär hur många barn Ni tycker vore mest
lagom för Er egen del?

Nej —→ 79

Om ja: Vilket antal kom Ni då till?

Anm.:

76.

Vad är det som gör att Ni säger just barn?
(antal i 75)

Om Ip svarar "lagom", "tillräckligt", "nöjd med det", eller dylikt:

Varför tycker Ni att just barn är lagom?
(antalet i 75)

Anm.:

77.

Hur kommer det sig att Ni säger just barn och inte fler? (antalet i 75)

.....

 Anm.:

78.

Vad är det som gör att Ni inte säger ett mindre antal än
 (antalet i 75)

.....

 Anm.:

79.

När Ni gifte Er, hur många barn ville Ni då ha under Ert äkten-
 skap?

Om Ip ej kan ange något bestämt antal, gå vidare till fråga 81!

Anm.:

80.

Om antalet skiljer sig från antalet i fråga 75:

Vad är det som gör att Ni inte säger samma antal nu?

.....

 Anm.:

81.

Hur många barn tror Ni att Er make helst skulle vilja ha?

.....

 Anm.:

82. Väntar Ni barn nu?
 0 Nej
 1 Ja
 Anm.:

83. Tycker Ni att man så långt det är möjligt bör försöka planera sin familj, så att man försöker skaffa sig just det antal barn man helst vill ha, eller tycker Ni att man inte bör göra något för att begränsa barnantalet?
 0 Ingen planering
 1 Planering → 85
 Anm.:

84. Om Ip ej anser att man bör planera sin familj:
 Varför tycker Ni inte att man bör göra det?
 Anm.:

85. Försöker Ni själv och Er man planera antalet barn så långt det går, eller låter Ni det bli så många det blir?
 1 Planerar
 2 Bli så många det blir → 100
 Anm.:

86.	Planerar Ni att skaffa Er några / fler / barn / förutom det Ni nu väntar / .? 0 Nej → 92 1 Ja <u>Om ja:</u> Hur många ytterligare barn? .... Anm.: .....
87.	Varför tänker Ni försöka få just barn / till / ? (antalet i 86) .... <u>Om Ip svarar "lagom", "tillräckligt", "nöjd med det", "vill ha barn inalles", eller dylikt:</u>
87a.	Hur kommer det sig att Ni säger? (svaret på 87) .... Anm.: .....
88.	Varför vill Ni ha just det antalet barn <u>och inte fler?</u> .... Anm.: .....
89.	Vad är det som gör att Ni inte säger <u>ett mindre antal?</u> .... Anm.: .....

90. Finns det någonting som skulle kunna få Er att ändra Er, så att Ni i alla fall ville försöka få fler barn än till?
(svaret på 86)

0 Nej

1 Ja

Om ja: Vad skulle det i så fall vara?

.....

.....

.....

Anm.:

.....

.....

91. När planerar Ni att skaffa Er Ert nästa barn /förutom det Ni nu väntar/?

.....

.....

.....

Anm.:

.....

.....

Gå vidare till
fråga 96

92. Varför tänker Ni inte skaffa Er några /fler/ barn?

.....

.....

.....

Om Ip svarar "lagom", "tillräckligt", "vi är nöjda med dem/det vi har", "vill inte ha fler"/eller dylikt:

Vad är det som gör att Ni säger?
svaret på 92)

.....

.....

.....

Anm.:

.....

.....

93.

Vilket är den främsta orsaken till att Ni inte planerar att skaffa Er några / fler / barn?

.....

Anm.:

.....

94.

Finns det några andra anledningar till att Ni inte tänker skaffa Er några / fler / barn?

.....

Anm.:

.....

95.

Finns det någonting som skulle kunna få Er att ändra Er., så att Ni i alla fall ville försöka få / fler / barn?

0 Nej

1 Ja

Om ja: Vad skulle det i så fall vara?

.....

Anm.:

.....

96.

Svarskort 1 överlämnas

Läses: På det här kortet står angivet olika tänkbara anledningar till att man inte vill skaffa sig barn. Skulle Ni vilja försöka gradera de här orsakerna efter hur viktiga Ni själv anser dem vara för Er egen del, när Ni säger att Ni inte vill skaffa Er /några barn / fler barn / fler än barn till /. Börja med den orsak Ni tycker är viktigast av dem som finns angivna på kortet och fortsätt sedan med den näst viktigaste och så vidare! Det räcker om Ni anger numren.

Rangordningsnummer

- 1. Besvär i samband med graviditet eller förlossning.
- 2. Sjukdom eller klenhet hos Er själv eller hos Er make.
- 3. Er eller Er makes ålder.
- 4. Familjens ekonomi.
- 5. Bostadens storlek.
- 6. Ökad bundenhet till hemmet.
- 7. För stor arbetsbörda i hemmet.
- 8. Svårigheter för Er att behålla Ert förvärvsarbete eller återgå till förvärvslivet.

97.

Om Ip har eget/egna barn, eller om Ip väntar barn:

Det barn Ni har / Ert yngsta barn / det barn Ni nu väntar /, var det planerat?

0 Nej

1 Ja

Ann.:

98.

Om Ni och Er make på något sätt försöker förhindra att Ni får barn - nu eller tidigare - t.ex. genom någon eller några av de metoder, som finns på det här kortet - Svarskort 2 överlämnas! - skulle Ni då vilja nämna den eller de siffror, som på kortet står framför det eller de sätt Ni använder. Om Ni begagnar Er av någon annan metod än de som finns på kortet, skulle Ni i så fall vilja tala om vilken?

- 0 Ingen barnbegränsning
- 1 Säkra perioder
- 2 Avhållsamhet under längre tid
- 3 Avbrutet samlag
- 4 Kondom (maken skyddsmedel)
- 5 Pessar
- 6 Kemiskt medel
- 7 Annat sätt - i så fall vilket?

Läs ej upp svarsalternativen, utan markera endast den eller de siffror Ip nämner. Observera att mer än en siffra skall markeras, om Ip nämner mer än en metod. Anteckna svaret, om Ip uppger sig använda annan metod än de exemplifierade!
 Frågan avser den eller de metoder Ip och maken använder när barnbegränsning förekommer, även om de för närvarande önskar sig barn och därför inte just för tillfället vidtar några åtgärder i barnbegränsande syfte. - Se till att Ip återlämnar svarskortet!

.....

 Anm.:

99.

Hur har Ni själv fått kännedom om denna metod/dessa metoder?

Svarskort 3 överlämnas!

Observera att mer än ett svarsalternativ kan markeras!

Läses:

- Genom
- 1 Tidningar, tidskrifter, böcker
 - 2 RFSU (Riksförbundet för Sexuell Upplysning)
 - 3 BB, barnmorska, mödravårdscentral eller barnavårdscentral
 - 4 Läkare, sjukhus eller distriktssköterska - ej RFSU, BB, mödravårdscentral eller barnavårdscentral.
 - 5 Skola
 - 6 Make
 - 7 Föräldrar
 - 8 Släktingar, vänner, bekanta
 - 9 Annat sätt - i så fall vilket?

.....

 Anm.:

100. Samhället bidrar nu till barnkostnaderna genom bl.a. följande åtgärder:

Överlämna svarskort och låt
 Ip behålla det t.o.m. fråga 102!

Läses:

- 1. Allmänna barnbidrag
- 2. Studiebidrag
- 3. Kontantbidrag vid barnsbörd
- 4. Familjebostadsbidrag
- 5. Fria skolmältider
- 6. Fri tandvård och hälsokontroll

Skulle Ni på samma sätt som förut vilja gradera dessa åtgärder efter hur viktiga Ni anser dem vara. Börja med det Ni tycker är viktigast, sedan näst viktigast och så vidare.

Anm.:

.....

.....

101. Varför har Ni graderat åtgärderna i just den här ordningen?

.....

.....

.....

101a. När Ni rangordnade de här olika åtgärderna tänkte Ni då i första hand på hur viktiga Ni tyckte de var för Er egen familjs del, eller på hur viktiga Ni ansåg dem vara för samhället i stort?

1 För egen familjs del → 101b.

2 För samhället i stort → 101c.

.....

.....

.....

Om Ip svaret "för egen familjs del":

101b. Skulle Ni nu vilja titta på kortet igen ohh den här gången försöka rangordna åtgärderna efter hur viktiga Ni tycker de är för samhället i stort.

- 1. Allmänna barnbidrag
- 2. Studiebidrag
- 3. Kontantbidrag vid barnsbörd
- 4. Familjebostadsbidrag
- 5. Fria skolmältider
- 6. Fri tandvård och hälsokontroll

01c.

Om Ip svarat "för samhället i stort":

Skulle Ni nu vilja titta på kortet igen och den här gången försöka rangordna åtgärderna efter hur viktiga Ni tycker de är för Er egen familjs del.

- 1. Allmänna barnbidrag
- 2. Studiebjudrag
- 3. Kontantbidrag vid barnsbörd
- 4. Familjebostadsbidrag
- 5. Fria skolmåltider
- 6. Fri tandvård och hälsokontroll

Anm.:
.....
.....

02.

Om samhället skulle utvidga sitt stöd till barnfamiljerna på något eller några av de här sex områdena, på vilket eller vilka av dem tycker Ni då det främst borde göras?

.....
.....
.....
.....
.....

Anm.:
.....
.....

02a.

Tycker Ni att samhället borde utvidga stödet till barnfamiljerna på något eller några andra områden än dem vi förut talat om?

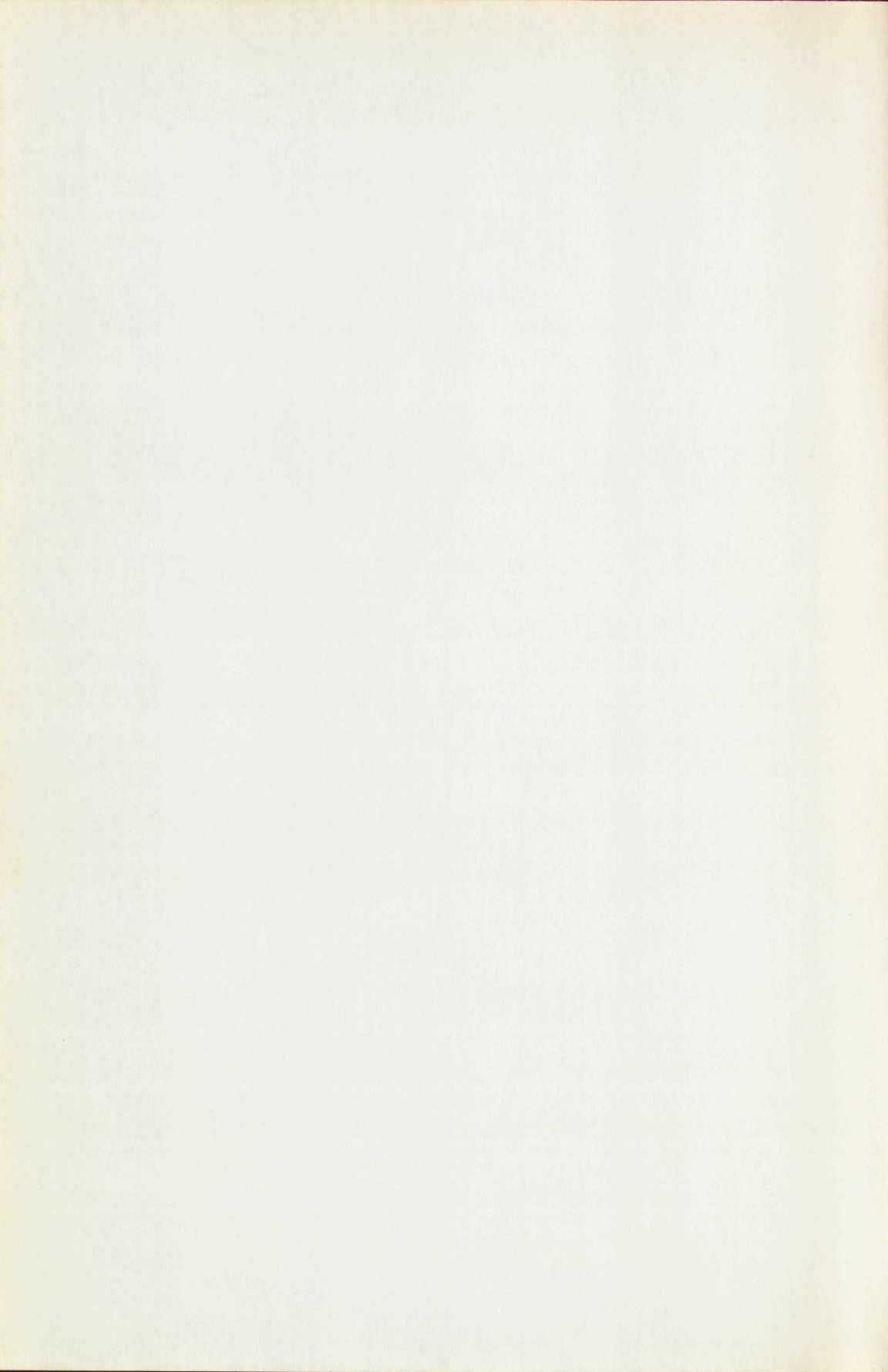
0

Nej.

Om ja: På vilket eller vilka områden tycker Ni då det borde göras?

.....
.....
.....
.....
.....

Anm.:
.....
.....

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1964

1. Teknikerutbildning i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Del II.
2. Nordisk etterutdannelse i by- og regionplanlegging.
3. Nordiskt institut för elementarpartikelfysik.
4. Invaliditetsvurdering, erstatningsfastsettelse, tabellsystemer m. v. i yrkesskadetrydene i Norden

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1964

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Företagsinspektion. [10]
Svensk namnbok 1964. [14]
Utlåtande av Juristkommissionen i Wennerström-
affären. [15]
Rapport av parlamentariska nämnden i Wenner-
strömaffären. [17]
Lag om förvaltningsförfarandet. [27]
Beräkning av pensionsreserv i pensionsstiftelse. [28]
Skadestånd II. [31]
Förtida tillträde, expropriationskostnad m. m. [32]
Familjerättskommittén. Äktenskapsrätt I. Författ-
ningstext. [34] Äktenskapsrätt II. Motiv. [35]

Försvarsdepartementet

Krigsmaktens förbandssjukvård. [20]

Socialdepartementet

Bättre åldersvård. [5]
Arbetsvidsförkortningens verkningar. [9]
Behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna.
[24]
Ökat stöd till barnfamiljer. [36]

Kommunikationsdepartementet

Bilskrotning. [21]
Statens byggnadsbesparingsutredning 3. Offentliga
byggnader. Ekonomiskt byggande. [26]

Finansdepartementet

Värdesäkringskommittén 1. Indexlån. Del I. [1]
2. Indexlån. Del II. [2]

Alkoholreklamen. [6]
Statens skogar och skogsindustrier. [7]
Kommunal skatteutjämning. [19]
Nytt skattesystem. [25]
Koncernbidrag m. m. [29]

Ecklesiastikdepartementet

1958 års utredning kyrka-stat III. Religionsfrihet
[13] IV. Historisk översikt. Kyrkobegrepp. [16]
V. Kristendomsundervisningen. [30]
Förbud mot utförsel av kulturföremål. [22]

Jordbruksdepartementet

Kapitalutvecklingen i det svenska lantbruket. [8]
Ålfrågan. [11]
Veterinärmedicinsk forskning och undervisning.
Del II. [12]
Kronhjortsreservat m. m. [23]

Handelsdepartementet

Effektivare konsumentupplysning. [4]
Översättning av fördrag angående upprättandet av
Europeiska atomenergigemenskapen (Euratom) och
tillhörande dokument. [18]
Översättning av viktigare följdförfattningar till för-
dragen angående Europeiska ekonomiska gemen-
skapen och Europeiska kol- och stål gemenskapen
[33]

Inrikesdepartementet

Konsumtionsmönster på bostadsmarknaden. [3]

